

ΒΙΟΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ

ΙΑΤΡΟΥ

Υπαγορευθεὶς

Υ π θ

Η. ΤΑΝΤΑΛΙΔΟΥ

Κατ' ἐντολὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει
Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ.

(Ὀδὸς Περπτοπαζάρου, Ἀριθ. 3).

1868.

« Ἀκουέτωσαν καὶ νέοι καὶ ἄνδρες καὶ διὰ
» τῆς αὐτῆς ἀρετῆς πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιφά-
» νειαν ἐπειγέσθωσαν. Ἀγαθῶν γὰρ πόνων
» καρπὸς εὐκλεὲς ὅσοις καὶ τοῦτο διὰ σπου-
» δῆς καὶ μέρος εὐδαιμονίας ὑπολαμβάνεται.»
(Γρηγ. Ναζ. Λόγ. Α΄. εἰς Καיסάρ. Σελ. 168).

Σέβας Κυρία

ΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Α'.

Ὁ ἐν Κωνσταν/λει Ἑλληνικὸς
Φιλολογικὸς Σύλλογος.

Τῇ Εὐγενεστάτῃ Κυρίᾳ Λουκίᾳ Καραθεοδωρῇ,
τὸ γένος Μαυροχορδάτου.

Πέραν, τὴν $\frac{30}{12}$ τὴν Ἀπριλίου 1867.
Μαΐου

Σεβαστῇ Κυρίᾳ,

Ὁ ἄνω σεσημασμένος Σύλλογος, ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ τακτικῇ συνεδριάσει, συναισθανόμενος τὴν ἀνεπαρόρθωτον συμφορὰν, ἥτις εἰς ἀμύθητον πένθος ἐβύθισεν ὑμᾶς τε καὶ ἅπασαν τὴν εὐγενῆ ὑμῶν οἰογένειαν, καὶ θεωρήσας τὴν τουντεῦθεν ἀπαλλαγὴν τοῦ γεραροῦ ἐκείνου ἀνδρός, ὡς συμφορὰν σύμπαντος τοῦ Συλλόγου, οὗ ἦν ὁ μακαρίτης τὸ στερρότερον ὑποστήριγμα καὶ τὸ λαμπρότερον καύχημα, καὶ οὐ μόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ξυμπάσης τῆς ἀπανταχοῦ Ἑλληνικῆς φυλῆς, ὑπὲρ ἧς τοσαῦτα ἠγωνίσαστο καὶ διεπράξατο ἀγαθὰ δι' ὅλου τοῦ πολυμόχθου καὶ δραστηρίου βίου ὁ αἰδιδίμος ἐκεῖνος ἀνὴρ, τὴν μὲν συνεδρίασιν ἀπεφάσισε παμψηφεί ν' ἀφιερῶσιν ὅλην εἰς σοβαρὸν καὶ σιωπηλὸν πένθος πρὸς μνήμην τοῦ εἰς τὰς μονὰς δικαίων ἀποπτόντος πρώτου Προέδρου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς συστάσεως, καὶ μέχρι τοῦδε τῆς στερρότερας κρηπίδος καὶ ἀγλατοματός αὐτοῦ, διακόψας πᾶσαν τακτικὴν ἐργασίαν, ὑμῖν δὲ νὰ σταλῇ συλλυπητήριος, ἐκφράζουσα τὴν λύπην καὶ συμπάθειαν

ὄλων ἡμῶν, ταύτην μόνον τὴν παραμυθίαν ἔχοντων, ὅτι ὁ ἡρέμα ἀποκοιμηθεὶς μακάριος ἀνὴρ, οὐ τέθνηκεν, ἀλλὰ ζῇ καὶ ζήσεται μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, σωκρατικῶς διαλερόμερος καὶ παίζων διδάσκων, ἀφείς μνημεῖα ἀτελεύτητα καὶ τῶν ἐκ γραρίτου ἀνδριάντων στερρότερα, τὰ ἔργα καὶ τὸ παράδειγμα, καὶ γόνους ἀγλαοὺς, ἀξίους ἀπογόνους τῆς ἀκηράτου ἐκείνου δόξης, οἵτινες, πεποίθαμεν, διαιωνίσουσι τὸ ὄνομα ἔνδοξον.

Πρὸς δὲ, Κυρία, καὶ παράκλησιν ὁ Σύλλογος ἀποτείνει ὑμῖν, ἥτις, γινώσκοντες τὸ φιλόκαλον καὶ εὐσεβὲς τοῦ χαρακτῆρος ὑμῶν, εἰσακουσθήσεται, πεπεισμεθα. Ὁ Σύλλογος αἰτεῖ δι' ἐμοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ μακαρίτου εἰς σχῆμα μεῖζον, ὅπως ἀναρτηθεῖσα ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ αὐτοῦ, αἰέποτε ἡμῖν συνῇ, καὶ διὰ τῆς διηγεοῦς παραστάσεως τῆς ιδέας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἀνδρός, παροτρύνῃ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ φιλομάθειαν, ὡς τύπος καὶ ὑπογραμμὸς παντὸς ἀγαθοῦ.

Ταῦτα, Κυρία, ἀνακοινοῦμενος ὑμῖν, δράττομαι τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ὅπως προσενέγκω ὑμῖν καὶ ἀπάσῃ τῇ τιμαλφεῖ οἰκογενεῖα ὑμῶν, τὸν φόρον τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, μεθ' ὧν εἰμι

ὑμέτερος ὅλως εὐπειθὴς θεράπων

ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς

Σ. ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ.

Β'.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κ. Ξ. Ζωγράφον.

Τῇ 4 Ὀκτωβρίου 1867.

Ἐξοχώτατε Κύριε Πρόεδρε,

Εὐγνωμόνως ἀποδεξαμένη τὰς ἐπὶ τῇ ἀποθιώσει τοῦ μακαρίτου συζῆγον μου συλλυπητηρίους ἐκφράσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, διαβιθασθείσας μοι ὑπὸ τοῦ τότε Γενικοῦ Γραμματέως, ἐξοχωτάτου ἱατροῦ Κυρίου Μαυρογένους διὰ τῆς ἀπὸ 30 ἀπριλίου ἐπιστολῆς, ἀποστέλλω σήμερον ὑμῖν τὴν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ζητηθεῖσαν εἰκόνα τοῦ μακαρίτου, ἐπισυνάπτουσα καὶ μικρὰν συλλογὴν τῶν εὐρεθέντων ἐντύπων αὐτοῦ φιλοπονημάτων διὰ τὴν τοῦ Συλλόγου Βιβλιοθήκην.

Ἡ τιμὴ, ἣν ἀπονέμει ὁ Σύλλογος εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐντεῦθεν μεταστάντος πρώτου αὐτοῦ Προέδρου ἐπιστρέφει πολλαπλασίως εἰς τοὺς ψηφίσαντας αὐτὴν, προτιθεμένους ἀγαμφιβολῶς νὰ καταστήσωσιν οὕτω τὴν ἀρετὴν καὶ μετὰ θάνατον ζηλωτὴν καὶ περιβλεπτον. Ταῦτοχρόνως δὲ ἡ τιμὴ αὕτη ἀποβαίνει καὶ πολύτιμος παραμυθία εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν κατώδυνον οἰκογένειαν. Ἐφ' ᾧ καὶ παρακαλοῦσα ὑμᾶς, ἐξοχώτατε Πρόεδρε, ὅπως ἐκδηλώσητε τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν ἔντιμον Σύλλογον, οὗ τινος ἀξίως προῖστασθε, διαβεβαιῶ ὑμᾶς περὶ τῆς ἐξόχου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

ΛΟΥΚΙΑ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ.

Γ.

Ὁ ἐν Κωνσταν/λει Ἑλληνικὸς
Φιλολογικὸς Σύλλογος.

Πρὸς τὸν Κ. Ἡλίαν Τανταλίδην, Καθηγητὴν τῆς Ἑλληνικῆς
Ποιήσεως ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ, Μέλος ἀντεπιστέλλον τοῦ
ἐν Κ/Π. Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου κτλ.

Εἰς Χάλκην.

Ἡέραν τὴν $\frac{30}{12}$ ἡν Ἀπριλίου 1867.
Μαΐου

Ἀρίτιμε Κύριε,

Ὁ Σύλλογος ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ τακτικῇ συνεδριάσει, ἀπεφάσι-
σεν, ὡς εἶδος, συγγραφεῖσα βιογραφία τοῦ τούντεῦθεν ἀπαλλαγέντος
γεραροῦ αὐτοῦ πρώτου Προέδρου, ν' ἀναγνωσθῇ ἐν τινι τῶν συνεδριά-
σεων αὐτοῦ, πρὸς μνήμην αἰώνιον τοῦ καλοῦ καγαθοῦ ἀνδρός, οὗ τὰ
ἔργα καὶ αἱ τάσεις τὰ μέγιστα ὠφέλησαν τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν, ἥς
τὴν πρόοδον προτίθεται καὶ ὁ ἡμέτερος Σύλλογος.

Ἐπὶ τούτῳ ἀρμοδιώτερον ὑμῶν οὐδένα ἕτερον κρίνας ὁ Σύλλογος,
ὡς πρὸ χρόνων οἰκείων καὶ ἀξίων συνεργατῶν ἐκείνου, ἐξελέξατο ὑμᾶς
παμψηφεί, ὅπως συντάξαντες τὴν βιογραφίαν, ἀναγνώσητε ταύτην εἰς
ἐπήκοον πάντων, πρὸς παρότρυνσιν τῶν συνεταίρων εἰς τὰ καλὰ, ὧν
ὁ μακαρίτης ἦν δραστήριος ἐργάτης.

Ταῦτα διαγγέλλων ὑμῖν, Κύριε, συγχαίρω ἐπὶ τῇ τιμῇ, καὶ παρα-
καλῶ νὰ δεχθῆτε ἐν ταύτῳ καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐξαιρέτου μου ὑπο-
λήψεως.

ὁ ὅλως πρόθυμος

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς

Σ. ΜΑΤΡΟΓΕΝΗΣ.

Δ.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

Τῷ Κυρίῳ Κυρίῳ Ξ. Ζωγράφῳ, Προέδρῳ τοῦ ἐν Κ/Π. Ἑλ-
ληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου κτλ. κτλ.

Ἐν Χάλκῃ τῇ ἡ'. Ὀκτωβρίου αὐξζ'.

Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ σύνταξις τῆς βιογραφίας ἀνδρός ἐπ' ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ ἀναντιρρή-
τως διαλάμψαντος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ τε καὶ τόπῳ, οἷος ὁ πρῶτος
τῶν ὑμετέρων προκατόχων, ὁ τῆτες εἰς τὰς αἰωνίους μορὰς μεταστὰς
Στέφανος ὁ Καραθεοδωρῆ, ὥφειλε μὲν ἀνατεθῆναι ἐτέρῳ τινι τῶν καθ'
ἡμᾶς καὶ λόγου δύναιμι κεκτημένῳ καὶ σχολὴν ἄγοντι πλείονα, ἢ αὐτὰ
γοῦν ὑγιαίνουντι τὰ τοῦ σώματος αἰσθητήρια. Οὕτω γὰρ ἂν ἐξέβαινε τὸ
ἔργον, οὐκ ἀνάξιον μὲν ἴσως τῆς μνήμης τηλικούτου ἀνδρός, ἐπᾶξιον
δὲ πάντως τῆς τε ἐπαινετῆς προθέσεως τῶν ψηφισαμένων, τῆς τε κλή-
σεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡμῶν Συλλόγου καὶ τῆς τοῦ κοινοῦ προσδοκίας.
Ἐπειδὴ δὲ ἄλλως ἔδοξε τῷ ἐντίμῳ Συλλόγῳ, ἡ δὲ τῆς βιογραφίας
σύνταξις διὰ τῆς ἀπὸ Μ. Ἀπριλίου ε. ε. ἐπιστολῆς τοῦ Γενικοῦ Γραμ-
ματέως ἀνετέθη ἐμοὶ, καίτοι μετὰ λύπης θεωρῶ ἐν τῇ ψήφῳ ταύτῃ ἀ-
δικηθεῖσαν οὐ μόνον τὴν τοῦ Συλλόγου φιλοτιμίαν, ἀλλ' ὅ δὴ μέγιστον,
αὐτὴν τὴν ἐν τοῖς τοιούτοις ἀπαιτουμένην ἱστορικὴν καὶ γραμματολο-
γικὴν ἀκρίβειαν, οὔτε εὐσεβὲς ὅμως, οὔτε εὐγνωμον ἐνόμισα τὸ ἀπο-
σεῖσασθαι τὴν ἀνατεθεισάν μοι εἰσφορὰν, ἀλλ' ὡς εἶχον δυνάμειν, ὑπη-
γόρευσα λιτόν τι καὶ ὅλως αὐτοσχέδιον βιογραφικὸν ὑπόμνημα, ὅσον
ἀφοσιώσασθαι τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τε τὸν Σύλλογον τιμήσαντά
με διὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸν μακάριον ἄνδρα, ὃν τινι ἐποφεί-
λω τὴν οἰανδήποτε ἡθικὴν καὶ διαροητικὴν μου μόρφωσιν. Ταύτην οὖν

τὴν βιογραφίαν εὐσεβάστως ὑποβάλλω δι' ὑμῶν, Κύριε Πρόεδρε, τῇ ἀκροάσει τοῦ σοφοῦ Συλλόγου, δράττομαι τῆς εὐχαίρου ταύτης ἀφορμῆς τοῦ ὁμολογῆσαι τὸ ἐν ἐμοὶ βαθύτατον αἶσθημα τῆς ἐξόχου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως, μεθ' οὗ διατελῶ.

Ὡς πρόθυμος

ΗΛΙΑΣ ΤΑΝΤΑΛΙΔΗΣ.

B I O Σ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ

ΙΑΤΡΟΥ.

(Ἀνεγνώσθη κατ' ἐκλογὴν ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, κατὰ τὴν ρ' ἡγ'. Συνεδρίασιν τῆς 16 Ὀκτωβρ. 1867).

§ α'. Συμβαίνουνσι καὶ ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ συγκυρίαι τινές τῶν αὐτῶν ἢ ὁμοίων, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἢ ὁμοίοις καιροῖς τε καὶ πράγμασι, πολὺ μυστηριωδέστεραι τῶν οὐρανίων ἀντιθέσεων καὶ συνοδιῶν, ἐξ ὧν οἱ ἀστρολογοῦντες ἐκφέρουσι δι' ὑπολογισμῶν ἀποκρύφων τοὺς περὶ τῶν βιωτικῶν καὶ φυσικῶν πραγμάτων οἰωνισμούς. Καὶ πάντως μὲν ἡ ἱστορία οὐδὲν ἐκ τῶν τοιούτων συγκυριῶν πρακτικὸν συμπέρασμα δυναμένη ἐξαγαγεῖν, ἀνατίθησι τὴν περὶ αὐτῶν φροντίδα ἐκείνῃ τῆς φιλοσοφίας τῷ εἶδει, τῷ σχολάζοντι περὶ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν νόμων τῆς τὸν κόσμον διεπούσης Θείας Προνοίας, τῆς πόρρωθεν, κατὰ τὸν εἰπόντα, προκαταβαλλούσης τῶν πραγμάτων τὰς ὑποθέσεις καὶ ἀφορμὰς. Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ καὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ἀπαξιοῦσιν ὅπωςδὴποτε χρονογραφεῖν οἱ φιλοπερίεργοι, φέρ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ προκειμένου ἀναγνώσματος ἀνατρέχοντες μικρὸν εἰς τὸ παρελθὸν τοῦ ἡμετέρου τούτου Συλλόγου ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τινος λυπηρᾶς μὲν, ἀλλὰ περιέργου συγκυρίας.

§ β'. Τῇ ιδ'. Ἀπριλίου τοῦ ἔτους αῶξβ'. ἐν τῇ λ'. τοῦ Συλλόγου Συνεδριάσει, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν σοφῆς τινος ἀρχαιολογικῆς πραγματείας τοῦ ἀξίου συνεργάτου κ. Παρανίκου, ὁ τηνικαῦτα

Πρόεδρος, καὶ πρῶτος τῶν ἡμετέρων Προέδρων, ὁ σοφὸς καὶ πᾶσιν αἰδέσιμος Στέφανος ὁ Καραθεοδωρῆ, τελευταῖον τότε προεδρεύων τακτικῆς συνεδριάσεως, πρὶν ἀπολύσῃ τὴν ὁμήγυριν, παῦρα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγέως λαλήσας, παρέστησε τῷ Συλλόγῳ «κατὰ πόσον δίκαιον καὶ ὠφέλιμον συνάμα ὑπάρχει, ὅπως συγγράψωσι τὰς βιογραφίας τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρηματισάντων ἀξίων μνήμης ὁμογενῶν, ὅσα τῶν μελῶν δύνανται νὰ ἔχωσι τὰς ἀναγκαίας πρὸς τοῦτο πληροφορίας» (α). Καὶ ἰσχυροὶ μὲν ἦσαν οἱ λόγοι, δι' ὧν ἀνέπτυξε τὴν πρότασιν αὐτοῦ ὁ ἡμέτερος Νέστωρ, ἀλλ' ὁ τόνος τῆς φωνῆς αὐτοῦ τοσοῦτον ἦν συγκινητικὸς, καὶ τὰ σεμνὰ ὄμματα ὑπὸ τῷ φωτὶ τῶν λύχνων οὕτως ἐκφραστικὴν ἐξέλαμπον αἴγλην, ὥστε ἐν τῇ σοφῇ καὶ πολιοκροτάφῳ κεφαλῇ οἱ πάντες ἐνητένιζον τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ μακαριστοῦ ὁμίλου τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων ἀνδρῶν, τῶν ἐν ταῖς παρελθούσαις γενεαῖς πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τὸ ἡμέτερον γένος εὐεργετησάντων καὶ τιμησάντων, ὑπὲρ ὧν οὗτος ἐδόκει πρεσβεύων πρὸς τοὺς νεωτέρους, ὡς ἐκείνοις τὸ πλεόν ἢ τούτοις ἀνήκων· ἐφ' ᾧ δὴ καὶ πάντες οἱ ἀκούοντες ἐπευφήμησαν (β).

§ γ'. Ἀλλ' ὥσπερ ἡ πρότασις ἐκείνη ἀνέβλυζεν ἐκ μυστηριώδους τινὸς προαισθήματος καὶ ἐξέφευγον λεληθότως ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ ῥήματα διαθήκης καὶ λόγοι συντακτῆριοι, «τῇ ιε'. Ἀπριλίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους, ἑτέρου ἱατροῦ Καραθεοδωρῆ, τοῦ Κ. Κωνσταντίνου, προεδρεύοντος τελευταίαν ὁμοίως ἡμέραν, συνήρχε-

(α) Ἴδε Ἑλλήν. Φιλ. Συλλ. Τεῦχος Β'. σελ. 90.

(β) Οὐδ' ἔμεινεν ἄκαρπος ἡ προτροπή. Ἦδη Ἀλέξανδρος μὲν ὁ Λάσκαρις, Ἀρχιμανδρίτης τότε καὶ Διευθυντὴς τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, καὶ τανῦν Μητροπολίτης Σισανίου, ἀνέγνω πρὸς τὸν Σύλλογον σπουδαίαν βιογραφικὴν πραγματείαν περὶ τῶν ἀδελφῶν Λειχουδῶν. (Ἰδ. Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Τεῦχος Ζ'. σελ. 27). Ὁ δὲ πολυμαθὴς ἱατρός Κ. Α. Πασπάτης, κοσμῶν τὴν τοῦ Συλλόγου πανήγυριν, ἀνέγνω καλλίστην καὶ ἀτεχνῶς πανηγυρικὴν βιογραφίαν τοῦ ὁμοτέχνου καὶ ὁμοπάτριδος Ἀδαμαντίου τοῦ Κοραΐ. Καὶ αὐτὸς δὲ Παρανίκας ἅπαντα μονοῦ τὰ ὀνόματα τῶν ἀπὸ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως μέχρι καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης ἐκκτοντετηρίδος ἐν μιᾷ πραγματείᾳ φιλοπόνως συναγαγὼν, καθολικὸν ἀνεγράφατο πῖνακα ἐκδοθέντα ἤδη διὰ τοῦ τύπου.

το ὁ αὐτὸς Σύλλογος εἰς πένθιμον ἤδη καὶ κατηφῇ συνεδρίᾳσιν, ὅπως ἐκτελέσῃ καθήκον εὐσεβὲς εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, πρὸ τριῶν ἡμερῶν πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος. Καὶ πρῶτον μὲν ἐψήφισεν ὅπως δι' ἐπιστολῆς ἐκφράσῃ ἐπισήμως τὴν ἑαυτοῦ λύπην πρὸς τὴν εὐγενῆ χήραν τοῦ μακαρίτου, καὶ ἐξαιτήσεται παρ' αὐτῆς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ἀναρτηθησομένην ἐν τῇ τοῦ Συλλόγου αἰθούσῃ· εἶτα δὲ δι' ἄλλης πάλιν ἐπιστολῆς, ὡς οἰκειοτάτοις ἡμῖν καὶ εἰδόσιν ἐγγύθεν πρὸ πολλοῦ τὸν ἄνδρα καὶ διαφερόντως τετιμηκόσιν, ἀνετίθη τὴν συγγραφὴν τῆς βιογραφίας, ἐκτελῶν οὕτω καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν σκοπὸν τῆς τότε προτάσεως.

§ δ'. Ἡ μὲν οὖν ψήφος αὕτη, ἀξία πάντως τοῦ ζηλωτοῦ τίτλου, ἐφ' ᾧ δικαίως ἐγκαλλωπίζεται ὁ ἡμέτερος Σύλλογος, λεγόμενος Ἑλληνικός. Διὰ ταιούτων γὰρ ψηφισμάτων καὶ ζηλῶν καὶ στεφάνων καὶ ἀνδριάντων ἐφιλοτιμεῖτο πάλαι ἡ φίλη πατρίς κατάδηλον τοῖς πᾶσι ποιεῖν, ὅτι «τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ζῶντας τιμᾷ καὶ τελευτήσαντας» (α). Ἦδη δὲ τὴν μὲν σωματικὴν εἰκόνα τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός, κάλλιστα καὶ οὐ χαλεπῶς φωτογραφηθεῖσαν, ἔχει ὁ Σύλλογος κειμήλιον προσφιλέστατον. Ἡμεῖς δὲ τὴν ἐντολήν ἐκείνην λαβόντες, οὔτε ἀγνωμονεῖν εἶχομεν πρὸς τὴν παρὰ τοῦ Συλλόγου τιμὴν, οὔτε ἀπειθεῖν τῷ κελεύσματι, ἅτε δὴ ἐν τοῖς ἀντεπιστέλλουσι τῶν αὐτοῦ Μελῶν ἐξεταζόμενοι· ἄλλως τε καὶ τὸν πόθον ἔχοντες ἔνδοθεν ὑπεκκαίοντα, καὶ τὴν πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ψυχὴν ἄπειρον ἡμῶν ὀφειλὴν ἐπιγινώσκοντες καὶ ὁμολογοῦντες. Ὅθεν οὔτε τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀδεξιότητα ἡμῶν, οὔτε τὴν δυσχέρειαν τοῦ ἐγχειρήματος λογιζόμενοι, θαρρόντως προσάγομεν ἐπιεικέσιν ἀχροαταῖς καὶ ἀναγνώσταις τὸ ἀτελὲς τοῦτο σχεδιάσμα, ἄλλην ταύτην εἰκόνα, οὐ σώματος, ἀλλὰ ζωῆς ὅλης ἐναρέτου καὶ παραδειγματικῆς, ἀμυδρότερον φωτογραφηθεῖσαν ἐν τῷ σκοτεινῷ θαλάμῳ τῆς κατεχούσης ἡμᾶς σωματικῆς πηρώσεως, ἀπολογία μὲν ἔχοντες τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, οὐδαμῶς δὲ δεδιότες μὴ διακινδυνεύσωμεν ἐν τῇ ἀδεξιότητι ἡμῶν τὴν ἀξίαν ἀνδρός, οὕτω μὲν γνωστοῦ τῷ Ἑλληνικῷ καὶ παντὶ τῷ Ὀρθοδόξῳ

(α) Ὅρα τὸ περὶ Ζήνωνος ψήφισμα παρὰ Διογ. Λαερτ. ζ'. 40.

Χριστιανικῷ κόσμῳ, οὐ πάνυ δὲ ἀγνώστου, οὔτε τοῖς Εὐρωπαίοις, οὔτε τοῖς Ἀνατολικοῖς σοφοῖς (α).

§ ε'. Ἐν ἀποστάσει μιᾶς περίπου ὥρας πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Εὐρου, πρὸς τὸ μέρος ὅπου συμβάλλει οὗτος μετὰ τοῦ ποταμοῦ Τόνσου κεῖται κώμη Βοσνοχώριον μὲν καὶ τουρκιστὶ Βοσνάκιοι καλουμένη, οἰκίας ἔχουσα ὑπὲρ τὰς διακοσίας, καὶ κατοίκους τοὺς πάντας χριστιανούς μὲν τοῦ Ὀρθοδόξου δόγματος, Ἕλληνας δὲ τὰ ἥθη, τὴν γλῶσσαν, τὴν καταγωγὴν καὶ, τὸ κυριώτερον, τὴν συνείδησιν. Εἰς τῶν εὐυπολήπτων κατοίκων τῆς κώμης ταύτης, Θεόδωρος ἡ κοινότερον Θεοδωρῆς, καὶ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ ἐπιθέτου *καρᾶ* (συνήθως προσαρτωμένου τοῖς ὀνόμασι μελαγχρουστέρων ἀνθρώπων) Καραθεοδωρῆς, τὸν μικρέμπορον ἐπαγγελλόμενος, ἀποκαταστάς εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐνυμφεύθη τὴν Ἑλένην, θυγατέρα ἐντίμου τινὸς πολίτου, κατοικοῦντος ἐν τῷ μεγάλῳ παροχθίῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως προαστείῳ τῷ καλουμένῳ Κιρισχανέ. Καρπὸς δὲ τοῦ συνοικεσίου τούτου ὑπῆρξαν τέσσαρα τέκνα, δύο μὲν θυγατέρες, Σουλτάνα καὶ Σοφία, υἱοὶ δὲ δύο, πρεσβύτερος μὲν ὁ καὶ πρωτότοκος, Ἀντώνιος, νεώτερος δὲ, ἐν ὀρφανίᾳ γεννηθεὶς τῇ 17 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1789, δύο μῆνας μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν, ὁ ἡμέτερος Στέφανος Καραθεοδωρῆ.

§ ς'. Ἡ χήρα μήτηρ, γυνὴ συνετὴ καὶ ἐνάρετος καὶ πρὸ πάντων θεοσεβής, ὡς εἴ τις καὶ ἄλλη ὀρθόδοξος καὶ ἀρχαϊκὴ οἰκοδόσποινα, εἰ καὶ μὴ τυχοῦσα αὐτῇ τῆς ἐν γράμμασι παιδείας, σπανίου τὸ τηνικαῦτα χρήματος καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς μεγαλοπόλεσι τῆς καθ' ἡμᾶς Εὐρωπαϊκῆς ταύτης ἐσχατιᾶς, πλὴν ὅσον ἀναγινώσκειν τὴν συνήθη ἡμερονύκτιον προσευχὴν, ἐπεμελήθη ὅμως τῆς τῶν

(α) Βιογραφικὰ σχεδιάσματα περὶ τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ ἐξεδόθησαν, ὅσον ἡμεῖς ἴσμεν, δύο μὲν ζῶντος, ἐν τε τῷ Γαλλικῷ Βιογραφικῷ Λεξικῷ « *Dictionnaire des Contemporains, par Vapereau*, » καὶ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ Κ. Μ. Π. Βρετοῦ τοῦ ἔτους 1866, δύο δὲ τελευτήσαντος, ἐν μὲν γαλλιστὶ ἐν τῇ Γαλλικῇ τῆς Σμύρνης ἐφημερίδι « *Impartial* » Ἀρ. 1486, ἕτερον δὲ ἐν τῷ « *Αἰῶνι* » τῶν Ἀθηνῶν Ἀρ. 2237, ἀμφοτέρω ἀνώνυμῳ.

παίδων ἀνατροφῆς μετὰ ζήλου καὶ φιλοσοργίας παραδειγματικῆς, διδάσκουσα αὐτὴ καὶ ποδηγετοῦσα τὰ τέκνα εἰς τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῦ πρακτικοῦ βίου μαθήματα, καὶ ἐνσπείρουσα εἰς τὰς ἔτι ἀπαλὰς αὐτῶν ψυχὰς τὰ ὑγιᾶ σπέρματα τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐλαβείας, καὶ πρωίμως ἐγγυμνάζουσα εἰς τὴν τιμιότητα καὶ τὴν φιλοπονίαν. Θεία δὲ τινι μοίρᾳ ἐπεδόθη ἰδίᾳ νεογνῷ ἔτι ὄντι τῷ Στεφάνῳ καὶ ἑτέρα κηδεμών, ὡς φύλαξ τῆς ψυχῆς ἄγγελος, γυνὴ οὐχ ἥττον εὐσεβὴς καὶ ὁσία, ἡ τούτου ἀνάδοχος καὶ κοινότερον νόννα, ἥτις, πιστὴ πρὸς τὴν περὶ τοῦ παιδὸς θρησκευτικὴν αὐτῆς ὑποχρέωσιν, ἐπεμελεῖτο τῆς χριστιανικῆς αὐτοῦ ἀγωγῆς ὡς πνευματικὴ μήτηρ, πολὺ τῆς φυσικῆς μητρὸς σπουδαιότερον. Ἀμφότεραι δὲ μήτηρ καὶ νόννα ἀλλήλαις ἀμιλλώμεναι ὠρφάνευον καὶ συνεπαιδαγώγουν τὸ κοινὸν τέκνον, καὶ ἤδη ἐξαετὲς γενόμενον, συνίστων τοῖς ἀρμοδίῳ γραμματισταῖς καὶ διδασκάλοις ἐν τοῖς ἐγγχωρίοις διδασκαλείοις, ὅποια κατ'ἐκείνῳ καιροῦ ἤχμαζον ὅπως οὖν ἐν Ἀδριανουπόλει (α).

§ ζ'. Ὁ νέος Στέφανος, φύσεως τυχὼν δεξιᾶς πρὸς τὴν παιδείαν, προσκτησάμενος δὲ, ὡς εἴ τι πάθος ἰσχυρὸν καὶ ἀκατανίκητον, τὸν ἔρωτα τοῦ μανθάνειν, ἀκμαῖον καὶ ἁσέβητον ἐν αὐτῷ ἔκτοτε δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ζωῆς παραμείναντα, διανύσας ἐν βραχεὶ τὰ παιδαγωγικὰ καὶ προκαταρκτικὰ μαθήματα, διεκρίθη ἀκολούθως ὡς εἰς τῶν εὐφυεστέρων καὶ ἐπιμελεστέρων μαθητῶν τῆς Ἀδριανουπολίτιδος Ἑλληνικῆς Σχολῆς, σχολαρχουμένης τότε ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Γεωργίου Οὐζούμογλου, (β) ἀριστεύων ἐν τοῖς μαθήμασι καὶ παρὰ πάντων ἐν πᾶσιν ἐπαινούμενος καὶ ἀγαπώμενος. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐν τοῖς Σχολείοις διδασκαλίαν ἐδιδάσκετο ὁ Στέφανος καὶ ἐν ἄλλῃ Σχολῇ ἀσυγκρίτως τελειότερα καὶ διασημότερα, ἧς ἐκ παίδων ὑπῆρχε τακτικώτατος καὶ προσεκτικώτατος φοιτητής. Ἡ μεγάλη αὕτη Σχολὴ ἦν τὸ ἀναλογεῖον τῆς ἐκκλησίας.

(α) Βλέπε Παρανίκον Σχεδιάσμα σελ. 43.

(β) Ὁ γηραιὸς Οὐζούμογλος ἐν τῷ καιρῷ τῆς μαθητείας τοῦ Στεφάνου παραιτησάμενος τῆς Σχολῆς ἐδίδασκεν οἱκοὶ ἄλλους τέτινας μαθητὰς καὶ δὴ καὶ τὸν Στέφανον, τὴν δὲ Σχολὴν διεδέξατο Γρηγόριος Μιχαήλογλος. (Ὁρ. αὐτόθι).

Προτροπή τῶν μητέρων καὶ μετ' αὐτῶν ἀδιαλείπτως φοιτῶν εἰς τὰς ἱερὰς τῆς ἐκκλησίας ἀκολουθίας, παραστατῶν εἰς τὴν χοροστασίαν αὐτῆς καὶ ἀπαγγέλλων δημοσίᾳ, ὡς προκεχειρισμένος ἀναγνώστης, τὰ διατετυπωμένα τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἀναγνώσματα καὶ τὴν ψυχοτερπὴ ἄμα καὶ ψυχωφελῇ ἀσματοουργίαν κανοναρχῶν ἢ συνυπηχῶν τοῖς μέλπουσιν, οὐ μόνον τοῦ γενικοῦ τύπου τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετουργίας ἐντελῶς ἐγένετο κάτοχος, ἀλλὰ καὶ ἠρύσατο ἐκεῖθεν τὰ πρῶτα καὶ ἀσφαλέστερα μαθήματα τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας τῆς πίστεως, πρωίμως ἐγκολάψας καὶ ἀποθησαυρίσας ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὸν ἐν αὐτοῖς ἀκένωτον πλοῦτον τῶν θείων ἐννοιῶν καὶ τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν μετὰ τῆς πολυτελεστάτης αὐτῶν περιβολῆς τῆς ἐλληνικῆς καλλιπερίας, καὶ μετὰ τῆς σεμνῆς καὶ κατανυκτικῆς αὐτῶν μελωδίας, τῆς οἰκείας καὶ πατροπαραδότου. Ἐν τούτοις τοῖς ἱεροῖς μαθήμασιν ἐπαιδαγωγήθησαν οἱ ἀπ' ἀρχῆς μακάριοι πατέρες ἡμῶν καὶ διδάσκαλοι καὶ παιδαγωγεῖται μέχρι τοῦ νῦν ὁ τοῦ Κυρίου λαὸς, παρ' οἷς μάλιστα οὐπὼ ἐπέπνευσεν ὁ παγετώδης ἄνεμος τῶν ὀθνείων ἰδεῶν τοῦ αἰῶνος τούτου. Οὕτω καὶ ὁ Στέφανος ἐκκλησιαστικῶς παιδαγωγηθεὶς, ἐγένετο κατὰ τὸ θεῖον λόγιον « Διδασκὸς » Θεοῦ » (α) « ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα εἰδὼς τὰ δυνάμενα » σοφίσει εἰς σωτηρίαν. » (β).

§ ἡ. Πρὸς δὲ τὴν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς Σχολείοις προκοπὴν καὶ ἐπίδοσιν, παρὰ τὸν ἐνδόμυχον ἔρωτα καὶ τὰς τῆς μητρὸς καὶ τῆς νόνης καὶ τῶν διδασκάλων ὑποθήκας καὶ παραινέσεις εἶχε καὶ ἐξωτερικῶς οἷόν τι φιλοτιμίας κέντρον, τὸ ζηλωτὸν παράδειγμα ἑτέρου μαθητοῦ τῆς αὐτῆς Ἀδριανουπολίτιδος Σχολῆς, λαμπρῶς προδιανύσαντος ἐν αὐτῇ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας τὸν δίαυλον καὶ διακριθέντος ἐξ ἀπάσης τῆς συμπολίτιδος νεολαίας οὐ μόνον ἐπὶ εὐρυΐᾳ καὶ εὐμαθείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ἄλλῃ καλοκάγαθίᾳ καὶ τοῦ ἡθους σεμνότητι. Κωνσταντῖνος ἦν οὗτος ὁ τοῦ πίκλην Σερμπεττζόγλους, ἐκ Καισαρέων καταγόμενος, ὃν, πένητος καὶ ἀποχειροβιώτου πατρὸς γενόμενον, ἀλλὰ ψυχῆς καλλυνόμενον εὐγενείᾳ, καὶ

ἐξόχοις κομῶντα πλεονεκτήμασι, διαπρέποντα ἤδη ἐξ ἀπάντων τῶν τῆς Σχολῆς μαθητῶν ἐπὶ θυμασίᾳ ἐπιδόσει εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης καὶ τινων φιλοσοφικῶν μαθημάτων, γνούς ποτε ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1780—92 ἀρχιερατεύων τῆς Ἀδριανουπόλεως Καλλίνικος ὁ ἐκ Μουνδανίων (α), ὁξύνους καὶ φιλομαθῆς ἀνὴρ, παρέλαβεν ὑπὸ τὴν προσασίαν αὐτοῦ ἔτι μαθητεύοντα, καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν εἰσεποίησατο εἰς πνευματικὸν υἱόν, χειροτονήσας αὐτὸν διάκονον, καὶ Κύριλλον ἀπὸ Κωνσταντίνου μετονομάσας, εἶτα δὲ καὶ ἀρχιδιάκονον τῆς Μητροπόλεως ἀναδείξας καὶ γραμματέα ἑαυτοῦ δοκιμώτατον ἐν τοῖς τότε γραμματεῦσιν. Ἀλλ' αὐτὸς μὲν οὗτος ὁ Κύριλλος (οὗ τὰ μετὰ ταῦτα κλέα διηγήσεται εἰς αἰῶνας ἢ τε ἐθνικὴ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν Ἱστορία) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1792, τριετοῦς ἔτι ὄντος τοῦ Στεφάνου, ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀδριανουπόλεως μετὰ τοῦ Γέροντος αὐτοῦ Καλλινίκου, μετατεθέντος εἰς τὴν τῆς Νικαίας Μητρόπολιν, ὃν καὶ τηνικαῦτα καταλιπὼν προσεκολλήθη τῷ τότε Ἐφέσου Σαμουήλ. Ἀλλ' ὅμως πάλιν τοῦ Καλλινίκου (1799) ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν ἀναχθέντος θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνακληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἐτιμήθη τῷ ἀξιώματι τοῦ μεγάλου Ἀρχιδιακόνου· κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1803 ψηφίζεται Μητροπολίτης Ἰκονίου, πανταχοῦ διαλάμπων καὶ θαυμαζόμενος. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Κυρίλλου ἔμεινεν αἰεὶ περιλάλητον ἐν Ἀδριανουπόλει, δικαίως ἐγκαυχωμένων τῶν πολιτῶν ἐπὶ τηλικούτῳ ἀνδρὶ καὶ παράδειγμα τοῦτον ἀρετῆς καὶ παιδείας τοῖς νέοις προβαλλομένων. Ἡρέθιζε δὲ τῶν νέων τὸ φιλότιμον οὐχ ἀπλῇ μόνον ἢ φήμῃ τῶν πολλῶν τοῦ Κυρίλλου εὐδοκιμήσεων, ἀλλὰ τινα καὶ βιβλία, αὐτὸν τοῦτον ὡς ἐκδότην ἢ συγγραφέα ἐπιγραφόμενα, οἷα φέρ' εἰπεῖν, ἢ τε « Ἱερογραφικὴ Ἀρμονία » (ἐκδοθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1801) καὶ ὁ ἐν Βιέννῃ τῷ 1808 χαλκογραφηθεὶς Χωρογραφικὸς Πίναξ

(α) Οὗτος ὑπῆρξε πρότερον ἀρχιδιάκονος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, εἶτα δὲ προχειρισθεὶς μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως, μετετέθη ἔπειτα ἐπὶ τὴν τῆς Νικαίας Μητρόπολιν καὶ τελευταῖον ἀνηγορεύθη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1804, καὶ πάλιν τὸ β'. 1808—1809.

(α) Ἰω. σ'. 45.

(β) Α'. Τιμ. α'. 8.

τῆς Τοπαρχίας Ἰκονίου, καὶ ἡ αὐτόθι τυπωθεῖσα «Περιγραφή» τῆς αὐτῆς Τοπαρχίας καὶ ἄλλα, ἅτινα ἐν τοῖς τότε καιροῖς καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει δικαίως ἐλλογίζοντο τρόπαια οὐκ ἐῶντα καθεύδειν νέους ὀργῶντας πρὸς τὴν παιδείαν, οἷος μάλιστα ἦν καὶ ὁ ἡμέτερος Στέφανος. Ὑπῆρχε δὲ κατ' εὐτυχίαν μεταξὺ τῆς οἰκογενείας Καραθεοδωρῆ καὶ τῆς τοῦ Σερμπεττζόγλου ἀρχαία φιλική σχέσις, ἣτις ἀκολούθως προήχθη, κατὰ τὸ ἔτος 1799, καὶ εἰς οἰκογενειακὴν συνάφειαν δι' ἐπιγαμίας, ὁπότε Ἀντώνιος Καραθεοδωρῆ, ὁ πρεσβύτερος τοῦ Στεφάνου ἀδελφός, ἠγάγετο εἰς νόμιμον γαμετὴν Ἀνναν τὴν ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ Αἰκατερίνῃ ἀνεψίαν τοῦ Κυρίλλου. Τούτου δὲ τοῦ συνοικεσίου καρποὶ προήλθον ἄλλοι τε καὶ ὁ τὸν ἡμέτερον Σύλλογον καὶ σύμπαν τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμογενὲς τιμῶν ἐξοχώτατος Ἰατρός Κ. Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῆ, λαβὼν ἐν τῷ βαπτίσματι τὸ λαϊκὸν τοῦ μητροθέου ὄνομα. Καὶ ταῦτα μὲν παρεχθατικώτερον.

§ θ'. Ἐπειδὴ δὲ τὴν τότε δυνατὴν ἐν τῇ πατρίδι παιδευσιν ἀξίως τῆς ἑαυτοῦ φύσεως τε καὶ κλήσεως ἐξεπέρανεν, ὀργῶν πρὸς μείζονα ἔτι καὶ τελειότερα, ἐπειθε λιπαρῶς τὴν μητέρα ὅπως ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ἀποδημῆσαι τῆς πατρίδος καὶ μαθητεῦσαι ἐν τινι τῶν τότε φημιζομένων τῆς Ἑλλάδος Γυμνασίων. Τοιαῦτα δὲ ἦσαν μάλιστα τὸ τῆς Πάτμου, τὸ τῶν Ἰωαννίνων, τὸ τῶν Κυδωνιῶν, τὸ τῆς Σμύρνης, καὶ τὸ τῆς Χίου. Ἡ μὲν γὰρ περίπυστος Ἀκαδημία τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ἐν ἣ ἐδίδαξεν ὁ πολὺς Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, πάλαι διελέλυτο, τὰ δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδόκουν μικρὰ καὶ ἀνεπαρκῆ, τῆς κατὰ τὴν Ξηρὰν Κρήνην Μεγ. τοῦ Γένους Σχολῆς, μόλις τότε πηγνυομένης φιλοτίμῳ σπουδῇ τοῦ πανευκλεοῦς μνήμης φιλογενεστάτου πρίγκηπος Δημητρίου τοῦ Μουρούζη καὶ τῶν ἄλλων τοῦ Γένους λογάδων. Τῶν γοῦν ὑπαρχόντων Ἑλληνικῶν Γυμνασίων, γνώμη τοῦ αὐτοῦ Κυρίλλου, Μητροπολίτου τότε Ἰκονίου, προετιμήθη τὸ τῶν Κυδωνιῶν, οὐ μόνον ὡς ἐγγύτερον τῶν ἄλλων τῇ Ἀδριανουπόλει, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ εὐσεβείᾳ φήμην τῶν ἐν αὐτῇ διδασκάλων, καὶ τὴν σχολιακὴν διαίταν τῶν μαθητῶν.

§ ι'. Ἐπινεύσει δὲ τῆς μητρὸς μεταβάς ἐκεῖσε τῷ 1805, διήκουσεν ἐπὶ τετραετίαν παρὰ τοῖς ἀοιδίμοις διδασκάλοις τοῦ Γένους Γρηγορίῳ Σαράφῃ, Βενιαμὶν Λεσβίῳ, ἐπὶ καιρὸν δὲ καὶ Θεοφίλῳ

Καίρῃ τῷ ἐξ Ἀνδρου, ἄρτι ἐπανελθόντι ἐκ Παρισίων, πᾶσαν τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν, τὴν Ἱερὰν Θεολογίαν καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν· ἐξέμαθε δὲ συνάμα καὶ τὴν Ἱταλικὴν γλῶσσαν, λαβὼν ἀρχὰς καὶ τῆς Γαλλικῆς. Καὶ τῆς μὲν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ χοροστασίας οὐδὲ τότε ἀφίστατο, ἀπάντων τῶν μαθητῶν ὑποχρεομένων πρὸς τοῦτο ὑπὸ ἀκοιμήτῳ προεστῶτι καὶ παιδαγωγῷ, τῷ εὐλαβεστάτῳ Σχολάρχῃ Γρηγορίῳ τῷ Σαράφῃ, ὑφ' ᾧ καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλος Θεόφιλος ὁ Καίρης, ἔτι καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἐπάνοδον, ἠναγκάζετο συμμορφοῦσθαι τοῖς τοῦ Κυρίου θεραπευταῖς, κρύπτων τὴν νόσον τῆς θεϊστικῆς δυσσεβείας ὡς ἐπονείδιστον αἷσχος. Τὴν δὲ ἄλλην τοῦ Στεφάνου παραδειγματικὴν χρηστότητα καὶ τὴν ἐν τοῖς μαθήμασιν ἐπιμέλειαν καὶ ἐπίδοσιν μαρτυρεῖ ἡ τε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πολυμάθεια αὐτοῦ, ἥς τεκμήρια μικρὸν ἔπειτα ἐπεδείξατο, καὶ ἡ γενικὴ ὑπόληψις, ἥς ἀπῆλαυε παρὰ τοῖς διδασκάλοις αὐτοῦ, καὶ ἐξόχως τῷ ἀοιδίμῳ Βενιαμίν, παρὰ τοῖς ἐπισημοτέροις τῶν Κυδωνιατῶν, ἐν οἷς μάλιστα ὁ οἶκος Σαλτέλη, ὅπου ἐντίμως ἐθάμιζε, καὶ παρὰ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς τηνικαῦτα μαθητεύουσιν, ἐν οἷς κατελέγοντο καὶ Διονύσιος Πύρρος ὁ Θετταλός, καὶ Σαμουήλ ὁ Κύπριος, ὁ ἔπειτα κλεινότατος ἀρχιδιδάσκαλος τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, καὶ Ἰωσήφ Μοναχός, ὁ πρότερον μὲν τὴν ἐν Καισαρείᾳ, εἶτα δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη μέχρι γήρως ἐσχάτου τὴν ἐν Ὑψωμαθείοις Σχολὴν ἐπωφελῶς ἰθύνας, καὶ ὁ νῦν γηραιὸς μητροπολίτης Σμύρνης Χρύσανθος, καὶ ἄλλοι τῶν ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν λογίων συχνοί. Ἰδίᾳ δὲ συνήφθη φιλικώτατα μετὰ τε τοῦ χρηστοῦ συμμαθητοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἔπειτα γνωστοῦ εἰς τὸ Πανελλήνιον Γεωργίου τοῦ Κλεοβούλου, καὶ μετὰ τοῦ ἐκ Προύσης Κωνσταντίνου Ἰατροπούλου.

§ ια'. Διεκρίνετο δὲ τῶν ἄλλων τῆς Σχολῆς μαθητῶν ὁ Στέφανος, ὡς καὶ οἱ εἰδότες διεβεβαίουν καὶ τὰ πράγματα μαρτυροῦσιν, οὐ μόνον ὅτι κάλλιστα πάντων ἀντελαμβάνετο τῶν μαθημάτων καὶ πιστῶς ἀπεταμίευσεν ταῦτα ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ, πρὸς πᾶν εἶδος γνώσεως ὁμοίως εὖ πεφυκῶς, ἀλλ' ὅτι καὶ κρίσιν ἔχων ὀρθὴν καὶ ζωηρὰν φαντασίαν, καὶ ἔμφυτον τὴν τοῦ καλοῦ αἴσθησιν, καὶ γονιμότητα πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς γλώσσης καὶ πολλὴν καὶ καρποφόρον μελέτην τῶν δοκίμων συγγραφέων καὶ γύ-

μνασιν καὶ ἔξιν περὶ τὸ γράφειν, οὐ διέλειπε λόγους συντιθεῖς καὶ μελέτας παντοίας, οἷον πρωτόλειά τινα διανοίας καλλιγόνου, ἃτινα τότε παρὰ τῶν συμμαθητῶν ἐθαυμάζοντο. Ἐκ πάντων δὲ τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου φαίνεται πρωϊμώτερον ἀναπτυχθεῖσα ἐν τῷ Στεφάνῳ, ὥς ἔστι καὶ εἰκὸς, ἡ ποίησις, ἣτις ὁμῶς οὐ συναπεσβέσθη μετὰ τῆς νεότητος, ὥς τοῖς πολλοῖς συμβαίνει, ἀλλὰ παρηκολούθησεν αὐτῷ πιστὴ καὶ ἀδιάσπαστος φίλη καὶ συνάορος μέχρις ὅψε τῆς ἡλικίας. Καὶ ἡ μὲν ποιητικὴ αὐτοῦ Μοῦσα διήλθε τὴν καθ' ἡμᾶς γενεὰν ἄγνωστος καὶ ἀδημοσίευτος, θαλαμευομένη ἐν τοῖς ἀποκρυφωτέροις μυχοῖς τοῦ σπουδαστηρίου αὐτοῦ· ἡ δὲ Ἑλληνικὴ γραμματολογία κοσμήσει πάντως τὰς ἑαυτῆς σελίδας διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ καὶ ὥς ποιητοῦ, οὐδενὸς τῶν μέχρι τοῦδε κοσμησάντων αὐτὴν νεωτέρων ποιητῶν, οὔτε ἀφυσέρου, οὔτε ἀδοξοτέρου. Ἀλλὰ περὶ τούτου μὲν ἐφεξῆς. Περιεσώθη δὲ ἡμῖν ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐλάχιστον τῆς τότε ποιητικῆς αὐτοῦ ἔξεως μνημεῖον, μικρά τις ἔμμετρος προσευχὴ εἰς Θεόν, γεγραμμένη εἰς τὸ τότε ἀπλούστερον τῆς γλώσσης ἰδίωμα, μαρτυροῦσα συνάμα καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τοῦ ὀκτωκαιδεκαετοῦς τότε νεανίου.

§ 16'. Ἀποπερατώσας οὕτω τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Κυδωνίαις, ἐπανέκαμψε τῷ 1809 εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ φίλου αὐτοῦ Κλεοβούλου, ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον φλεγόμενος τῷ ἔρωτι τῆς ἐπιστημοσύνης καὶ ὀρμαίνων πρὸς νέους καμάτους ἐκτενεστέρας παιδείσεως. Ὅθεν βουλῆς γενομένης παρὰ τοῖς συγγενέσιν, ἔδοξεν ὅπως ἀπέλθῃ εἰς τι τῶν Πανεπιστημίων τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης πρὸς τελειότερον εἰς τὴν παιδείαν καταρτισμόν· ἐφ' ᾧ καὶ παρασκευασθεὶς δεόντως ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀδριανουπόλεως τὸ μετόπωρον τοῦ 1809 μετὰ τοῦ Κλεοβούλου διὰ τῶν Κυδωνιῶν εἰς Σμύρνην, καθεῖθεν εἰς Λιβόρνον, ὅπου ἐφθασε τῇ 9 Νοεμβρίου, προσχὼν ἐν τῷ μεταξύ τοῦ πλοοῦς εἰς τὴν νῆσον τῶν Ψαρῶν καὶ εἰς Ἡράκλειον τῆς Κρήτης, ὅπου διέμεινεν ἡμέρας τινάς. (α)

(α) Ἐκομίσθη ἡμῖν ἐσχάτως ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ πρὸς Νικόλαον Βασιλείου Κερεστετζήν, τὸν

§ 17'. Παραγενόμενος δὲ εἰς Πῖσαν τῆς Ἑτρουρίας καὶ καταγραφεὶς τακτικὸς φοιτητῆς τοῦ αὐτόθι κλεινοῦ Πανεπιστημείου, ἐπέδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν (ἀκροασάμενός ποτε καὶ τοῦ περιφήμου φυσικοῦ Βόλτα) καὶ ἰδίως τῶν Μαθηματικῶν, ὧν ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν ἐραστής. Κατόπιν δὲ τῶν σπουδῶν τούτων, ἐπέδωκεν ἑαυτὸν ὅλως εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς, προελόμενος τὴν ταύτης ἐπαγγελίαν διὰ τοὺς αὐ-

ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ Σοφίᾳ γαμβρὸν αὐτοῦ, ἀντὶ κηδεμόνος αὐτῷ γεγονότα. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἀρχαιοτέρα τῶν σωζομένων, πρώτη δὲ ἴσως τῶν ἀπ' Εὐρώπης, γράφεται ἐκ Λιβόρνου τῇ 2 Ἰανουαρίου 1810. Ἐξ αὐτῆς δὲ μανθάνομεν, ὅτι ἔφερε συστατικὰ τοῦ διδασκάλου Βενιαμίν πρὸς τινὰς χριστιανούς (τοῦτέστιν Ὀρθοδόξους Ἕλληνας) πραγματευτάς· ὅτι κύριος αὐτοῦ φροντιστῆς ἐγένετο ἀπὸ Σμύρνης ὁ σοφολογιώτατος Γαβριήλ (ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ἐν Κυδωνίαις «πάτερ Γαβριήλ», οὗ καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις μνηεῖαν ποιεῖται)· ὅτι ἡ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἀπαιτούμενη ἐτησίᾳ δαπάνη ἀναβαίνει εἰς γρ. ἐννεακόσια, οἷς παρακαλεῖ προστεθῆναι καὶ ἕτερα ἑκατὸν εἰς ἀγορὰν χρησίμων βιβλίων, τὸ ὅλον γρ. χίλια (δυνάμενα τότε ὑπὲρ τὰ δισχίλια φράγκα). Συνίστησι δὲ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ εἰς τὴν φροντίδα τοῦ γαμβροῦ μέχρις οὗ ἀξιώσῃ αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐπιστρέψαι. Περὶ δὲ τῆς ἀδελφῆς Σοφίας, (ἣτις ἄτεκνος διαμείνας ἡγάπα περιπαθῶς τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Στέφανον), ἀναφέρει τάδε· «Ἐγὼ γράφω χωριστὰ εἰς τὴν ἀδελφὴν Κοκῶνα Σοφίτσαν, » γράφω ὁμῶς καὶ εἰς ἐσᾶς παρακαλῶν νὰ τὴν παρακινήτε νὰ μάθῃ νὰ » διαβάζῃ· θέλω τὴν κακίσει ἐπ' ἀληθείας, ἂν δὲν ἐπιμεληθῇ εἰς τοῦτο, » ἐπεὶ δὲ θέλω, ὅταν σὺν Θεῷ γυρίσω, νὰ μάθῃ ὅλον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τῶ- » ρα ἐγὼ περιπλανώμενος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μανθάνω εἰς ξένους τόπους. » Ἀναφέρει δὲ καὶ τινὰ ὁμώνυμον αὐτοῦ ἐξ ἀδελφον, ὃν ἀποκαλεῖ λογιώτατον ἐνταῦθά τε καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς γραμμάτων κάτοχον. Περὶ ἐργος δὲ καὶ ἐκφραστικωτάτη καὶ ἡ ἐξῆς τῆς ἐπιστολῆς περικοπὴ· «Ἄ πόσῃ λύπῃ οἱ » τρεῖς φίλοι [Κλεοβούλος, Ἰατρόπουλος καὶ Καραθεοδωρῆς] ἡσθάνθημεν εἰς » ἐκείνας τὰς ἡμέρας τοῦ ἀποχωρισμοῦ μας [ἐν Σμύρνῃ], ἐπεὶ δὲ εἶχαμεν » καὶ ἄλλους σκοποὺς καὶ δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ τοὺς τελειώσωμεν· τουτέ- » στι νὰ δεῖξωμεν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ποῖοι εἶναι οἱ Ἕλληνες, καὶ εἰς τὸ » γύρισμά μας, πῶς πρέπει τις νὰ ἀγαπᾷ τὸ γένος τοῦ καὶ τὴν πατρί- » δα του, κτλ. »

τούς λόγους, δι' οὓς αὐτὴν προείλοντο πρότερον καὶ ἕτεροι ὁμογενεῖς, καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραΐς, ὡς αὐτὸς ἐκτίθην ἐν τῇ αὐτοῦ βιογραφίᾳ. Ταύτην τὴν ἀρίστην καὶ φιλάνθρωπον καὶ ἐθνωφελεστάτην τάξιν φρονίμως αἰρετισάμενος, καὶ μετ' ἀκαμάτου ζήλου ἐξακολουθήσας τὴν σπουδὴν αὐτῆς μέχρι τέλους, καὶ θαυμασίως εὐδοκίμησας, ἐστεφανώθη τῷ 1819 διὰ τοῦ διδακτορικοῦ διπλώματος. Συναισθανόμενος δὲ ἰδιαιτέραν ἔμφυτον ῥοπὴν πρὸς τε τὴν καθόλου φιλολογίαν, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ὠκονόμησε μεταξὺ τὸν καιρὸν, ἵνα σπουδάσῃ καὶ πᾶσαν ἄλλην μάθησιν, συντρέχουσιν πρὸς τὴν κλίσιν αὐτοῦ, καὶ ἐξέμαθε πρὸς ταῖς ἤδη ἐγνωσμέναις καὶ ἄλλας τινὰς γλώσσας εὐρωπαϊκὰς τε καὶ ἀνατολικὰς, ἀρχαίας τε καὶ νεωτέρας, δαιμονίως πεφυκῶς πρὸς τὴν γλωσσομάθειαν.

§ ιδ'. Τὰ μάλιστα δὲ συνεβάλλετο πρὸς ἀνυσιμότητα καὶ ἐπίτευξιν τῶν γενναίων αὐτοῦ προθέσεων πρὸ πάντων ἡ τάξις, ἣν ἀπ' ἀρχῆς ἐπιβαλὼν ἑαυτῷ αὐστηρῶς διετήρει. Συνταξάμενος γὰρ τὸ πρόγραμμα τῶν ἑαυτοῦ ἐργασιῶν, διεῖλεν ἐκάστην τούτων εἰς ἡμέρας καὶ ὥρας τακτάς, ὥρας ἀκροάσεως, ὥρας μελέτης, ὥρας ἀναγνώσεως, ὥρας ἀνέσεως ἢ ἐπισκέψεων, ἐξ ὧν καὶ αὐτῶν ἀείποτε ἠρύετο τι χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον. Συνήθως τὰς ἐσπέρας ἐπεσκέπτετο τοὺς καθηγητὰς, καὶ ἔτι συνεχέστερον προσήρχετο εἰς τὸν οἶκον, μᾶλλον δὲ τὴν Αὐλὴν τοῦ ἐν Πίσῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διαβιώσαντος μεγάλου τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτου, τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου πρώην Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου, παρ' ᾧ συνήρχετο πᾶσα ἡ ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν ὁμογενὴς λογιότης τε καὶ ἐπιστημότης, τὰ ἀρίστα καὶ μέγιστα περὶ τῆς φίλης πατρίδος βουλευομένη καθ' ὅλην τὴν μεγάλων ἰδεῶν καὶ πραγμάτων, ἀφορώντων τὸ Γένος ἡμῶν, ἐγκύμονα δεκαετηρίδα ἐκείνην, οὗ καὶ τῆς ἐξειδικιασμένης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως δικαίως ἀπήλαυεν ὁ διακεκριμένος φοιτητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, Στεφανὸς ὁ Καραθεοδωρῆ. Πιθανῶς ἐχορηγήθη παρὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ χρηματικὴ τις βοήθεια πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ. Νομίζομεν δὲ ὅτι ἐκπληροῦμεν καθήκον εἰς τὴν μνήμην τοῦ περικλεοῦς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου, σημειοῦντες ἐνταῦθα ὅτι ὁ φιλογενέστατος ἐκεῖνος ἀνὴρ, τότε ἐν Ἰταλίᾳ τὰς διατριβὰς ποιούμενος, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ

Στέφανος ἐν μεγάλῃ εὐρίσκετο χρηματικῇ ἀπορίᾳ, φιλοτίμως παρέσχεν αὐτῷ ἑκατὸν φλωρία Ὀλλανδικά. Τὸ δὲ ἦν ἄρα, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ τε διδόντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος, οἷόν τις ἀρράβων τῆς ἀνωθεν πεπρωμένης χρυσῆς τῶν γενῶν συναφείας. Ἐπεσκέπτετο δὲ ποτε καὶ τὸ θέατρον, λίαν εὐαισθήτως ἔχων πρὸς τὴν Μουσικὴν, ἣν καὶ ἐδιδάσκετο. Πλεονάκεις ὅμως ἐπεσκέπτετο τὰς βιβλιοθήκας, καὶ οὐχὶ σπανιώτερον τὰς πινακοθήκας καὶ τὰ μουσεῖα, οὐ μόνον περὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας φιλομαθῆς, ἀλλὰ καὶ φύσει φιλόκαλος ὢν, καὶ τὴν τοῦ καλοῦ αἴσθησιν ἐν ἑαυτῷ ἐφιέμενος ἐπὶ μᾶλλον ὀξύνει ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς καλλιτεχνίας. Οὐδὲ τῶν θρησκευτικῶν παρημέλει χρεῶν, καθόσον ἐνῆν αὐτῷ, ἀλλὰ τὰς μεγίστας τῶν ἑορτῶν μετέβαινεν ὅτε μὲν εἰς Λιβόρνον, ὅτε δὲ, σπανιώτερον, εἰς Τεργέσην, ἐκκλησιασόμενος κατὰ τὰ πάτρια ἐν τοῖς ἐκεῖσε ὀρθοδόξοις ναοῖς. Κατὰ δὲ τὰς παύσεις τῶν μαθημάτων διέτριβε συνήθως ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐπισκεπτόμενος τὰ ἐκεῖ μουσεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας, καὶ μάλιστα τὴν μεγάλην Λαυρεντιανὴν, ἥς ἐν μεγίστῃ ἔξει ἐγένετο διὰ τῆς συχνῆς τῶν βιβλίων ἀναδιφήσεως. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἐποχὴν ἐγένετο ἐν ἔξει καὶ τῆς σενογραφίας, χρησίμου πρὸς τὰς τῶν μαθημάτων ἀκροάσεις. Πρὸς τούτοις, τὸ περιεργότερον, ἐγυμνάσθη γράφειν καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, τοῦτο μὲν, διὰ πᾶσαν ἐνδεχομένην τῆς δεξιᾶς ἀσθένειαν, τοῦτο δὲ διότι, ὡς ἔλεγεν, οἱ ἄνθρωποι ἀδικοῦσι συνήθως τὴν ἀριστερὰν αὐτῶν χεῖρα, περιοριζόμενοι εἰς μόνῃς τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς τὴν καλὴν ἀνατροφὴν. Τοιοῦτο μὲν ἐν ὅλοις τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολασικοῦ βίου αὐτοῦ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

§ ιε'. Ὅπως δὲ τηρήσῃ αὐτὸ ἀκριβῶς, μὴδὲ κατάχρησιν τινα ἐπιτρέψῃ ἑαυτῷ τῆς αὐτοκράτορος ἐλευθερίας, ξένος ὢν ἐπὶ ξένης καὶ ἀπροστάτευτος, ἀριστον ἐπενόησε καὶ ἀδέκαστον κηδεμόνα καὶ ἐταστὴν, εὐθύνας ὑπέχων αὐτὸς ἑαυτῷ, καθ' ἐκάστην νύκτα πρὸ τοῦ ὕπνου καταγράφων λεπτομερῶς τὰ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας αὐτῷ πεπραγμένα, καὶ οἷον ἀνερωτῶν τὸ τοῦ Πυθαγόρου:

« Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; » (α)

Σώζονται δὲ εὐτυχῶς ἐν τοῖς ἐγγράφοις αὐτοῦ ἀποσπάσματα Ἡμερολογίου πέντε ἐφεξῆς ἐτῶν (1814—1819), ἐν ᾧ καταγράφονται ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς ἢ τε καθ' ἡμέραν κατάστασις τῆς υγείας αὐτοῦ, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶχε κακῶς, καὶ τὰ μαθήματα, ὅσα καθ' ἡμέραν ἤκροατο, καὶ ὅσα συγγράμματα ἀνεγίνωσκε, καὶ οἱ ἄνδρες πρὸς οὓς διελέχθη, καὶ ἃ παρ' αὐτῶν ἤκουσε καὶ ἔμαθεν, ἐν οἷς καὶ ἀνέκδοτα ἱστορικά περίεργα, τινὰ δὲ καὶ ἀστεῖα. (α) Σώζονται προσέτι ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ πλείστα ὅσα

(α) Τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο γεγραμμένον ἀναμῖξ Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ διὰ τῆς δεξιᾶς, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, καὶ ποτε καὶ στενογραφικῶς, κατὰ τὸ ἔτος 1838 ἀδεία τοῦ συγγραφέως φυλλολογήσαντες ἡμεῖς, ἐσημειώσαμεν ὀλίγα τινὰ τῶν τότε δοξάντων ἡμῖν περιεργωτέρων, ἅτινα ἐξέστω παραθέσθαι ἐνταῦθα ἱστορίας ἕνεκα.

« 1816, 10 Ὀκτωβρίου.—Ἀπόψε ἔμαθον ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰγνάτιον, ἄνθρωπον ἀκριβῶν ἰδεῶν, ὅτι ὁ γέρον Ἰωακείμ Γρηγοριάδης ἦν μοναχὸς Ἀγιορίτης, ἀπὸ τὸ Μοναστήριον τὸ λεγόμενον Γρηγορίου, καὶ ἠλευθέρωσεν ὑπὲρ τοὺς χιλίους σκλάβους. Ὁ δὲ τρόπος ἦτον: Γινώσκων τοὺς πλουσίους, ὅταν εὕρισκετο χρεῖαν ἔχων, ἐπρόστρεχεν εἰς αὐτοὺς, χωρὶς νὰ συνάξῃ συνεισφοράς, εἰ μὲν δὲ καὶ ποτε ἔλλείπετο διακοσιῶν ἢ τριακοσιῶν γροσίων, ὠδήγει τὸν πωλοῦντα καὶ τὸν πωλούμενον εἰς ἄλλον τινὰ ἔχοντα χρεῖαν δούλου, ὅστις ἀναπληρόνων τὴν ταχθεῖσαν ποσότητα, μετεχειρίζετο ὡς ὑπομίσθιον τὸν ἀγορασθέντα, ἄχρι καιροῦ ταχθέντος διὰ τὴν καταβληθεῖσαν ποσότητα, καὶ μετὰ ταῦτα ἄφινε τὸν δούλον ἐλεύθερον. Ἐμαθον πρὸς τούτοις ὅτι ὁ αὐτὸς οὗτος μοναχὸς ἐκράτει τρεχούμενον λογαριασμὸν μὲ καρβουνιάρην, μὲ κκαπαματζῆν κτλ. πρὸς τοὺς ὁποίους πληρόνων κατὰ καιρὸν διεύθυνε μὲ ράβασάκια τοὺς χρεῖαν ἔχοντας. Ἀπὸ τὸν αὐτὸν (ἔμαθον) ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν Γραικῶν μόλις φθάνει τὰ πέντε μυλλιούνια, καὶ εἶπεν ὅτι ἀκριβῶς μὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ μάθωμεν τὸν ἀριθμὸν, ὅτι καὶ ἡ διοίκησις ἡ ἰδίᾳ τὸ ἀγνοεῖ, συμπεραίνεται ὁμῶς ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἐπαρχιῶν.

« 1816, 13 Ὀκτωβρίου.—Ὁ Ἰγνάτιος μ' ἐδιηγήθη ὅτι καθ' ὃν καιρὸν ἦτο εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν καὶ ἠτοίμαζαν νὰ κινήσωσι πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐπροσκαλέσθησαν καὶ οἱ ἐκεῖ εὐρεθέντες κλέπται λεγόμενοι, εἰς τῶν ὁποίων εἶπεν, ὅτι ὁ Κατσαντώνης εἶναι ὁ ἀξιώτερος· αὐτοῦ μόνον τὰ πκληκάρια πέρνου 16 ὥρας εἰς μίαν νύκτα, καὶ ὅτι ὅταν

τετράδια σημειώσεων συλλεχθεισῶν, μέρος μὲν ἐκ τῶν ἀκροάσεων τῶν μαθημάτων, αἱ πλείσται δὲ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως βιβλίων ἢ χειρογράφων τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις. Ἐσώζοντο δὲ μέχρις οὐ πρὸ πολλοῦ καὶ πίνακες ἰχνογραφικοὶ ἰδιόγραφοι αὐτοῦ, φέροντες σχέδια τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, μαρτυροῦντες ὅτι ἐπεμελήθη τηνικαῦτα καὶ περὶ τὴν σπουδὴν τῆς τῶν τεχνῶν ἀρχαιολογίας.

» φθάνη εἰς τὸ κονάκι του, τὰ μὲν παληκάρια του τὰ ἀποκοιμίζει, αὐτὸς δὲ πέρνει τὸν δρόμον τοῦ βουνοῦ καὶ μετ' ὀλίγον ἰδοὺ τὸν βλέπεις νὰ καταβαίνει μετὰ εἰς τέτοιον κοπάδιον προβάτων καὶ βοδιῶν, ὥστε σοῦ φαίνεται ὅτι καταβαίνει τὸ βουνὸν μὲ ὅλαις ταῖς πέτραις του. Ὁ Ἰγνάτιος ἔφερε τοῦτο τὸ παράδειγμα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ζωηρότης τοῦ Ὀμηρικοῦ πνεύματος ἦτον εἰς τὸν λαὸν καὶ σώζεται εἰσέτι.

« 1816, 23 Ὀκτωβρίου.—ἤκουσα παρὰ τοῦ Ἰγνατίου, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡν εἶδεν ἐκεῖ εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν παραρρίχμενον ἕνα παλαιὸν συμφωνητικόν, ἢ κάλλιον συστατικόν, ὅπου ἀνεφέρετο ὅτι συναχθὲν ὅλον τὸ ἔθνος μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἐδιώρισαν διδάσκαλον κοινὸν τοῦ ὁποίου ὁ μισθὸς ἀνεφέρετο προσδιωρισμένος εἰς 150 γρόσια (κατ' ἔτος). Διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ δὲ ὅτι τὸ γρόσιον τότε εἶχε καὶ ἀνάλογον ἰσχύν, εἶπεν ὅτι εἶδεν εἰς ἕνα συστατικὸν παλαιὸν τούρκικον γράμμα, τὸ ὁποῖον πιθανὰ κατ' αὐτὸν ἦτο γραμμένον ἀπὸ 1320—1380 [;] ὅπου Τοῦρκος Ἀρτινὸς ἀφιέρωνε διὰ νὰ δίδωνται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐν δύματα, λεγόμενα χιρκάδες, τοῦ καθενὸς τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ νὰ μὴν ὑπερβαίνει τὰ 60 ἄσπρα, τούτέστι τοὺς 20 παράδες.—Εἶπε δὲ προσέτι, ὅτι τόση ἦτον ἡ ἀρχαία ἔλλειψις τῶν χρημάτων, ὥστε οἱ Ἀρτινοὶ συμφωνήσαντες πεζοδρόμον διὰ Κωνσταντινουπόλιν μὲ 30 παράδες, ἦτοι μίαν ζολώταν καὶ γράψαντες τὰ γράμματα, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλωσι τοὺς 30 παράδες, ἐμπόδισαν καὶ τὰ γράμματα. Τοῦτο, εἶπε, τὸ εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ ἕνα γέροντα Ἀρτινὸν, σχεδὸν ἑκατὸν χρόνων, ὅστις τὸ εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἐλεγεν ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ Ἐκκλησία ἐν καιρῷ εὐρεθεῖσα εἰς χρεῖαν νὰ γράψῃ γράμματα ὑποθέσεων, ἔστειλε καὶ τὰ ἔγραψεν ὁ Κορέσιος εἰς τὴν Χίον.—Εἶπεν ὅτι ἔγεινεν αὐτόπτης πῶς 400 Σουλιῶται (λέγω ἑκατὸν) ἐκτύπησαν τρεῖς κολόννας Ἀρβανιτῶν, συνισαμένας τὴν μὲν ἀπὸ 4000, τὴν δὲ ἀπὸ 2000, τὴν δὲ ἀπὸ 1800, ἐν ᾧ αὐτὸς μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ μακρόθεν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τοὺς ἔβλεπαν· οἱ Ἀρβανῖται δισκορπίσθησαν. Δεκαεννέα Σου-

§ ις'. Ἄλλ' ἐν τοσούτοις καὶ τηλικούτοις ἀγῶσι τοῦ συλλέγειν παντοίας γνώσεις, οὐδὲ τοῦ συγγράφειν ἀφίστατο. Μνημεῖα δὲ τῆς γραφικῆς αὐτοῦ δεξιότητος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, φέρονται διατριβαί τινες ἐν τε τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀνωνύμως Ἑλληνιστί ἢ Ἰταλιστί, καὶ δὴ καὶ τὰ τῷ 1816 ἐν Τεργέστη ἐκδοθέντα Εἰδύλλια, δέκα τὸν ἀριθμὸν, βουκολικὰ κατὰ λογάδην ποιήμα-

» λιῶται, ἔλεγεν, ἀντιπαρετάχθησαν εἰς 600 (Ἀρβανίτας) καὶ ἀφοῦ τοὺς
» ἐμπόδισαν τὴν διάβασιν, ἕως οὗ εἶχον παροῦτι, τοὺς εἶπαν, ἀφοῦ τὸ ἐ-
» τελείωσαν, περάσατε τώρα ὅπου θέλετε.

« 1816, 7 Νοεμβρίου.—Ἐμαθον ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιον, ὅτι γράφων ὁ Ἀ-
» θανάσιος ὁ Πάριος ὡς κολυβάς ἀπολογία, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις εἶ-
» χεν ἐξωκκλησιάσει ὅλους τοῦ κόμματος, συλλογιζόμενος λογικῶς, ἐπέ-
» φερνε συχνάκις τὸ, ἀλλὰ μὴν, ἄρα, ὁ τότε Ἡρακλείας Μεθόδιος μὴ
» σκαμπάζων καθόλου ἀπὸ γράμματα κοινὰ, πολλῶ μᾶλλον ἀπὸ λογικὴν,
» ἐκλαμβάνων δὲ τὸ, ἀλλὰ μὴν, ἄρα, ὡς μίαν λέξιν ὑπερκοριστικὴν [αὐ-
» ξητικὴν] ὡς τὸ χουλλάρα κτλ. « *Τί ἀλλαμηνάρες φλυαρεῖ αὐτός;* » εἶ-
» πεν εἰς τὴν Σύνοδον.

« 10 Νοεμβρίου. —Ἐμαθον ὅτι ὁ Μιλτιάδης λεγόμενος Σοφιανόπουλος
» φθάνων εἰς τὴν πατρίδα του Σωποτὸν καὶ εὐρίσκων τὸν πατέρα του ἀπο-
» θαμμένον, ἐπῆγε μὲ μουσικὰ ὄργανα καὶ ἐθυσίασεν ἐπάνω εἰς τὸ μνημῆ-
» του ἑνα κριάριον, διὰ τὸ ὅποῖον ὡς εἰδωολάτρης κατηγορηθεὶς ἐξεδιώχθη.

« 1817 Ἰανουαρίου 30.—Ἐμαθον ἀπὸ τὸν Δεσπότην, ὅτι εἰς Χίον πρὸ
» ἐνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἐχρημάτισε γυναῖκα διδάσκαλος φιλοσοφικῶν
» μαθημάτων διαδεχθεῖσα τὸν ἄνδρα τῆς.

« 1817 Μαρτίου 29.—Ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἰς τὴν πατρίδα μου, εἰς και-
» ρὸν τῆς μεγάλης λεγομένης ἀκριθείας ἤκουσα νὰ λέγωσι πῶς οἱ ἄνθρω-
» ποι ἔτρωγαν μίαν πέτραν τὴν ὁποίαν ἔτριβαν. Ἡ μνήμη τοῦ συμβάντος
» τούτου σώζεται βεβαίως ἕως τὴν σήμερον.

« Αὐτόθι, Ἰουλίου 14.—Ἐγραψα ἕνα ἄρθρον διὰ τὴν ἐφημερίδα περὶ τῆς
» Ἰταλικῆς γλώσσης. » [Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρθρον ἐξεδόθη ἐν τῷ Λογίῳ
» Ἑρμῇ τοῦ 1817 Σελ. 428 ὑπὸ τὸν τίτλον Φιλολογία, περιέχει δὲ Βι-
» βλιογραφίαν ἐπαινετικὴν τοῦ συγγράμματος τοῦ ἐν Πίσῃ διδασκάλου τῆς
» Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ Φιλολογίας Σεβαστιανοῦ Κλάμπη: *De usu linguae
» Italicae saltem a saeculo quinto. Pis. 1817 εἰς 4^{ον} Σελ. 43.*

Τοσαῦτα μὲν τὰ ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου.

τα, πολὺ φέροντα τὸ ἐκ τῆς ἀφελείας ἐπαγωγὸν, μαρτυροῦντα βα-
θεῖαν μελέτην, οὐ μόνον Θεοκρίτου καὶ Μόσχου καὶ Βίωνος, ἀλλὰ
καὶ τῶν Ῥωμαίων Ὁββιδίου καὶ Οὐῆργιλίου καὶ τοῦ Γερμανοῦ
Γεσνέρου, ἀναπολοῦντα ἐν πολλοῖς καὶ τὰς Φιλοστράτου εἰκόνας,
καὶ διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν τῆς γλώσσης ἀφελείαν μνημο-
νευόμενα ἐν τινι ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ ὁμοτέχνου Ἀδαμαν-
τίου Κοραῆ, ἐκ μόνης συστάσεως ταῦτα γινώσκοντος. Προτάτ-
τονται δὲ τῶν Εἰδυλλίων καὶ προλεγόμενα μαρτυροῦντα φρενὸς
ὠριμότητα, κρίσιν ὀρθὴν καὶ πολλὴν φιλογένειαν, καὶ ἐπιστολαὶ
μεταξὺ πρὸ ἐκάστου Εἰδυλλίου χαριέσταται πρὸς διαφόρους ἀ-
φιερωτικαὶ καὶ μετάφρασις ἐν τέλει, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ, ὠδῆς τινος
τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ Σχιλλέρου « περὶ τοῦ ἀξιώματος τῶν γυναι-
» κῶν. » Καὶ ἕτερον δὲ Εἰδυλλίον ἐπιγραφόμενον « ὁ Τάφος »
συνταχθὲν ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἐναρέτου τινὸς ἱατροῦ ἐξεδόθη μικρὸν
ἔπειτα ἰδίᾳ καὶ αὐτὸ ἐν Τεργέστη. Δυστυχῶς οὐδὲν τούτου ἀντίτυ-
πον σώζεται νῦν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μακαρίτου. Καὶ ποίημα δὲ
ἐλεγειακὸν ἐν ἀρχαίᾳ γλώσσῃ καὶ ῥυθμῷ, συνέταξεν εἰς τὸν θά-
νατον τοῦ αὐτοῦ ἱατροῦ, σωζόμενον ἐν τοῖς ἐγγράφοις. Συνειρ-
γᾶσθαι δὲ ἐν ἔτει 1811 καὶ 1812 καὶ Νικολάῳ Θησεῖ τῷ Κυπρίῳ
ἐν Φλωρεντίᾳ σπουδάζοντι, εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς Ὀμήρου Ἰλιάδος
καὶ Βατραχομουμαχίας, μετὰ τῆς εἰς τὸ πεζὸν παραφράσεως ἐκ
τοῦ αὐτογράφου κώδικος Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ, αὐτὸς συντάξας ἐν
ὀνόματι τοῦ ἐκδότου τὰ προλεγόμενα καὶ μεταφράσας ἐκ τοῦ Λα-
τινικοῦ τὴν ἐν τῷ Β'. Τόμῳ Βιογραφίαν τοῦ Γαζῆ, ἐφ' ἧς ἔλαβεν
εἰς ἀμοιβὴν παρὰ τοῦ ἐκδότου ἑκατοντάδα ἀντιτύπων καὶ ἕτερά
τινα βιβλία. Καὶ ἄλλα δὲ τινὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περισώζονται
γραφικὰ τοῦ ἀνδρὸς λείψανα, περὶ ὧν λέγομεν ἐφεξῆς.

§ ιζ'. Δέκα δὲ περίπου ἔτη διατρίψας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐπισκεψά-
μενος τὰς ἐπισημότερας τῶν ἐκεῖ πόλεων, τὰ Μεδιόλανα ἅπαξ ἢ
δὶς, τὸν Ἀγκῶνα πολλάκις, τὴν Βενετίαν, τὴν Ῥώμην αὐτὴν, ὅ-
που παρευρέθη τὰς ἡμέρας τῶν καρναβαλίων καὶ τῆς ἐνάρξεως
τῶν νηστειῶν, καὶ τὴν Νεάπολιν, παρευρεθεὶς τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀ-
γίου Ἰανουαρίου, καὶ κοσκινίσας, οὕτως εἰπεῖν, τὰς ἐκασταχοῦ με-
γάλας βιβλιοθήκας, καὶ θησαυρίσας ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ πλοῦτον
γνώσεων ὠφελίμων, κατέστησεν ἑαυτὸν, διὰ τῆς ἐμβριθείας καὶ

τῶν φιλοπονημάτων αὐτοῦ, περισπούδαστον τοῖς τότε σοφοῖς τῶν Ἰταλῶν, ὀνομαστόν δὲ μεταξὺ τῶν ἐλλογίμων ὁμογενῶν, ἐν οἷς διέπρεπον τότε κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ Α. Μουστοξείδης, καὶ Δ. Σχινᾶς καὶ Π. Κοδρικᾶς καὶ Ἀθανάσιος Πολίτης καὶ ὁ προμνημονευθεὶς Γ. Κλεόβουλος καὶ Κ. Ἀσώπιος καὶ Κ. Ἰατροπούλος καὶ Ἰδομενεὺς ὁ Κρῆς, καὶ οἱ ἑναγχοὶ ἀποβιώσαντες Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος καὶ Χριστόφορος Φιλητᾶς, οἱ ἀοίδιμοι, καὶ ἄλλοι, μεθ' ὧν συνεδέθη φιλίας δεσμῶ. Ἐσχετίσθη δὲ ἐπὶ μικρὸν καὶ μετὰ τοῦ Ἑλληνοῦ τὴν πατρίδα, μεγάλου δὲ τῆς Ἰταλίας ποιητοῦ Οὕγου Φοσκόλου, καὶ μετὰ τῆς λίαν πεπαιδευμένης Κυρίας Αἰκατερίνης Πάλλης, κατοικοῦσης ἐν Λιβόρνῳ, μεθ' ἧς ἔσχεν ἐπὶ τινα καιρὸν καὶ σπουδαίαν φιλολογικὴν ἀλληλογραφίαν. Ὁ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν Πίσῃ διδάσκαλος Σεβαστιανὸς Κιάμπης ἐν τοῖς λατινικοῖς προλεγομένοις τῆς ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσεως καὶ ἐκδόσεως τοῦ κατὰ Κικέρωνα Ὀνειρίου τοῦ Σκιπίωνος εὐφήμως μνημονεύει αὐτοῦ τε τοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ Ἰατροπούλου μετὰ τῶν ὀνομάτων Ἀνδρέου Μουστοξείδου καὶ Δημητρίου Σχινᾶ, ὡς ἐντρίβων περὶ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν (α). Οἰκειότατος δ' ἐγένετο ἐν μὲν Λιβόρνῳ τῷ οἴκῳ Μόστρα, ἐν δὲ Τεργέστη τῷ τοῦ Καρτσιώτου καὶ Ζωγράφου, ὧν τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας φαίνεται καὶ διδάξας ἐπὶ τινα καιρὸν. (β)

§ ιη'. Ἐν τούτῳ τῷ χρονικῷ διαστήματι ὁ ἀοίδιμος Κύριλλος ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ Ἰκονίου μετατεθεὶς τῷ 1811 εἰς τὸν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ μεταβὰς ἐκεῖσε ἐζήτησε πρῶτον τὸν ποθητὸν αὐτῷ Στέφανον, μαθὼν δὲ ὅτι μετέβη εἰς Εὐρώπην, ὑποστενάξας μετὰ λύπης, εἶπε τὴν φράσιν ταύτην δημοτικοῦ τινος ἄσματος τῆς

(α) Βλ. *Il Sogno di Scipione, voltato in Greco per Massimo Planude et fatto volgare per M. Zanobi da Strata, coronato poeta fiorentino. Pisa 1846.* Σελ. 19. Τὸ βιβλίον ἀφιερῶται τῷ Μητροπολίτῃ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίῳ, φέρον ἐν ἀρχῇ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀοιδίου ἐκείνου ἀνδρός.

(β) Εἰς τῶν ὑπ' αὐτοῦ τότε διδασθέντων, ὁ Γ. Ζωγράφος, δικηγόρος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἐτελεύτα τῆτες (1868) τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου, ἐπιχωριαζόντων ἡμῶν Ἀθήνησιν.

Ἀδριανουπόλεως : « Ἐπέταξέ μας τὸ πουλὶ ὁπούχαμεν ἔς τὸ χέρι, » ἐξ οὗ εἰκάζετο ὅτι ὁ Ἱεράρχης οὗτος διανοεῖτο κατατάξαι εἰς τὸν ἱερὸν κλῆρον, ὡς τῷ ὄντι ἄξιον, τὸν λόγιον τοῦτον νέον. Ἐκεῖθεν μετὰ διετίαν προσκληθεὶς ὁ Κύριλλος εἰς τὴν ὑψηλὴν περιωπὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρίστων τῆς ὀρθοδοξίας Ἱεραρχῶν σοφῶς ἰθύνας τὸ Ἀποστολικὸν σκάφος τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ μεγίστῃ αὐτῆς καὶ τοῦ Γένους ὠφελείᾳ, καὶ μετὰ ἑπταετίαν ἀποχωρήσας τοῦ τε θρόνου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπανέκαμψεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐφησυχάσων εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος, ἀρχιερατεύοντος τότε τοῦ σοφωτάτου Δωροθέου τοῦ Πρωίου, ἔνθα παραμένων ἐν τῇ Μητροπόλει, ἐποίμεινεν ἐν τῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπουσίᾳ τοῦ Μητροπολίτου ἐπιτροπικῶς τὸν αὐτόθι ὁμοπάτριδα λαὸν τοῦ Θεοῦ, ὅπου ὁμως μετ' οὐ πολὺ περιέμενεν αὐτὸν καὶ ὁ ἑνδοξος τοῦ μαρτυρίου στέφανος. Ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ Πατριαρχείας φιλομουσότητος γενόμενος ἀπάντων τῶν καθ' ἡμᾶς Πατριαρχῶν, πλείστους ὅσους ὑποτρόφους ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς Γυμνασίοις, καὶ μάλιστα ἐν τῇ κατὰ τὴν Ξηροκρήνην Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, ἰδίᾳ δαπάνῃ διατηρῶν, τινὰς δὲ καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν ἀποστέλλων, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἰωάννην Σωτήριχον, ἀνέλαβεν αὐτὸς ἀπὸ τοῦ 1815 καὶ τὴν ἀνετωτέραν ἐν Εὐρώπῃ διατήρησιν τοῦ, ὥσπερ ἔφημεν, πολλαχῶς αὐτῷ ἐξωκειωμένου Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, οὗ τινος ἐκ πολλοῦ ἤκουε πόρρωθεν τὰς λαμπρὰς ἐπιδόσεις καὶ ἐπιστολάς παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανεν ἐπιβεβαιούσας τὴν φήμην. (α) Ταύτῃ τοίνυν τῇ Πατριαρχικῇ προσασίᾳ καὶ χορηγίᾳ ἐπιρρώσθεις, παρέτεινεν οὕτως ἐπὶ πλέον τὴν ἐν Εὐρώπῃ διαμονὴν αὐτοῦ, συγκροτήσας ἅμα δι' αὐτῆς καὶ ἀξιόλογον χρησίμων βιβλίων συναγωγὴν καὶ οὕτως ἐπεραίωσε τὸ πρῶτον τῆς ζωῆς αὐτοῦ στάδιον, τὸ σχολαστικόν, ὅπερ ἐπίτηδες ἐξη-

(α) Οὐδεμία τῶν πρὸς τὸν Κύριλλον ἐπιστολῶν τοῦ Στεφάνου περιώζεται· μίαν δὲ μόνην τοῦ Πατριάρχου πρὸς αὐτὸν ἀπάντησιν ἀνέγνωμεν, καὶ ταύτην ἐν ἀντιγράφῳ, ἐντὸς ἐπιστολῆς τοῦ μακαρίτου Ἰατροπούλου γεγραμμένης πρὸς τὸν Στέφανον ἐν ἔτει 1844.

κριβώσαμεν κατὰ τὸ ἐνὸν, ὅπως δῶμεν ἐντελῆ τύπον τοῦ Ἑλλήνος καὶ Χριστιανοῦ μαθητοῦ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς σπουδάζουσιν νεολαίαν.

§ ιθ'. Τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1819 καταλιπὼν ἅπαξ διὰ παντός τὴν Πῖσαν καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ· διέμεινε δὲ μεταξὺ τοῦ πλοῦς ἐβδομάδας τινὰς εἰς τὴν νῆσον Ὑδραν, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ συμμαθητοῦ καὶ φίλου αὐτοῦ Δ. Οἰκονόμου, ὅπου ἐπεσπάσατο τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν προκρίτων τῆς νήσου καὶ τῶν ἔπειτα περιωνύμων πλοιάρχων, ὧν τινὰς εἶχε γνωρίσει ἐν Τεργέστη καὶ Λιβόρνῳ. Ἐπέπλευσε δὲ μετὰ πόθου ἐκ τῆς Ὑδρας καὶ εἰς Ἀθήνας θεασόμενος τὸ κλεινὸν ἄστυ τῆς Παλλάδος καὶ ἀνιστορήσων ἐξ αὐτοφίας τὰ θαυμάσια τῶν προγόνων καλλιτεχνικὰ μεγαλουργήματα· ἔτυχε δὲ κακεῖ ἀξίας ὑποδοχῆς παρὰ τῶν τότε ἐπιφανεστέρων Ἀθηναίων καὶ τινων Εὐρωπαίων πρακτόρων. Σῶζονται δὲ ἐν τοῖς ἐγγράφοις καὶ ἱκαναὶ στατιστικαὶ καὶ ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῆς νήσου Ὑδρας, προχείρως διὰ μολυβδίνης γραφίδος σημειούμεναι, ὡς καὶ οὐ σμικρὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ἀθηναίου αὐτοῦ ἡμερολογίου, ἐνθα καὶ ἱκαναὶ ἐπιγραφαὶ παρ' αὐτοῦ ἐξ ἀρχαίων μνημείων ἀντιγραφεῖσαι (α).

§ κ'. Ἀμα τοίνυν ἐπανελθὼν, ἔσπευσε πρῶτον κατ' ὀφειλὴν ἀποδοῦναι τὰ τροφεῖα, ναὶ μὴν καὶ τὰ διδασκάλια, τῇ φυσάσῃ καὶ παιδευσαμένη πόλει, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῆς αὐτόθι Ἑλληνικῆς Σχολῆς ἥδη ῥεπούσης εἰς παρακμὴν, ἣν καὶ ταχέως ὕψωσεν εἰς βαθμὸν Γυμνασίου, διδάσκων ἐν αὐτῇ μετὰ δύο ἄλλων συνεργατῶν ἀόκνως καὶ μετὰ ζήλου αὐτὴν τε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐπὶ τὸ μεθοδικώτερον καὶ σκοπιμώτερον καὶ τὴν Ἰταλικὴν, ἀλλὰ καὶ τὰ Μαθηματικὰ καὶ τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν Ἀνθρωπολογίαν, καὶ ἀνέδειξεν ἐν ὀλίγῳ καιρῷ γενναῖα παιδεύματα, ἐξ ὧν τινες ἔπειτα ἡ-

(α) Ἐσφαλμένως δὲ ἐν τῷ « ἡμερολήπτῳ » τῆς Σμύρνης ἀνώνυμος γάλλος βιογράφος (ὡς καὶ ὁ ἐν τῷ « Αἰῶνι ») ἐπεκτείνει τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ καὶ ἐπέκεινα τῆς Ἰταλίας, γράφων ταῦτα: « Ἐλάβε τοὺς βαθμοὺς αὐτοῦ εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην [τῆς Πίσης] καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν τῆς Βιέννης, περιῆλθε τὴν Γερμανίαν, ὅθεν ἤρυστο τὴν τροφὴν τὴν εὐχαριστοῦσαν τὴν ἑξὶν αὐτοῦ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. »

κολούθησαν τὸ στάδιον τοῦ διδασκάλου αὐτῶν τῇ δραστηκῇ αὐτοῦ ἀρωγῇ, ἐν οἷς διεκρίθησαν οἱ ἐν Κων/πόλει ἱατροὶ Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῇ, ἀνεψιὸς αὐτοῦ, καὶ Βλάσιος Καρηνᾶς, ὁ πρό τινων ἐτῶν ἐνταῦθα ἀποβιώσας, καὶ Γεώργιος Χρυσόχοος, τανῦν καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Λυκείῳ τῆς Ὀδησσοῦ, καὶ ἄλλοι ἄλλαχοῦ. Ἡ παρουσία τοιοῦτου διδασκάλου ἀνέφλεξεν, ὡς εἰκὸς, τὴν ἔμφυτον φιλομάθειαν τῆς Ἀδριανουπολίτιδος νεολαίας καὶ ἠρέθισε τὸ φιλότιμον καὶ φιλόμουσον τῶν ἐγκρίτων πολιτῶν. Ἡ εἰς τὴν Σχολὴν ἐγκατάστασις αὐτοῦ ἐγένετο πανηγυρικῇ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ τε Πατριάρχου Κυρίλλου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Δωροθέου τοῦ Πρωίου, ἀμφοτέρων σοφωτάτων ἱεραρχῶν. Ὁ λόγος δὲ, ὃν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐξεφώνησεν, ἐδημοσιεύθη μετ' ἐπαίνου ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ τοῦ ἔτους 1820 Σελ. 354—366. Σῶζεται δὲ ἐν χειρογράφοις καὶ σπουδαῖα τις πραγματεία περὶ διοργανώσεως τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐκπαίδευσως καὶ περὶ μεταρρύθμισεως τῆς Σχολῆς αὐτῆς. Φέρονται δὲ καὶ ἄλλα ἐπὶ τῆς περιόδου ταύτης (1819—1824) προϊόντα τῆς διανοίας καὶ τοῦ καλάμου τοῦ διδασκάλου καὶ ἱατροῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῇ, οἷα, φέρ' εἰπεῖν, Λόγοι Ἐκκλησιαστικοί, ἰδίως πανηγυρικοί, ἐκφωνηθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ἢ ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, κατὰ τὰς μεγάλας δεσποτικὰς ἑορτάς, καὶ μελέται θρησκευτικαὶ καὶ ἐκφράσεις καιρῶν καὶ τόπων, πρὸ δὲ πάντων ποιήσεις ἱκαναὶ εἰς τε τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν καὶ στιχουργίαν, περὶ ὧν λέγομεν ἐφεξῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι πολλάκις ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀπεπειράθη ὁ ἱερός Κύριλλος προσελκύσαι ἕσω τοῦ θεοῦ βήματος τὸν σοφὸν ἀναγνώστην, ἀλλ' ἀπέτυχε τῶν ἐλπίδων. Πρὸς τῷ τέλει τῆς περιόδου ταύτης ἐπεχείρησε καὶ ἔργον μέγα, ἴσως δὲ καὶ παράτολμον, τὴν εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν μετάφρασιν τῆς Μεσσιάδος ἢ Χριστιίδος, ἐπικοῦ ποιήματος τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ Κλοπστόκ. Καὶ ἄδηλον μὲν μέχρι πόσου προὔχωρησεν ἡ μετάφρασις, σῶζεται δὲ νῦν ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ἐν στίχοις ἑξαμέτροις δακτυλικοῖς. Ἐπετήδευσε δὲ τὸ μέτρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς τονιαίου ῥυθμικοῦ συστήματος πρῶτος αὐτός, πολλὰ μὲν ἔτη πρὶν ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος Στούρζας ἐκθῇ τὴν περὶ ῥυθμικῆς τῆς καθ' ἡμᾶς στιχουργίας θεωρίαν αὐτοῦ ἐν

τῷ σοφῷ προλόγῳ τῶν ἐν Ὁδησσῷ τῷ 1830 ἐκδοθέντων αὐτοῦ Μύθων καὶ Ἀλληγοριῶν, ἐτι δὲ πλείονα πρὶν ὁ κλεινὸς τῆς Ἑλλάδος ποιητῆς Ἀλέξανδρος Ῥ. Ῥαγκαβῆς παραστήσῃ πρῶτος εἰς τὸ δημόσιον μικρὸν τοῦ ρυθμοῦ τούτου δοκίμιον ἐν τῇ τραγωδίᾳ αὐτοῦ « Εὐφροσύνη ». Ἐν τούτῳ δὲ τῷ πενταετῇ χρονικῷ διαστήματι ἐξετέλει μεταξὺ καὶ τὰ τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος θεραπεύων προθύμως καὶ ἐπιτυχῶς τοὺς χρεῖαν ἔχοντας παντὸς ἐν τῇ πόλει γένους καὶ φύλου.

§ κα'. Ἀλλ' ἐπανεέλθωμεν μικρὸν ἔμπροσθεν. Ἀναχωρῶν ἐκ Λιθόρνου κατέλιπεν αὐτόθι τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ ἐν πολλοῖς κιβωτίοις, ὅπως ἐν καιρῷ μετενεχθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τινος φίλου αὐτοῦ πλοιάρχου Ὑδραίου καὶ παραδοθῇ τῷ ἐνταῦθα ἐμπορικῷ καταστήματι τοῦ Κ. Μαύρου. Καὶ τὸ μὲν πλοῖον μετὰ τῆς βιβλιοθήκης ἀφίκετο τὸ θέρος τοῦ 1820, δύο δὲ ἐπίσημοι Ὑδραῖοι παραγενόμενοι δι' ἰδίαν αὐτῶν χρεῖαν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ξενισθέντες παρ' αὐτῷ, ἅμα μὲν ἀνήγγειλαν τὴν τῶν βιβλίων μετακομιδὴν, ἅμα δὲ προσεκάλουν αὐτὸν λιπαρῶς ἐλθεῖν εἰς Ὑδραν, πάντως ὡς ἱατρὸν, ἢ καὶ ὡς διδάσκαλον· ἀλλ' οὐκ εἶων αὐτὸν αἱ ἀδελφαί, λιπαρώτερον ἀποτρέπουσαι. Ἦδη δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1821 καὶ ὁ πολιτικὸς τῆς Ἀνατολῆς ὀρίζων κατεζοφοῦτο καὶ τὰ τῶν ὁπωςδήποτε διακρινομένων ἐν τοῖς ἡμετέροις οὐκ ἐδόκουν ἐν ἀσφαλείᾳ ἔσεσθαι, ὥσπερ ἀλλαχοῦ, οὕτω καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει. Τὸν οὖν Στέφανον μελετῶντα διὰ τὸ ἀνύποπτον ἀποθέσθαι τὴν Εὐρωπαϊκὴν σολὴν ἀπέτρεψεν ὁ τότε Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας, ὅπως ἴσως δυνηθῇ ἐν παντὶ ἐνδεχομένῳ τινὶ κινδύνῳ παρασχεῖν αὐτῷ προστασίαν. Ἐν τούτοις, ἐπισάντος τοῦ τρομεροῦ Ἀπριλίου ἀναγγέλλονται μὲν αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τραγωδίαι καὶ τὸ δι' ἀγχόνης αὐτόθι μαρτύριον τοῦ εὐκλεοῦς Μητροπολίτου Δωροθέου σὺν αὐτῷ τῷ θείῳ Πατριάρχῃ Γρηγορίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς Ἱ. Συνόδου μακαρίοις Ἱεράρχαις, συλλαμβάνονται δὲ παραχρῆμα (τῇ 16 τοῦ μηνός) καὶ καρατομοῦνται ἐλεεινῶς οἱ εἴκοσι καὶ ἰέσσαρες τῆς Ἀδριανουπόλεως δημογέροντες καὶ τινες ἐπίσημοι ἱερεῖς. Ὁ δὲ Στέφανος ἀκούων ἐκ γειτόνων τοὺς ὀλολυγμοὺς τῆς γυναικὸς ἐνός τῶν καρατομηθέντων, εἶπε πρὸς παρεσῶσαν καὶ κλαίουσαν τὴν ἀδελφὴν Σοφίαν, « Οὐκ εἰάσατέ με ἀπελθεῖν εἰς Ὑ-

δραν, αὐριον ὄψεσθε καὶ τὴν ἐμὴν κεφαλὴν κυλιομένην εἰς τὰς ὀδοὺς. » Καὶ ἀληθῶς τὴν ἐπιούσαν συμβουλίου ἀγρίων Γενιτσάρων γενομένου ἐν τινὶ καπνοπωλείῳ εἶπέ τις αὐτῶν: « Ἐσι τις ἐνθάδε ἄπιστος, ἱατρικὴν προφασίζόμενος· πάντως οὗτός ἐστι κατάσκοπος, ἀπολεστέος λοιπόν μοι δοκεῖ καὶ οὗτος. » Καὶ πάντως ἡ βουλὴ ἔργον ἂν ἐγένετο, εἰμὴ τάχιστα τοῦτο μαθὼν ὁ μέγα τότε δυνάμενος Ἀρχιγραμματεὺς τοῦ ἱεροῦ δικαστηρίου, Καβουλῇ Ἐφέντης, οὗ τὴν γυναῖκα προσφάτως ἦν σεσωκῶς ἐκ δεινῆς ἀσθενείας ὁ ἱατρὸς, διεμήνυσε τῷ καζανίῳ τῶν Γενιτσάρων, ὅτι πᾶσα κατὰ τοῦ ἱατροῦ βλάβη ἔσεται βλάβη πρὸς αὐτὸν, καὶ οὕτως ἀνέστειλε τὴν μαιφονίαν. Ὁ Στέφανος ὅμως τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, δεκάτην μὲν καὶ ὀγδόην τοῦ μηνός, δευτέραν δὲ τῆς ἐβδομάδος τοῦ Θωμᾶ, ἔλαβε πολλῶν θανάτων δριμυτέραν ὁδύνην, ἰδὼν αὐτὸν αὐτοῦ τὸν ἱερὸν προστάτην καὶ εὐεργέτην καὶ ἄλλον πατέρα καὶ φίλον, καὶ, τὸ δὴ μέγιστον, τὸν ἀρίγνωτον τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας λαμπτήρα, τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην Κύριλλον ἀνηρτημένον ὑπερθεν τῆς Μεγάλης Πύλης τῆς Μητροπόλεως, ἐν μέσῳ ἀτάκτου καὶ παμμυγοῦς βαρβαρικοῦ ὄχλου βλασφημοῦντος καὶ ἀλαλάζοντος ἀποτροπαίως. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν διηγήσεται ἡ ἱστορία καὶ κρινεῖ ὁ κρίνων δικαίως τὴν γῆν.

§ κβ'. Ὁ δὲ Στέφανος παρ' ἐλπίδα τότε ἐκ τῆς πανολεθρίας ἐκείνης διασωθεὶς, ἐξηυμένιζε κατὰ μικρὸν διὰ τῶν μελιχίων αὐτοῦ τρόπων τοὺς φοβεροὺς τῆς πόλεως ἰσχυροὺς. Καὶ τὰς μὲν πρώτας τοῦ τρόμου ἡμέρας κατέστρεψεν αὐτὸς διὰ πυρὸς τὰ ἑαυτοῦ ἔγγραφα, μὴ ἀποσωθέντων εἰμὴ τῶν ἐν τοῖς κιβωτίοις ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ὅμως ἀπώλοντο δύο τῶν κιβωτίων ἐν ὥρᾳ πυρκαϊᾶς. Μετὰ δὲ τὴν λώφησιν τοῦ κακοῦ περιέσωσε πλεῖστα ἄξια λόγου βιβλία ἐκ τῶν δημευθεισῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ τε Πατριάρχου Κυρίλλου καὶ τοῦ Ἀδριανουπόλεως Δωροθέου, ἀγοράσας αὐτὰ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐν τούτοις δὲ ἦν καὶ πληθὺς αὐτογράφων Ἐκκλησιαστικῶν ὁμιλιῶν τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, Ἑλληνισί τε καὶ Τουρκιστί, ἐκφωνηθεισῶν ὑπ' ἐκείνου κατὰ καιροὺς, ἃς καὶ ἑναγχος ἀφιέρωσε τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς. (α)

(α) Αἱ μόναι περισωθεῖσαι αὗται τῶν Κυρίλλου ὁμιλιῶν, ἀναβαίνουσιν

§ κγ'. Περὶ τὰ μέσα δὲ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει πενταετοῦς περιόδου καταλιπὼν τὴν Σχολὴν περιωρίσθη εἰς μόνα τὰ τοῦ ἱατρικῷ ἐπαγγέλματος, ἐδίδασκεν ὁμῶς πάλιν κατ' οἶκον τοὺς τε ὀνομαστὶ ἀνωτέρω μνησθέντας τρεῖς μαθητὰς καὶ δὴ καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Σοφίαν, ἣν ἀρκούντως προήγαγεν ἐν τοῖς γράμμασι. Προσεκαλεῖτο δὲ ὡς ἱατρός καὶ εἰς ἄλλας περιοικίδας πόλεις.

εἰς 158. Τούτων εἰσὶ 50 μὲν εἰς γλῶσσαν Τουρκικὴν, ἐν αἷς ἑπτὰ ἐπικήδεια λογίδρια, αἱ δὲ 108 εἰς τὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν αἷς ἐπικήδεια 18, ὁ τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ ὁ συντακτῆριος ἐν Ἀδριανουπόλει, ὁ τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ ὁ συντακτῆριος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὴν τελευταίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ 1821 ἐξεφώνησεν ἐν Ἀδριανουπόλει λόγους εἰς πάσας τὰς Κυριακάς, καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν πρὸς τούτοις καὶ ἑπτὰ ἐπιστολαὶ τοῦ αὐτοῦ Κυρίλλου πρὸς διαφόρους. Σώζονται δὲ μετὰ τῶν λόγων καὶ δύο λόγοι παλαιότερων διδασκάλων.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἐν μακαρίοις Κυρίλλου πολλάκις, ὡς εἶδομεν, συνυφαίνεται ἐν τῷ βίῳ τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, οὐκ ἄκαιρον ἴσως παραθέσθαι ἐνταῦθα, χάριν ἱστορίας, ἀπόσπασμα μικρᾶς τινος βιογραφικῆς περὶ Κυρίλλου σημειώσεως, ἣν ὑποσυνῆψεν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐνὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ὃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐποίησεν εἰς τὴν ἐκ τοῦ ποταμοῦ ζωγρεῖαν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ λειψάνου. ἔχει δὲ τὸ ἀπόσπασμα ὡς ἑξῆς:

« Ἦν ὁ μακαρίτης τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν θεὰν μέγας, τὸ πρόσωπόν του οὐκ ἐπὶ τὸ χαρίεν ῥέπον, γαλανὸς τοὺς ὀφθαλμούς, ξανθὸς, σπανογένης, εὐλογιοκομμένος, συνδιαλεγόμενον γελοῖα ἢ λυπηρά, οὐκ ἂν διέκρινες εὐκόλως, ἐγέλα ἢ ἔκλαιε, διότι καὶ τὰ δάκρυα εἰς ἄμφω προχείρως ἔρρεον. Ἄλλως ὁμῶς ἡ λαλιά του, ὁ νοῦς καὶ ἡ σειρὰ τῶν λόγων του καὶ τὸ πλειότερον ἢ συνθήκη εὐφραине τὸν ἀκούοντα. Θαυμαστὴς δὲ καὶ ζηλωτὴς ἦν τῶν ἐκλεκτῶν λέξεων, ὥστε καὶ εἰς τὸν δημοσθένειον Ἑλληνισμὸν ἀπηρχαιωμένας λέξεις νὰ μεταχειρίζεται. Ἐκθείαζε δὲ μάλισα τὸν Ἰ. Χρυσόστομον. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐπειδὴ ἐπαινῶν ποτε τὸν τε Πίνδαρον καὶ τοὺς χοροὺς τῶν τραγικῶν, ἰδίως δὲ τοὺς τοῦ ἀρρενωποῦ Αἰσχύλου, συνίστων τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μάθησιν αὐτῶν εἰς τοὺς νέους τῆς πατρίδος μου, ἐκεῖνος ἐνθουσιωδῶς κτυπήσας τὸν ἀεὶ παρ' αὐτῷ χρυσοστομικὸν τόμον, « Παιδί» εἶπέ μοι, αὐτὴν δὲ τὴν χρυσοχεύμονα πηγὴν ποῖος νὰ τὴν ἀντλή; » Ἐγὼ

§ κδ'. Ἐν τούτοις, αἰεὶ ἐπὶ μᾶλλον ἐκτιμώμενος παρὰ τῶν κρατούντων, ἤρξατο λαμβάνειν παρ' αὐτῶν προτροπὰς, ὅπως μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς εἰς ἐνδοξότερον βίου σάδιον. Καὶ πρῶτος ὁ τότε ἐπίσημος ἀρχιδικαστὴς (Μολᾶς) τῆς Ἀδριανουπόλεως Ἀαρίφ ἐφέντης, ἀνακληθεὶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐπιμόνως αὐτὸν παρεκίνει ἀκολουθῆσαι αὐτῷ. Ὁ δὲ τότε μὲν οὐκ ἐπείσθη, ὕστερον δὲ συνέβη τι τοιόνδε. Ἐνόσει ὁ τηνικαῦτα Σατράπης τῆς Ἀδριανουπόλεως δεινὴν καὶ δυσίατον ἔλκωσιν περὶ τὴν δεξιάν· μαθὼν δὲ ὅτι ἐν Κισανίῳ, πόλει εἴκοσι περίπου ὥρας ἀπεχούση πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως, διέτριβε κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐξό-

δὲ ἀπεκρίθη: « Δέσποτά μου, γνωρίζων τὸν φιλόχριστον κλῆρον ἡδυνόμενον εἰς τοιαύτην πηγὴν, ὡς ἰδιάζουσιν εἰς αὐτὸν, δὲν προτρέπω τοὺς νέους, ἵνα μὴ συκοφαντηθῶμεν οἱ λαϊκοὶ ὡς ἱερόσυλοι. » Νοήσας ὁ μακαρίτης τὸ μέτωπον, « Οὐδεὶς φθόνος, ἐβόησε καγχάζων, ἡ πηγὴ ἀνεξάντλητος καὶ ἱκανὴ νὰ πλουτίσῃ ἀπάντων τῶν πενομένων τὰς φρένας. Οὕτω γὰρ ψάλλει ἡ Ἐκκλησία, « Πλουτίσεις, Χρυσόστομε, πενομένων φρένας. » « Ἀλλὰ καὶ οὕτω, τὸν εἶπα, δικαίωματι προηγεῖται ὁ κλῆρος, καὶ ἂν ἐξαρκέσῃ εἰς αὐτὸν καὶ περισσεύσῃ, τότε καὶ οἱ κοσμικοὶ ἀρνούμεθα. » Διπλασιάσας τὸν γέλωτα ἀντέσκωψε: « Κατάλαβα, ἂν προσμένητε οἱ λαϊκοὶ τὴν ἀράδα σας, δὲν θέλει σᾶς πέσει ποτέ. » Ἡδύνετο γὰρ ὁ μακαρίτης εἰς τὰ ἀστεῖα καὶ ἐγίνωσκε νὰ τὰ ἀκούῃ καὶ νὰ τὰ λέγῃ οὐκ ἀτόπως. Τὸ ἡθὸς του ἦν ἡπιώτατον. Εἰς τὸ περὶ πίσεως κεφάλαιον, ὡς τῶντι καὶ τρόπων μέτοχος καὶ θρόνων διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, ἀνεξίθρησκος πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους, εἶχε διακαῆ ζῆλον κατ' ἐπίγνωσιν τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας. Πολλάκις δὲ λόγου γενομένου περὶ ἐνώσεως ἀπασῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινωνιῶν, χεῖρας ὥρεγε πρὸς οὐρανὸν ἀνακεκαλυμμένη τῇ κεφαλῇ ἐνθέρμως δεόμενος, ἵνα καὶ εἰς τὴν ἐνότητα τῆς ὁμολογίας τῆς ἐν τῷ Συμβόλῳ συναφθῶσι τὰ Χριστιανικὰ γένη. Καὶ ἔργῳ δὲ ἀπέδειξε τὴν σπουδὴν του ταύτην, οὐκ ἐν παρόδῳ συγκοινωνησάμενος τὰ τῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερατεύοντος τότε τῶν Ἀρμενίων, ὄντος δὲ καὶ αὐτοῦ Ἀδριανουπολίτου, Κυρίου Βογῶζ, ἡγουν Παύλου. Εἰς ταύτην τὴν ἐνωσιν εἶχε συνεργοὺς καὶ συνευδοκοῦντας καὶ τὸν μακαρίτην Δωρόθεον τὸν Πρώτον Χῖον, ἄνδρα πεπαιδευμένον τὴν τε θύραθεν καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν μετὰ τῆς Γεωγραφίας καὶ Χρονολογίας αὐτῶν, εἰδήμονα δὲ καὶ ἐπιστημῶν τινων, ἀπαγγθέντα καὶ τρίτον ἐν τῇ Βασιλευούσῃ . . . . . Ὁ οὖν

ριστος ὁ περίφημος Μπεχτοῦτ Ἐφέντης, ἀρχίατρος τοῦ τότε Σουλτανεύοντος, ἔπεμψε τὸν Στέφανον πρὸς αὐτὸν μετὰ συστατηρίων γραμμάτων, ὅπως συμβουλευσῶνται ἀμφότεροι περὶ τῆς θεραπείας. Ὁ δὲ ὀξύνους καὶ μεγαλοπράγμων ἐκεῖνος ἀνὴρ θαυμάσας τὴν σύνεσιν καὶ πολυμαθειαν τοῦ Ἑλλήνος ἱατροῦ ἐξώρκισεν αὐτὸν ὅπως, ἅμα μαθὼν τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ καὶ τὴν εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν, σπεύσῃ ἀνευ ἀναβολῆς ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ μετ' οὐ πολὺ καὶ ἐγένετο. Ὁ ἀρχίατρος ἀνακαλεῖται ἐπὶ μείζονι τῇ ἀνακτορικῇ εὐνοίᾳ, ὁ δὲ ἡμέτερος ἱατρός οὐ πολλῶ ὕστερον καταλείπει τὸ τρίτον τὴν γενέθλιον πόλιν τῷ 1824, τῇ 17 Μαρ-

μακαρίτης Κύριλλος καὶ τοῦτον καὶ ἄλλους τινὰς τῶν ἐπισημοτέρων εἶχε συνευδοκοῦντας εἰς τὴν τῶν Ἀρμενίων ἔνωσιν. Δύο δὲ τινα προδιορθωτέα, μοι ἔλεγε: Α' ὃν τὸ ἐν τῷ Τριωδίῳ Ἀρτζιβούριον, ἵνα δηλ. ἀρθῇ ἐκ μέσου, ὅτι ἡ κατάλυσις φαίνεται διὰ τὴν τῶν Ἀρμενίων νηστείαν. Β' ὃν τὰ κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου ὑποτρέφεται τὸ φίλεχθες ἐκατέρων τῶν μερῶν. — Ἐλεγε καὶ ὅτι δι' ἀμέλειαν τῆς Συνόδου δὲν ἔγεινε μέχρι τῆς σήμερον ἐν σύντομον εὐχολόγιον διὰ τὸν κοινὸν λαὸν τῶν τε καθημερινῶν προσευχῶν καὶ τῶν τῆς θείας μεταλήψεως, ἐκάκιζε δὲ μάλιστα πάντων τὰς τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Συνόψεως εὐχάς. Εἶχε συγκροτήσει δὲ καὶ ἀξιόλογον ἀπάντων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων συλλογὴν καὶ οὐ μικρὰν τῶν θύραθεν, ἅπερ μετὰ τὸν τραγικὸν αὐτοῦ θάνατον διεσκορπίσθησαν, ἐκωλύθησαν, καὶ τέλος τὰ ὀλίγα μείναντα σώζονται ἐν τῇ τῆς πατρίδος μου βιβλιοθήκῃ. »

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου ὁ ἡμέτερος Στέφανος. Σημειοῦμεν δὲ ἐν παρόδῳ ὅτι βιογραφίαν τοῦ αὐτοῦ, ἐν εἵδει Ἐκκλησιαστικοῦ ὑπομνήματος, ἡ Συναξαρίου, συνέταξεν ὁ ἐν μακαρίοις πρῶτος Ἀδριανουπόλεως Γρηγόριος, ἀρχιδιάκονος αὐτοῦ χρηματίσας, καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως παραίτησιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη θεαρέτως ἀσχήσας ἐν τῷ Ἀγιωνύμφῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος. Φέρεται δὲ τὸ βιογραφικὸν τοῦτο ὑπόμνημα ἐν χειρογράφοις ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου συνταχθείσῃ ἀσματικῇ ἀκολουθίᾳ εἰς τὴν ἐπέτειον μνήμην τοῦ ἁγίου τούτου Πατριάρχου, τελουμένην κατ' ἔτος (ἐφ' ὅσον οὗτος ἀρχιεράτευεν) ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ δευτέρᾳ μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ. Εἰς δὲ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σκῆνος ἐποιήσαμέν ποτε καὶ ἡμεῖς, εὐλαθείας χάριν, ἐπίγραμμα ἐκδοθὲν ἐν τοῖς ἡμετέροις « Ἰδιωτικοῖς Στιχουργήμασι, » σελ. 307.

τίου, ἐπετεῖω τῶν γενεθλίων αὐτοῦ. Περιττὸν δὲ ἐρευνᾶν τί γέγονε τέως τῆς τοῦ Σατράπου χειρὸς τὸ κακὸν ἔλκος.

§ κε'. Παραγενόμενον δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν νῦν πρῶτον ὑπεδέξατο ὁ πολὺς ἤδη Μπεχτσέτης, παρόντων πλείστων μεγιστάνων τοῦ Κράτους, ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ μετ' ἐξαιρέτου ὅλως φιλοφροσύνης. Καὶ διαπυνθανομένοις τοῖς παροῦσι, λαμπρὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πλέξας ἐγκώμιον, προσέθηκεν ἐπὶ τέλους: « Τοιοῦτον σοφὸν ἱατρὸν οὐκ ἔχει δεύτερον τὸ Δεβλέτιον ». Ἡ δὲ ὑποδοχὴ καὶ ἡ σύστασις αὕτη γέγονε τῷ Στεφάνῳ Καραθεοδωρῇ ἡ πρώτη ἀφετηρία τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ ἱατρικοῦ σταδίου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἄλλως τε ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῶν περικοσμουσῶν αὐτὸν ἀρετῶν πρὸ πολλοῦ ἐκδραμοῦσα τῶν ὀρίων τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως προηγεῖτο αὐτοῦ καὶ προῆγεν αὐτὸν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ταύτην, καὶ εἰς τοὺς ἐπισημοτέρους αὐτῆς οἴκους. Ὅθεν τάχιστα περιεσχίσαν αὐτὸν ἡ πίστις καὶ ὑπόληψις τοῦ μεγάλου καὶ παρμιγοῦς κοινοῦ καὶ πάντες ἔσπευδον ἀπόνασθαι τῆς ἱκανότητος καὶ ἐμπειρίας τοῦ νεήλудος ἐπιστήμονος, οὗ τινος τὸ ὄνομα ἦν ἤδη τοῖς πᾶσιν ἀνὰ στόμα μετὰ τῆς ἐπικλήσεως ὁ σοφὸς ἱατρός.

§ κς'. Ἀλλὰ μόλις ἐν ἔτος διατρίψας ἐνταῦθα ἠναγκάσθη ἀπελθεῖν δι' Ἀδριανουπόλεως εἰς Παζαρτζίκιον, πόλιν ἀπέχουσαν ὀκτὼ ὥρας μακρὰν τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐπιμόνως προσκληθεὶς διὰ τοῦ εἰρημένου ἀρχίατροῦ ὑπό τινος ἐπισήμου Τοπάρχου Ὁθωμανοῦ, τοῦ Καθανόζογλου, κατοικοῦντος αὐτόθι, ἐνθα διέμεινεν ἐνιαυτὸν ὅλον ἐξασκῶν τὰ τῆς τέχνης αὐτοῦ, ἐπ' ὠφελείᾳ δηλονότι τῶν προσκαλεσαμένων. Πολλάκις δὲ ἐπισκεψάμενος τὴν γειτνιάζουσαν Φιλιππούπολιν, ἔτυχε δεξιώσεως καὶ τιμῶν παρὰ τε τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐγκρίτων πολιτῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, οὓς ἔκτοτε εἶχεν ἐξηρτημένους ἑαυτοῦ διὰ δεσμῶν σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης. Ἀλλ' οὐδὲ ἡ ἐν Παζαρτζικίῳ διαμονὴ αὐτοῦ διήλθεν ἄγονος διανοητικῶν προϊόντων, ἀλλὰ φέρονται καὶ ἐκ τοῦ τόπου ἐκεῖνου γεγραμμένα ἀξιόλογα ποιητικὰ ἔργα, περὶ ὧν ἐροῦμεν. (α)

(α) Χαριεστάτην ἐπιστολὴν ἐκ Παζαρτζικίου πρὸς τὸν ἐν Φιλιππουπό-

§ κζ'. Ἐπανελθὼν τὸ δεύτερον εἰς Κωνσταντινούπολιν (1826) εὔρε καὶ τὴν φήμην καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἔτι στερεὰν καὶ ἀκράδαντον· ἐν τέλει δέ, καὶ αὐτῶν τῶν δυναστῶν ἐφελκύσας τὸ σέβας καὶ τὴν ὑπόληψιν, προσεκλήθη ὡς βασιλικὸς ἰατρός ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ τοῦ Β'. (1827) οὗ κατηξιώθη τῆς ὑψηλῆς βασιλικῆς εὐμενείας, πολλαχῶς αὐτῷ ἐπιδειχθείσης, ὥστε ἐπαληθεύειν τὸ τοῦ σοφοῦ, ὅτι « ἐπιστήμη ἰατροῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ἔναντι μεγίστων δοξασθήσεται. » (Σοφ. Σολομ.

λει ἰατρὸν Γεώργιον τὸν Κυζικηνὸν παρατιθέαμεν ἐνταῦθα, περιεργείας ἔνεκα, ἔχουσιν οὕτω :

Γεωργίω Κυζικηνῷ Ἰατρῷ τῷ ἐν Φιλιππουπόλει,
Στέφανος Καραθεοδωρῇ χαίρειν.

Προῦθέμην μὲν μὴ πρὶν ἐπιστεῖλαι σοι ἢ κομίσασθαι σὰς ἐπιστολάς, οὐκ εἶχον δ' ἀντέχειν τοῖς φίλοις τῆς σῆς Μούσης, καὶ τέως ὑπερδόνς γράφω σοι οὐ μακρά· οὐδὲ γὰρ σὺ σχολὴν ἄγεις, ὥστε καὶ φίλων ἀδολεσχούντων ἀκούειν. Ἀλλὰ σε, οἶα, ὧ θεοὶ, ἡμέρας μὲν ἄνω καὶ κάτω κυκλούμενον, καὶ τέκτοσι συνειλούμενον, τὰ μὲν ἐπαινοῦντα, τοῖς δὲ καὶ ἐπαχθόμενον, ἔστιν οὗ δὲ καὶ ἐπιτιμῶντα καὶ βοῶντα, ἀνάπλεω κόνεως, πιλίδιον κατὰ κεφαλῆς φοροῦντα, καὶ ποτε δὲ καὶ τῆς θύρας τοῦ οἰκιδίου προκύπτοντα, ἢ καὶ διαμπαξ αὐτὴν ἀναπεταγνύντα σὺν κραυγῇ οὐκ ὀλίγῃ τῶν τε κομιζόντων τὴν ἔλπην καὶ τῶν εἰσδεχομένων, τοὺς δὲ κατὰ τύχην παριόντας παῖδας παραμένοντάς τε καὶ εἰσορῶντας ἀποσοβούμενον, ἐπειπόντα, ὃ δὴ καὶ λέγεται, μή τι ἄρκτου ὄρχουμένης ὑμῖν ἢ θεά; ἅπιτ' ἐς κόρακας! κᾶτα σπουδῇ πάλιν ἀναζυγούμενον. Συνελόντι δὲ φάναι, ἔργον δεινοῦ ἐργοδιώκτου ἀπολνόμενον, ὄρθριον τὴν μεσημερινὴν ἄφιξιν τοῖς ἐργάταις ἐπιτελλόμενον. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμᾶρ· ἐσπέρας δὲ τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων ἀποσειόμενον, καὶ τὸ πιλίδιον μετὰ χεῖρας προστύπτοντα, πόδας τε καὶ χεῖρας καὶ αὐτὸ δὴ τὸ πρόσωπον αὐχμηρὸν ἤδη ἀποριπτόμενον, καὶ τὸ ἔργον τῆς ἡμέρας ἐπιθεωρούμενον ἅμα ἀπομάττεσθαι. Τραπεζῆς δ' ἀπολαμβάνοντα, πολλὰ μὲν ἐς τὴν αὔριον μενοινᾶν, πολλὰ δὲ καὶ πρόποσιν ἀγαθοῦ τέλους προβαλλόμενον, ἀρᾶσθαι τὰ χρηστά· ἀλλὰ καὶ μηδεμιᾶς ἀνεχόμενον λέσχης μὴ οὐχὶ καὶ τῆς τεκτονικῆς μετεχούσης· τέως δὲ ἀνακλιόμενον αὐθις διὰ πολλοῦ καὶ συντόνως τὰ ἐν τῷ κόλπῳ κερμάτια ἀναπεμπα-

ΛΗ'. γ'.) (α) Ἐξόχως δὲ ἐξεδηλώθη ἡ πρὸς τὸν ἄνδρα εὐγνωμοσύνη τῆς τε Αὐλῆς καὶ τῶν μεγιστάνων τοῦ Κράτους, ὅτε κατὰ τὸ 1843 καὶ πάλιν ἔπειτα τῷ 1848 αὐτὸς ἐθεράπευσε βαρέως ἀσθενήσασαν τὴν βασιλομήτορα. Σώζεται δὲ ἐν τοῖς ἐγγράφοις αὐτοῦ γαλλιστὶ πρὸς αὐτὸν γεγραμμένη συγχαρητήριος ἐπιστολὴ τοῦ τότε ἐνδόξου πρωθυπουργοῦ Ῥεσίτ Πασᾶ, λίαν φιλόφρων καὶ περιποιητικὴ. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, ὅπου διέμεινεν ὡς βασιλικὸς ἰατρός μέχρι τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Ἀπ-

ζόμενον, ὀλίγα μὲν πρὸς τε τὴν βούλησιν καὶ τὰ νῦν μελετώμενα ἀνευρίσκειν, τὰ δ' ἐς νέωτα, ἃ μὴπω ἐκτῆσω, διατιθέμενον, καὶ τὸ οἰκίδιον ὅλον εὐθετον καὶ γεγανθυμένον ἀγαλματίοις τισὶ καὶ σκεύεσι διακοσμούμενον, καὶ φίλοις θάλαμον, ὥσπερ σηκὸν τῷ Ξερίῳ ἀποτεμνόμενον, καὶ, ἦν Θεὸς διδῶ, τὸν παρακείμενον οἰκίσκον ἐωρημένον ἔχειν κορωνίδα θέσθαι τοῦργον, χάρισι καὶ μόναις αὐτοῦ διακηπευόμενον. Ἐν δὲ τούτοις, ὑπνῶ σε τοῦ Μορφέως ἐπισπένδοντος, πολλὰ καὶ τεκτονικὰ καὶ αὐτὰ σου τεκμαίρουαι τὰ ὄνειρατα. Ποῦ σοι τοίνυν καιρὸς κενοῖς λόγοις προσέχειν τὸν νοῦν, ὃ οὐθ' ὑπνώσσειν σχολή, εἰμὴ γε ἐπὶ τεκτονικαῖς ταῖς φροντίσι; Διὸ οὐ μακρά σοι, ὡς ἔφην, τόγχε νῦν τὰ ἡμέτερα· ἀλλὰ τοῦτο μὲν βραχέσει τὰς ἐφεστηκυίας ἐορτὰς εὐθύμους εἰς πολλοὺς ἐνιαυτοὺς προσειπὼν παροικεῖ, δεινὰ σοι τὰ ἐμμαντοῦ καταγγέλλω· οὐ γὰρ ἡδυνήθην, οὐδὲ νῦν ἀπαλλαγῆναι ἐντεῦθεν, γράμματα παραγγελματικὰ πρὸς τοῦ Ἀρχιατροῦ κομισάμενος, δύο ἔτι μῆρας παραμεῖναι τῷ Ἡγεμόνι. Τοῦτο δὲ προσλειπαρῶ τὸν Περσέως μῦθον ἢ ἐκ τοῦ Ἀπολλοδώρου τοῦ Γραμματικοῦ ἢ ἐκ τῆς Ἡσιόδου Θεογονίας κοινῶσαί μοι· χρήζω γὰρ αὐτοῦ. Εἴης δὲ μοι ὑγιαίνων.

Τῷ αὐτῷ ἐν Παζαρτζικίῳ.

(α) Πρὸ τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῇ βασιλικοὶ ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἱατροὶ ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἐγένοντο καὶ ἄλλοι, ἐν οἷς Κωνσταντῖνος Καλογεράς ἐκ Μεσολογγίου, ἰατρός τοῦ Σουλτάνου Σελίμ (1800) καὶ Κήρυκος Χαϊρέτης Κρής, ἰατρός τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ (1820—27). Οὐδόλως δὲ ἀμφιβάλλεται ὅτι καὶ πρὸ αὐτῶν καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἱατρῶν συνήρχοντο εἰς τὰ Ἀνάκτορα κατὰ καιροὺς προσκαλούμενοι. Ὁρ. περὶ τῶν δύο τούτων « Παράνικα Σχεδιάσμα » σελ. 95 καὶ 162, καὶ Βρετ. Α'. ἀρ. 25. 34. Β'. ἀρ. 107 σελ. 347. καὶ Κ. Σάθα « Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν » σελ. 575 καὶ 655.

δούλ Μεδτζίτ τοῦ Α'. (1828—1861), ὥσπερ εἰσὶν ἄβατα τοῖς πολλοῖς, οὕτω καὶ ἀνιστόρητα παρεάσθωσαν. Βέβαιον δέ ἐστιν ὅτι διὰ τῶν συνετῶν αὐτοῦ συμβουλῶν πρῶτος ἐνήργησεν εἰς τὴν σύστασιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατορικῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς εὐλόγως καταλεγόμενος ἐν τοῖς πρώτοις αὐτῆς καθιδρυταῖς, καὶ μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων αὐτῆς καθηγητῶν διορισθεὶς τῷ 1828, παρέμεινεν ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη ἐν αὐτῇ, μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ διδάσκων ἐπιμελῶς καὶ ἀόκνως, γαλλιστὶ ἢ καὶ τουρκιστὶ, ἄλλους τέ τινας κλάδους τῆς ἐπιστήμης καὶ μάλιστα τὴν Ζωολογίαν καὶ τὴν Βοτανικὴν. Ὁρθῶς δὲ ἐβεβαίουν τὸν Γάλλον ἀνταποκριτὴν τοῦ « Ἀμερολήπτου » τῆς Σμύρνης, ὅτι ὁ Στέφανος Καραθεοδωρῆ οὐκ ἦν ἀμέτοχος τῆς ἐν Τουρκίᾳ συστάσεως τῶν ὑγειονομείων, τῶν καλλίστων τούτων θριάμβων τῆς Ὀθωμανικῆς ἀναμορφώσεως. Καὶ ταῦτα μὲν ἀληθῆ. Ὁ δὲ Στέφανος Καραθεοδωρῆ καὶ ὡς βασιλικὸς ἱατρός καὶ ὡς καθηγητὴς τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς καὶ ὡς ἄλλας τινὰς κατὰ καιροὺς ὑπηρεσίας καὶ ἐντολὰς τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως ἀναδεδεγμένος, ὑπηρετήσας τῷ Κράτει πιστῶς καὶ εἰλικρινῶς μετὰ πλήρους ἀφοσιώσεως εἰς τὸ καθῆκον, φυλάττων τὴν τάξιν αὐτοῦ μετὰ στρατιωτικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἀκριθείας, πάντοτε καὶ πανταχοῦ θηρώμενος τὸ καλὸν τοῦ πλησίον, τείνων ἀεὶ πρὸς τὴν πρόοδον, βδελυσσόμενος ἐκ ψυχῆς τὸν ὄκνον, τὸν δόλον καὶ τὴν κατάχρησιν, ἐφ' ᾧ καὶ δικαίως ἐπεσπᾶτο τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας ἀνωτέρων τε καὶ κατωτέρων.

§ κη'. Ἡ θέσις δὲ καὶ ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἐπιρροή οὐκ ἀπέβαινεν, ὡς εἶκός, παντάπασιν ἀνόνητος καὶ εἰς τοὺς ἡμετέρους ὁμογενεῖς. Ἀλλ' ὡς μὲν βασιλικὸς ἱατρός, ἠνέωξε τοὺς βασιλείους πυλῶνας καὶ εἰς ἄλλους ὁμογενεῖς ἱατροὺς, οἷος ὁ προμνημονευθεὶς ἀνεψιὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῆ, καὶ ὁ μακαρίτης Βλάσιος Καρηνᾶς, οἷς ἐπηκολούθησαν ἔπειτα καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς ἱατροί· ὡς δὲ καθηγητὴς καὶ ἐντιμον μέλος τοῦ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς Συμβουλίου, πλείστους ὅσους ὁμογενεῖς καὶ ἀπλῶς ὁμοδόξους μαθητὰς εἰσήγαγεν ἐν αὐτῇ, καὶ ἄλλους δὲ ἀλλαχόθεν ὁμογενεῖς ἱατροὺς συνεστήσατο εἰς διαφόρους τοῦ Κράτους ἱατρικὰς ὑπηρεσίας. Εἰσηκολούθει δὲ ἅμα ἐπισκεπτόμενος καὶ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν πό-

λιν ἀσθενεῖς, πλουσίους ὁμοίως καὶ πένητας, καὶ τούτους μάλιστα μετὰ φιλανθρωπίας ἀληθῶς χριστιανικῆς. Ὡς δὲ καὶ φιλόσοφος καὶ θεολόγος βαθὺς ἀπέβαινε πολλάκις ἱατρός τῶν ψυχῶν οὐχ ἥττον ἢ τῶν σωμάτων, ἐπιπάσσειν τὰ φάρμακα τοῦ λόγου τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας, κατὰ τὸ γνωστὸν, « ψυχῆς νοσοῦσης εἰσὶν ἱατροὶ λόγοι » (α). Οὕτως ἐμέριζεν ἑαυτὸν εἰς τὰ τακτικὰ καὶ ἔκτακτα αὐτοῦ ἱατρικὰ καθήκοντα, πανταχοῦ καλούμενος καὶ ὀξέως προφθάνων. Γινώσκουσιν οἱ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἱστορήσαντες τὸ ἐπίπονον τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἔνεκα τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐν αὐτῇ μακρῶν καὶ πολλάκις ἐπικινδύνων διασάσεων καὶ τὸ πολυάσχολον ἐπομένως τῶν ἱατρῶν καὶ μάλιστα πρὸ τῆς τελευταίας τριακονταετηρίδος, ὅτε λίαν εὐάριθμοι ἐν αὐτῇ ἦσαν οἱ δόκιμοι καὶ ἐπισήμονες ἱατροί, οἷος ὁ Στέφανος Καραθεοδωρῆ.

§ κθ'. Αὐτὸς δὲ ἀπὸ τοῦ 1830 καὶ ἐφεξῆς προσεκτήσατο καὶ νέα σπουδαιότατα καθήκοντα οἰκογενειάρχου. Ἐν ἡλικίᾳ ἱκανῶς ὠρίμῳ καὶ ἐπέκεινα τῆς κατὰ Πίνδαρον εὐανθέμου φυᾶς, οὐχὶ ἀνάξιον, ἀλλὰ καὶ μάλιστα ζηλωτὸν ἀνεφρόντισε γάμον, ἀξίας τυχῶν κοινωνοῦ τοῦ βίου καὶ τῶν αἰσθημάτων, μιᾶς τῶν θυγατέρων τοῦ ἀειμνήστου Χατμάνου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τῆς Λουκίας, περίφρονος, λογίας καὶ ἐναρέτου κόρης, πατρώθεν καὶ μητρόθεν ἐκ δύο τῶν λαμπροτάτων ἡγεμονικῶν οἰκῶν τὸ γένος ἐλκούσης, τοῦ τε Μαυροκορδατικοῦ καὶ τοῦ Μουρουζικοῦ. « Ἐν τῷ συνοικεσίῳ τούτῳ συνήπτετο, κατὰ τὸν Γάλλον βιογράφον, ἡ εὐγένεια τοῦ νοός μετὰ τῆς εὐγενείας τοῦ αἵματος. » Τὴν δὲ ἐξ αὐτοῦ εὐτυχίαν προεμήνυσε περίεργος οἰωνός, συμβὰς τὴν ἡμέραν τῆς μνηστείας αὐτοῦ καὶ ἀξίος ἀφηγήσεως. Ἀναπλέοντος τοῦ μελλονύμφου ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Βαθυρρύακα (Μπουγζοῦκ Δερὲ) ὅπου κατῴκει ἡ μέλουσα μνηστὴ, ξιφίας τῶν εὐμεγέθων (εἴλκε γὰρ ὀκάδας ὀκτῶ) λάβρος καὶ μετὰ ῥύμης ἀνασχιρτήσας ἀπὸ τῶν Βοσπορείων ρευμάτων, εἰσήλατο ἐξαπίνης ἐντὸς τοῦ ἀκατίου αὐτοῦ, « ὄψον αὐτόματον, ἀπραγμάτευτος πανδαισία, » κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγό-

(α) Αἰσχ. Προμ. 378.

ριον. Καὶ τοῦτο μὲν παρέσχεν ἀφορμὴν ἐνὶ τῶν τότε ποιητῶν εἰς σκόλιον εὐφυές, αὐτὸς δὲ ἐν τῇ αὐτομάτῳ ταύτῃ ζωγραφίᾳ ἀνεμνήσθη πάντως τῶν λόγων τοῦ Κυρίου: « Μὴ φοβοῦ, ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν. » (Λουκ. ε. 10). Ἐκ τοῦ εὐτυχοῦς τούτου γάμου, (τελεσθέντος περιφανῶς τῇ 20 Ἰουλίου 1830) ἐτέκνωσεν ὁ πολυμέριμνος οἰκογενειάρχης δύο μὲν υἱοὺς, πέντε δὲ θυγατέρας, ὧν τῆς ἀρίστης κατὰ τὸ δυνατόν ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως, ὡς εἴ τις καὶ ἕτερος τῶν συνετῶν καὶ φιλοστόργων γονέων ἐπεμελήθη, τῇ τελεσφόρῳ συμπράξει τῆς ἐλλογίμου καὶ συμφράδμονος γυναικός.

§. λ'. Μετὰ δὲ τὸν γάμον καὶ τὰς ἐκ τοῦ οἴκου προστεθείσας φροντίδας προσανέλαβεν ὁ Στέφανος Καραθεοδωρῇ καὶ ἄλλα ἔτι καθήκοντα, οὐχ ἥττον σπουδαῖα καὶ σοβαρά, ἀναγόμενα εἰς τε τὴν δημόσιον ὑπηρεσίαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ μερικῶς εἰς τὰ πράγματα τὰ ἀφορῶντα τὸ Γένος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν. Καὶ ἡ μὲν Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου ἀνέδειξεν αὐτὸν μέλος τῆς οὐ πολὺν χρόνον διαρκεσάσης Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας, σκοπὸν ἔχούσης τὴν διὰ παντοίων συγγραφῶν εἰσαγωγὴν ἐπιστημονικῶν γνώσεων εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὸν πλουτισμὸν τῆς τουρκικῆς γλώσσης διὰ τῆς δημιουργίας τῶν ἀναγκαίων τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ὄρων, πρὸς ὃ πάντως ὁ ἡμέρος ἱατρός ὑπῆρχεν ἀρμοδιώτατος. Οὐ πολὺ δ' ἔπειτα διώριπεν αὐτὸν σύμβουλον τοῦ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργείου. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὁ φιλογενὴς Στέφανος Καραθεοδωρῇ, οὐ μὲν ὥφελησε τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν τε καὶ ἐθνικὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, ὑποστηρίζων τὰ εἰς λογοκρισίαν ὑποβαλλόμενα συγγράμματα διαφόρων ὁμογενῶν ἐκδοτῶν καὶ ὑπερασπιζόμενος τὴν ἐν τοῖς ἡμετέροις Σχολείοις ἐπικρατοῦσαν διδασκαλίαν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, καὶ μάλιστα Ὁμήρου καὶ Δημοσθένους, οὓς τυχοδιώκται τινες λάθρα διέβαλλον ὡς ἀσυμφόρους καὶ ἐπιβλαβεῖς, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τῶν διδασκάλων ἀδίκως ἐπηρεαζομένους διέσωσε, καὶ ἄλλους συνεστήσατο εἰς σχολὰς ἐνταῦθα τε καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

§. λα'. Ἐν δὲ ταῖς ἐπιστάσις τῶν ἡμετέρων δημοσίων καταστημάτων, οἷον ἐπιτροπαῖς Ἐκκλησιῶν καὶ ἐφορίαις Σχολείων καὶ

Νοσοκομείων διεκρίθη πάντοτε ἐπὶ προθυμίᾳ καὶ ζήλῳ καὶ ἐπιμελείᾳ καὶ φιλογενείᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ καὶ εὐσεβείᾳ, ὡς μὲν ἐπιτροπος φροντίζων περὶ τῆς τῶν ναῶν εὐπρεπείας, περὶ τε τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ μάλιστα περὶ τὴν εὐταξίαν καὶ ἀκρίβειαν τῆς τελετουργικῆς διατυπώσεως, ὡς δ' ἔφορος ἐπισκεπτόμενος συνεχῶς τὰ παιδευτήρια, ὑποτιθεὶς τὰ πρόσφορα εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ συντάσων Κανονισμοὺς διὰ τὰ παιδαγωγεῖα ἀρρένων τε καὶ θηλέων.

§. λβ'. Ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸ ἔτος 1857, συνεπείᾳ τῶν διατάξεων τοῦ Χάττι-Χουμαγιούν, τοῦ προσαρτηθέντος τῇ συνθήκῃ τῶν Παρισίων τοῦ 1856, συγκροτηθείσῃ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἡμῶν Ἐθνικῇ Συνελεύσει πρὸς διαρρύθμισιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων καὶ περιστολὴν παρεισφρησασῶν καταχρήσεων, εἰς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκλεχθεὶς καὶ ὁ Στέφανος Καραθεοδωρῇ, διέπρεπεν εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἐπὶ ἐμβριθεῖ περινοίᾳ καὶ πατριωτισμῷ καὶ εἰλικρινείᾳ καὶ παρρησίᾳ λόγου, καὶ βαθείᾳ γνώσει τῶν ζητημάτων καὶ διαλλακτικῷ χαρακτῆρι, πρὸ δὲ πάντων ἐπὶ ἀνενδότῳ ἐπιμονῇ ὑπὲρ τῆς ἰσχύος τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας Κανόνων, θεωρηθεὶς δικαίως ἡ ψυχὴ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ, ὡς τότε ἔλεγον, τὸ στόμα τοῦ Γένους. Ἐν δὲ ταῖς σφοδροτέραις συζητήσεσι καὶ λόγους συντάξας ἀπήγγειλε σπουδαίους καὶ καταπειστικούς, ὧν τινες εἶδομεν ἐκδοθέντας διὰ τοῦ τύπου. Καὶ περὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ δὲ ζητήματος, ὃ παρεσκεύασαν πόρρωθεν πολλὰ αἵτια ἐσωτερικά τε καὶ ἐξωτερικά, καὶ ὅπερ ἐν αὐτῇ πρώτῳ τῇ Ἐθνοσυνελεύσει ἤρξατο παρουσιάζεσθαι ἀγριωπὸν καὶ ἐπιφοβόν, ὠμίλησεν ὁ αὐτὸς δίκαια εἰπὼν ἐκ φιλαδέλφου γνώμης καὶ εἰρηνοποιῶ διαθέσεως. Πάντως οἱ ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου ὀμίλου, ἐπὶ διετίαν περίπου παραταθέντος, προκύψαντες ἐθνικοὶ Κανονισμοί, οὐκ ἠδύναντο φέρειν τὸν τύπον τῆς νομοθετικῆς τελειότητος, ὡς ὑπὸ διαφόρων χειρῶν κατὰ κεφάλαια συνταχθέντες καὶ ὑπὸ διαφόρων φρενῶν καὶ διαθέσεων ὑπαγορευθέντες. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἅπαξ κοινῇ ἐνεκρίθησαν καὶ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐκυρώθησαν ἐξουσίας καὶ ἰσχὺν ἔλαβον νόμου, ὁ Στέφανος Καραθεοδωρῇ πᾶσαν θετικὴν νομοθεσίαν αἰρετωτέραν ἡγούμενος τῆς ἀπολύτου καὶ αὐθεκάστου ἀνομίας, ἀντεῖχετο τοῦ νό-

μου τούτου σπουδαίως καὶ εἰλικρινῶς καὶ ἀπῆται ἀνενδότως τὴν τούτου πιστὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἐκτέλεσιν, πολλάκις ἀντιστὰς πρὸς τοὺς ἄλλως πολιτεύεσθαι προτιθεμένους.

§. λγ'. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Κανονισμῶν ἐπικύρωσιν, αἰρεθεὶς κατ' αὐτοὺς μέλος τοῦ Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου ἐπὶ δύο ἐξῆς περιόδους, διεκρίθη ἐπὶ προθυμίᾳ καὶ ζήλῳ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ παρρησίᾳ, οὐδέποτε ἀπουσιάζων τῶν συνεδριάσεων καὶ οὐδενὶ χαριζόμενος ἐκ προσωποληψίας. Ἐφαίνετο δὲ, ὡς περ ἐν ταῖς ἄλλαις δημοσίαις ἐπιστάσις, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τῆς δημοσίου περιουσίας ἀκριβαστῆς φειδωλότατος, εὐλόγως πρεσβεύων, ὅτι ἐκ τῆς οἰκονομικῆς εὐεξίας ἢ καχεξίας παντὸς δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ καταστήματος ἐξήρτηται μάλισα ἢ ἐπίτευξις ἢ ἡ ἀποτυχία τῶν ἐκ τούτου προσδοκωμένων καλῶν.

§. λδ'. Τοῦ δὲ Βουλγαρικοῦ ζητήματος, ὡς μὴ ὥφειλε, κορυφθέντος καὶ ῥῆξιν ἀλγεινὴν καὶ ἄθεςμον μεγάλης μερίδος τῶν ἀδελφῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῶν Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπενεγκόντος, καὶ πολλὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν ἐνοχλοῦντος συνεκροτήθη πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς ἀποτροπαίου διενέξεως ἐν τῇ Υ. Πύλῃ μικτῇ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐπιτροπῇ, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ Ἐξοχωτάτου Ἀαλῆ Πασᾶ, ἧς μέλος διορισθεὶς καὶ ὁ Στέφανος Καραθεοδωρῆ, καὶ παντοιοτρόπως ἀγωνισθεὶς, ὅπως πείσῃ τοὺς ἀδελφοὺς Βουλγάρους ἡμερώτερα φρονῆσαι καὶ εὐσεβέστερα καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀσπάσασθαι, ἐπειδὴ οὐδὲν ἦνυε πρὸς συμβιβασμόν, ἀλλ' ἔδει διαλυθῆναι ἀπρακτήσασαν τὴν Ἐπιτροπὴν, συνέταξεν αὐτὸς μακρὰν Ἐκθεσιν πρὸς τὸν Ὑπουργὸν ἐκ μέρους τῶν Γραικικῶν Μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀκριβῶς παριστῶσαν τὴν δυσχερῆ θέσιν τοῦ ζητήματος. Ἀπροσδόκητος ἐφάνη τοῖς ἀντιπροσώποις Βουλγάροις, ὁ ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπιδειχθεὶς τότε δρασικώτατος ζήλος τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, καλῶς εἰδόσιν, ἦν ἐκ νεότητος εἶχεν οἰκειότητα καὶ φιλίαν πρὸς τοὺς ἐγκριτωτέρους τῶν Βουλγάρων, οἱοί, φέρ' εἰπεῖν, οἱ ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Φιλιππούπολεως εἰς Φιλιππούπολιν ἀποκαταστάντες Στογιάννος καὶ Βούλκας, καὶ ὁ ἐν Ἀδριανουπόλει Νάϊδην, καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ μεγάλοι. Ἀλλ' ἄλλως ἐσχέπτετο ὁ Καραθεοδωρῆς. Πᾶσαν ταύτην τὴν

ἐν Βουλγαρίᾳ ζάλην καὶ ταραχὴν καὶ τὰς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς ἀτάκτους ἐπιθέσεις καὶ συκοφαντίας ἀλλοτρίας ἡγούμενος τῆς εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν ὀλοφύχου ἀφοσιώσεως τοῦ ἀθώου Βουλγαρικοῦ λαοῦ, ὃν κάλλιστα καὶ ἐξ ἰδίας πείρας ἐγίνωσκεν, ἀπεδίδου αὐτὰς ταῖς πονηραῖς εἰσηγήσεσι καὶ τῇ καταχθονίῳ ἐνεργείᾳ τῆς Παπικῆς Προπαγάνδας, ἀείποτε διὰ τοιούτων ἀποτροπαίων μέσων ἐπιβουλευομένης τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπειράτο καταδεικνύειν τοῖς ἀδελφοῖς τὸν ψυχικόν, εἰς ὃν ἄκοντες ἢ ἀγνοοῦντες παρεσύροντο, ὄλεθρον. Καταφερομένους δὲ καὶ κατὰ τῆς σπουδῆς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ἐπειράτο μεταπεῖθιν, ὅτι οὐδὲν αὐτοὺς ἢ Βουλγάρους ἢ σπουδῇ αὐτῇ παραβλάψαι δυνήσεται· τούναντίον δὲ καὶ τὰ μέγιστα ὠφελήσει ἢ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων σπουδὴ ἀναπτύσσουσα τὸν νοῦν καὶ διαπλάττουσα τὴν καρδίαν καὶ τὸν πατριωτισμόν ἔτι μᾶλλον ἐνισχύουσα, παραδείγμασι χρώμενος αὐτοῖς τοῖς ἐλληνίζουσι τῶν ἐγκρίτων Βουλγάρων, ὅποιοι Ἀθανάσιος καὶ Στέφανος οἱ Βογορίδαι, καὶ τινες τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων Βουλγάρων, ὧν τινὰς αὐτὸς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐξεπαίδευσε· συχνάκις δ' ἐπέλεγεν αὐτοῖς καὶ τὸ τοῦ Πινδάρου :

Ὅσσα δὲ μὴ πεφίληκε

Ζεὺς, ἀνύζονται βοῶν

Πιερίδων ἄτορτα. (α)

Ἀλλ' οὐκ ἔπειθεν αὐτοὺς « ἀγαθὰ φρονέων » αἰεὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τραχυνομένους καὶ ἀφηνιάζοντας. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ τούτου ζητήματος συγκροτηθεισῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις εἰδικῶν Συνελεύσεων μετασχὼν ὡς μέλος καὶ ὁ Στέφανος Καραθεοδωρῆ, ἐλάλησεν οὐ πολλὰ, ἐκ προτέρων εἰδὼς τὸ ἀμετάπεισον καὶ ἀμείλικτον τῆς Βουλγαρικῆς μερίδος καὶ τὸ ἀνένδοτον τῆς ὑποκινούσης αὐτὴν ἐπηρείας. Καὶ ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἄλλαις ἄλλοτε γενικαῖς συνελεύσεσι προσκαλούμενος, ὡς εἰκός, καὶ αὐτὸς, ὡς εἰς τῶν τοῦ Γένους ἐγκρίτων, ἀείποτε

τὴν σύμπραξιν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τελεσφόρον παρεῖχε τοῖς Ἑθνικοῖς καὶ Ἐκκλησιαστικοῖς ἡμῶν πράγμασι.

§ λβ'. Τοιαῦταί εἰσι περίπου αἱ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐθνικὴν κοινότητα ὑπηρεσίαι τῆς μεγάλης ἐκείνης καὶ ἀδαμάσου ψυχῆς, ὧν οὐδεμιᾶς ἐλάσσων, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ γενικωτέρα ἐστὶν ἢ ὑπηρεσία αὐτοῦ ἐν τούτῳ δὴ τῷ ἡμετέρῳ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ. Εἷς τῶν πρώτων αὐτοῦ καθιδρυτῶν ἀναντιρρήτως γενόμενος ὁ αἰδίδιμος, καὶ πρῶτος αὐτοῦ Πρόεδρος ἐπαξίως αἰρεθεὶς ἐν ἔτει 1861, καὶ μέλος ἔκτοτε τακτικόν, ἤδη πολὺς τὴν τρίχα καὶ τὰς σωματικὰς δυνάμεις ἐν πολλοῖς τοῖς μόχθοις ἐξηντλημένος, ἀλλὰ νεαρὸς τὴν ψυχὴν καὶ ἀκμαῖος τὸ φρόνημα, οὐδενὸς τῶν ἐν ἀκμῇ ἡλικίας συναδέλφων αὐτοῦ παρέσχεν ἑαυτὸν ἀδρανέστερον ἢ νωθρότερον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιβαλλομένων αὐτῷ ἀκαδημαϊκῶν καθηκόντων· ἀλλὰ διὰ τε τῆς περινοίας καὶ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ὑπολήψεως, οὐ μικρὸν συνεβάλλετο εἰς πῆξιν καὶ ἐδραίωσιν τοῦ ἀρτισυστάτου τούτου ἐθνικοῦ καθιδρύματος, καὶ τὸ προεδρεῖον ἴθυνεν ἀκριβῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς καὶ πολλάκις προσελάλησε τοῖς παροῦσι διὰ λόγων ἐμβριθῶν καὶ λίαν ἐπωφελῶν, καὶ ἀναγνώσματα δὲ παρέθηκε σοφώτατα καὶ περιεργώτατα, τιμὴν τῷ ἡμετέρῳ Συλλόγῳ πολλὴν ποιοῦντα καὶ ἤδη κατακοσμοῦντα τὰς σελίδας τοῦ ἡμετέρου ὁμωνύμου περιοδικοῦ συγγράμματος.

§ λγ'. Τοιοῦτος ἐν γένει ὁ πρακτικὸς καὶ πολιτικὸς βίος τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ καὶ οὕτω μεστὸς ἐνεργείας καὶ σκοπιμότητος. Τοιοῦτον δὲ γενόμενον ἐτίμησεν αὐτὸν ἐπαξίως ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, ἀπονείμασα αὐτῷ πρότερον τὸ παράσημον τῆς προσωπικῆς ἀξίας τοῦ Ἰφτιχάρ, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ τοῦ Μετζιτιέ καὶ βαθμὸν ὑπαλλήλου β'. τάξεως. Ἐτίμησαν δὲ αὐτὸν διὰ διπλώματος καὶ μέλος αὐτὸν ἀνεγνώρισαν ἢ τε ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία, καὶ ἢ ἐν Βιέννῃ Αὐτοκρατορικὴ Ἑταιρία τῆς Βοτανικῆς.

§ λδ'. Ἀλλ' ἐν πᾶσι τοῖς πολλοῖς τούτοις καὶ ποικίλοις αὐτοῦ περισπασμοῖς τοῖς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος, τοῖς ἐν ταῖς ὑπηρεσίαις, τῆς ἐκ τῆς περὶ τῶν τέκνων μερίμνης, ὁ ἐκ νεότητος συντραφεὶς αὐτῷ ἔρως τῶν φιλολογικῶν ἀσχολήσεων, οὔτε ἀπενάρκησεν, οὔτε συνεπνίγη, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει πολλοῖς τῶν ὁμογενῶν λογίων

καὶ μάλιστα ἱατροῖς, οἵτινες ἕως μὲν σπουδάζουσιν ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ παρέχουσι τοῖς ἐκεῖσε σοφοῖς διὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτῶν εὐφυΐας καὶ ἀπλήστου φιλομαθείας, χρηστοτάτας προσδοκίας ἐνδόξου ἐπιστημονικοῦ βίου, ἐπειδὴν δὲ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν συγχωνεύονται εἰς τὴν γενικὴν νέκρωσιν, ἀπορρόφώμενοι οἱ πολλοὶ ὑπὸ τῶν γοητειῶν ἢ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ὕλικου κόσμου, ἃς ἀμφοτέρας ἠδυνήθη ὑπερνικῆσαι ὁ ἱατρὸς Στέφανος Καραθεοδωρῆ. Καὶ τοῦτο μὲν ἡσχολεῖτο περὶ τὴν ἐκμάθησιν γλωσσῶν, τὰς μὲν τελειοποιῶν, ὅσας ἐν Κυδωνίαις καὶ ἐν Εὐρώπῃ διατρίβων ἐδιδάχθη, τὰς δὲ ἐξ ὑπαρχῆς διδασκόμενος, εἴτε ὑπὸ διδασκάλων, εἴτε οἰκοθεν, τῇ βοήθειᾳ τῶν Γραμματικῶν καὶ τῶν Λεξικῶν καὶ μάλιστα τῶν μεταφράσεων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἃς τελεσφορώτατον ἡγεῖτο βοήθημα εἰς τὴν γλωσσομάθειαν ἐκ πείρας μαθῶν. Ἀπὸ δὲ ὅτι εὐκολώτερον ἐξεμάνθανε τὰς γλώσσας τὰς ἐπικοινωνούσας ταῖς ἤδη ἐκμεμαθημέναις· τοιαῦτα δὲ εἰσι παρὰ τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Λατινικὴν καὶ Ἰταλικὴν, ἐν αἷς ἐδιδάχθη τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἡ Γαλλικὴ, ἡ Γερμανικὴ, ἡ Ἀγγλικὴ, ἡ Ἰσπανικὴ, ἡ Ἱερὰ Σλαβωνικὴ (ἐν ᾗ καὶ πολλάκις προσήχετο), ἡ Τουρκικὴ, ἡ Ἀραβικὴ (ἐν ᾗ συνεχῶς ἀνεγίνωσκε τὸν Ψαλτῆρα), ἡ Περσικὴ, ἡ ἀρχαία Ἀρμενικὴ, ἡ Συριακὴ, ἡ Χαλδαϊκὴ, ἡ Κοπτικὴ, ἡ Ἀβυσσινιακὴ, ἡ Σανσκριτικὴ, καὶ τινες τούτων παραφυάδες καὶ διάλεκτοι. Ἦδη πρὸ εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν ἠκούσαμεν παρ' αὐτοῦ ὅτι ἀνέγνω τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ μάλιστα τὸ Εὐαγγέλιον εἰς δεκαοκτὼ διαλέκτους, καὶ τοι ὀλίγας τούτων ὠμίλει ἐλευθέρως, οὐ πάνυ τι εὐλαλὸς ὢν, οὐδ' εἰς αὐτὴν αὐτοῦ τὴν μητρικὴν, τὴν Ἑλληνικὴν, ἧς ὁμολογουμένως ὑπῆρχεν ἐγκρατέστατος. Ἐκτοτε δὲ καὶ εἰς ἄλλας ἐνέκυψε γλώσσας, ὡς ἐσχάτως κατεγίνετο καὶ περὶ τὴν Σινικὴν· οὐκ ἦν δὲ οὐδὲ τοῦ τῶν Αἰγυπτίων γραμμάτων μυσηρίου ἀμύητος. Ἐκ τούτου δὲ ἀπέκτησε μεγίστην εὐχέρειαν καὶ ἐτοιμότητα περὶ τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν, ἐπιστήμην εὐρύτατον ἔχουσιν τὸ στάδιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀλλὰ μόλις ἔτι μικρὸν προκόψασαν ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας. Τοῦτο μὲν, ὡς εἴρηται, κατεγίνετο περὶ τὴν γλωσσομάθειαν, τοῦτο δὲ οὐ διέλειπε καὶ μέχρις ἐσχάτων ἀναγινώσκων καὶ νεώτερα ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, παρακολουθῶν οὕτω κατὰ

τὸ δυνατόν τὰς ἐκ τῶν ἐκάστοτε ἐφευρέσεων καὶ ἀνακαλύψεων προόδους τῆς ἐπιστήμης καὶ μάλιστα τῆς ἱατρικῆς. Ἀνεγίνωσκε δὲ καὶ πάντα τὰ ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας γραφόμενα· σπανίως δὲ ἀνεγίνωσκεν ἐφημερίδας, εἰμὴ μόνον ἐσχάτως καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος.

§ λη'. Σὺν πᾶσι δὲ τούτοις, πρᾶγμα ἄπιστον, κατώρθωσεν ἀπαρτίσαι θησαυρὸν πολύτιμον συγγραμμάτων συγγραφέων ὑπ' αὐτοῦ, παντοδαπῶν τὴν ὕλην, τὴν ἰδέαν, τὴν ἑκτασιν καὶ τὴν σπουδαιότητα. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο φαίνεται ἀληθῶς θαυμάσιον, εἴαν τις ἀναλογισθῇ τοῦ ἀνδρὸς τὸ πολυάσχολον καὶ πολύφροντι. Οὐδεμίαν σχεδὸν ἡμέραν καὶ μάλιστα κατὰ τὰ ἐργατικώτερα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἔμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ, οὐδὲ σπουδαστήριον εἶχεν ἐν αὐτῇ, ἔωθεν μέχρις ὅψε τῆς ἑσπέρας περιφερόμενος νῆστις τὰ πολλὰ, πρὸς τὰς διαφόρους ἱατρικὰς ἐπισκέψεις. Ἀντὶ δὲ σπουδαστηρίου ἦν αὐτῷ τὸ στενὸν ἀκατίδιον καὶ μόνος ἀνετος πρὸς συγγραφὴν καὶ φιλοσοφίαν καιρὸς ὁ ἐν θαλάσῃ. Ἀείποτε ἐφωδιασμένος διὰ τετραδίων ἀγράφων, ἄλλοτε ἄλλων τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος, καὶ διὰ μικροῦ ἐν τῷ κόλπῳ μελανοδοχείου, ἅμα ὡς ἐπέβαινε τοῦ σκαφιδίου, διατάξας τοὺς κωπηλάτας τὸ μέρος, πρὸς ὃ ὤφειλον προσεγγίσει, ἤπτετο τῆς συγγραφῆς, οὐδόλως προσέχων τοῖς περὶ τὸ ἄσυλον αὐτοῦ διαφόροις συντυχίμασι, πολλάκις δὲ καὶ κινδύνοις, ποιῶν οὕτω κατὰ τὸν Προφήτην «ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς». (α) Ἐξηκολούθει δὲ γράφων δίχως τῆς χρήσεως βοηθητικῶν βιβλίων, συγγραφεὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θεολογικὰς καὶ φιλολογικὰς, ἐν αἷς ἔδει παράγειν χρήσεις καὶ μαρτυρίας συγγραφέων, ὧν τὰς πλείους κατέγραφεν ἀπὸ μνήμης, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ παραπομπῶν. Φθάσαντος δὲ τοῦ ἀκατίου εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον μόλις ἀπεσπᾶτο τῆς γραφῆς προσκαλούμενος ὑπὸ τῶν κωπηλατῶν καὶ πτύσσων ἀνελάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ τὰ τετράδια καὶ τὸ μελανοδοχεῖον. Πολλάκις δὲ ἀναγκαζόμενος περιμένειν τὸν δεσπότην ὁθωμανικῆς τινος οἰκίας ἐξελθεῖν ἀπὸ τῆς γυναικωνίτιδος, ἐξελὼν ἀπὸ τοῦ κόλπου τὰ τετράδια, αὐθὺς εἶχετο τοῦ ἔργου φειδόμενος τοῦ

(α) Ψαλμ. ΡΣΤ'. 23.

πολυτίμου καιροῦ. Πολλάκις ἐν τῷ ἀκατίῳ ἢ ῥανίδες ὕετοῦ, ἢ πίτυλος ἐκ τῶν ἐρετμῶν καταρράντιζοντες τὰ τετράδια ἐξήλειφον τὰ γεγραμμένα, ἅτινα διὰ τοῦτο πλεονάκις μετέγραφεν.

§ λθ'. Οὕτω φιλοπόνως καὶ ἐπιπόνως συνέγραφεν ὁ ἀοίδιμος τεσσαράκοντα καὶ ἐπέκεινα ἐνιαυτούς. Τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ὀλίγα ἐξεδόθησαν διὰ τοῦ τύπου, τὰ πλεῖστα δὲ μένουσιν ἔτι ἀνέκδοτα, τινὰ δὲ εἰσι καὶ ἀνεπεξέργαστα, καὶ τὰ πλεῖστα μὲν αὐτῶν εἰσὶ πρωτότυπα, εἰσὶ δὲ καὶ τινες μεταφράσεις. Ἐχομεν παρ' ἑαυτοῖς οὐ πάνυ ἐντελῇ τούτων κατάλογον ἐκδεδομένων ἀναμιξ καὶ ἀνεκδότων, ὃν παρατιθέμεθα ἐνταῦθα, ὡς τὸ μάλιστα ἐνδιαφέρον τῷ ἡμετέρῳ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ μέρος τῆς βιογραφίας τοῦ ἀειμνήσου συγγραφέως, ἐπισυνάπτοντες μεταξὺ καὶ τινὰς ἀναγκαίας διασαφήσεις. Διαιροῦμεν δὲ ταῦτα εἰς πέντε κεφάλαια ἢ κατηγορίας: Α'. Ποιήσεις· Β'. Φιλοσοφικὰ καὶ Ἐπιστημονικά. Γ'. Φιλολογικά, Δ'. Θεολογικά καὶ Ε'. Διάφορα.

§ μ'. Α'. ΠΟΙΗΣΕΙΣ.

Προτάττομεν τὰς ποιήσεις, οὐχὶ διότι εἰσὶ τὸ εἶδος τῆς συγγραφῆς, οὐδ' ἵνα ἔχομεν τὸ ἀρχαιότερον μνημεῖον, ὅπερ ὡς εἴρηται (§ ια.) ἔγραφεν ἐν Κυδωνίαις ἐκ Θεοῦ ἀρχόμενος, ἀλλὰ διότι θεωροῦμεν τὴν ποίησιν ὡς τὸ ἐξοχώτερον προϊόν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, καὶ ἰδίᾳ τὴν ποίησιν τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ ὡς τὸ περιεργότερον τῶν ἄλλων αὐτοῦ φιλοπονημάτων. Καταλέγομεν δὲ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ τὰ ἑξῆς:

1^{ον}. Τὰ Εἰδύλλια. Ἐξεδόθησαν ἐν Τεργέστη 1816.

2^{ον}. Εἰδύλλιον «ὁ Τάφος.» Ἐτυπώθη αὐτόθι τὸ 1817. Περὶ τῶν Εἰδυλλίων τούτων εἵπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (§ ις.) ἱκανά.

3^{ον}. Ἐλεγος εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἱατροῦ * *, ποιηθεὶς ἐν Τεργέστη 1817 εἰς στίχους ἀρχαίους Ἡρωϊκοῦς, ἔργον ποιητικώτατον.

4^{ον}. Μελέται, εἰς τὸ πεζὸν, γραφεῖσαι ἐν Τεργέστη 1816. Τούτων σώζεται ἡ πρώτη, περὶ Θεοῦ καὶ Σοφίας.

5^{ον}. Ὕμνοι, μετὰ εἰσαγωγῆς περὶ Ὑμνων, ὁ πρῶτος εἰς Φιλίαν, ὁ δεύτερος εἰς Εἰρήνην, ὁ τρίτος εἰς Αἰδῶ. Ὁ πρῶτος καὶ τρίτος αὐτῶν εἰσὶν ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, ὁ δὲ δεύτερος ἐπὶ τοῦ τονικοῦ ῥυθ-

μοῦ τοῦ Σαπφικοῦ στίχου « Ῥοδοπήχες ἄγναι χάριτες, δεῦτε Διὸς κόραι. »

6^{ον}. Ἑμμετρος πρὸς σευχὴ εἰς Θεόν· ἐν Κυδωνίαις 1809.

7^{ον}. Σχόλιον εἰς τὸν χρόνον.

8^{ον}. Ἐτερον ἐρωτικόν.

9^{ον}. Ἄσμα εἰς Αὐλόν. Ποιηθὲν ἐν Πίσαις 1816. (α)

10^{ον}. Μέλος εἰς Ἀηδόνα· ἐποιήθη ἐν Παζαρτζικίῳ 1826.

11^{ον}. Τὸ πουλί, ποιηθὲν αὐτόθι.

12^{ον}. Βακχικά, Α'. Β'. Γ'.

13^{ον}. Ἀπόλογος πρῶτος, « Βάτραχος Ἀηδῶν καὶ Ὄνος, » ποιηθεὶς ἐν Παζαρτζικίῳ τῷ 1826.

14^{ον}. Ἀπόλογος δεύτερος, « αἱ Κάμηλοι. »

15^{ον}. Ἀπόλογος τρίτος, « ἡ Μούρκα, » ὄνομα ἰνδικῆς ὄρνιθος.

Οἱ Ἀπόλογοι οὗτοι μετὰ πολλοῦ ἁλατος γεγραμμένοι καὶ εἰς γλῶσσαν λίαν πεπατημένην, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ στρυφνὴν ὑπομιμνήσκουσι τοὺς μύθους τοῦ μακαρίτου Βηλαρά, ἱατροῦ καὶ αὐτοῦ ἅμα καὶ ποιητοῦ, οὗ τῇ στιχουργικῇ εὐφυίᾳ ἐνησμενίζετο μάλιστα ὁ ἡμέτερος Στέφανος Καραθεοδωρῇ.

16^{ον}. Ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Μεσσιάδος (Χριστίδος) τοῦ Κλοπστόχου, μεταφραζομένης ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ 4ῃ Ἰουλίου 1822. Ὁ στίχος τῆς μεταφράσεως, ὡς ἔφημεν (§ κ'.) ἐστὶν ὁ νεώτερος δακτυλικὸς ἐξάμετρος.

17^{ον}. Λαμβδὰς, Ἡρωϊκὸν Εἰδύλλιον τοῦ Ἀραβος ποιητοῦ Σαμφαρά, ἀκμάσαντος πρὸ τοῦ Μωάμεθ, περίπου 550 μ. Χ. μεταφρασθὲν εἰς στίχους ἡρωελεγείους νεωτέρους μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν νεωτέρων μέτρων, καὶ βίος τοῦ ποιητοῦ Σαμφαρά. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο τῆς ἀραβικῆς ποιήσεως ἀριστούργημα ἐγνώρισε τοῖς Εὐρωπαίοις διὰ γαλλικῆς μεταφράσεως

(α) Τοῦ χαριεστάτου τούτου ἁσματος ἐλευθέραν παράφρασιν ἐπονῆσαμεν ἡμεῖς πρὸ ἐτῶν, ἥτις καὶ ἐδημοσιεύθη ἀνωνύμως ἐν τῷ « Χρόνῳ », ἡμερολογίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ 1863, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἡ Φλογέρα.

ὁ διάσημος Γάλλος Ἀνατολιστὴς Σίλβεστρος δὲ Σασή. Ἀλλὰ πολλὰς τοῦ Γάλλου μεταφραστοῦ παρερμηνείας ἐπανορθοῖ ἡ μετάφρασις τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῇ, μελετήσαντος αὐτὸ μετὰ τινος λίαν πεπαιδευμένου Ἀραβιστοῦ Καζασκέρη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Περιέχει δὲ τὸ εἰδύλλιον στίχους 136 ἅπαντας τελευτῶντας ἐν τῷ πρωτοτύπῳ εἰς τὸ ἀραβικὸν γράμμα λιάμ (λάμβδα), ὅθεν καὶ λαμίε, τούτέστι λαμβδὰς ἐπιγράφεται. Πάντως δὲ ἡ μετάφρασις ἀποβαίνει στρυφνὴ καὶ δυσνόητος διὰ τὴν πύκνωσιν τῶν ἐννοιῶν τοῦ Ἀραβος ποιητοῦ. (α)

(α) Ὅσον ἀφορᾷ τὸ τε μέτρον καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ μεταφραστοῦ κρίνομεν ἄξιον μεταγράψασθαι ἐνταῦθα ἐκ τῆς ἀνωτέρω μνησθείσης περὶ τῶν μέτρων σημειώσεως αὐτοῦ τὰ ἀκόλουθα: « Καίτοι δὲ τῆς ἡδονῆς τῶν μέτρων κρεμαμένης ἐκ τῆς ἐκάστου περὶ τοὺς λόγους ἡδονῆς τε καὶ σπουδῆς, ὀφείλω ὁμολογῆσαι εἰλικρινῶς ὅτι τινὲς τῶν μέχρι τοῦδε συνειθισμένων ῥυθμῶν τῆς ἡμετέρας ἀπλῆς γλώσσης ἀηδεῖς μοι δοκοῦσι. Πολὺ γὰρ ἔχουσι τὸ κεκλασμένον, τὸ κορδακιστικὸν καὶ τὸ ὑπορχηματικόν, ἅπερ ἀφαιροῦσιν ἐκ τῆς ποιήσεως τὸ ἐμβριθὲς καὶ αἰδέσιμον, ἵσως δὲ παραβλάπτουσι καὶ τὸ χάριεν τῶν ἐλαφρῶν ποιημάτων· προσκορῇ γὰρ κακαταντῶσι καὶ μωρὰν ἔχοντα γλυκύτητα, ἣν ἵσως ἂν καὶ ἀπέβαλλον, εἰ μὲν ἀπηλλάσσοντο ἐκ τοῦ ὁμοιοκαταλήκτου. Ἀλλ' ἐγὼ ἡγούμενος ἐκ τῶν ἀρχαίων ποιημάτων καὶ μεταφέρων, ὡς οἶόν τε, τοὺς κανόνας τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων ἐπὶ τὸ ὀξὺ καὶ τὸ βαρὺ, ἐζήτησα εἰς τὸ χάος τοῦ δυνατοῦ ἑτερόν τινα ῥυθμὸν ἀρρενωπότερον, κατ' ἐμὲ δὲ κριτὴν καὶ καταλληλότερον εἰς ὑψηλὰς ἐκφράσεις· ἐπέτυχα δ' ἢ οὐ, ἄδηλον. Ἐν τούτοις ἔχεις μὲν Ἑλληνικὸν ἡρωελεγείου δεῖγμα, τὸ παρὸν ποίημα τὴν Λαμβδάδα, ἔχεις δὲ καὶ ὠδικῶν ποιημάτων τὰς ἡμετέρας ὠδὰς εἰς « Δουλείαν », εἰς τὴν « Κατάβασιν τοῦ Στόλου », εἰς « Μαχμούτην », εἰς τὴν « Κατάκτησιν τοῦ Μεσολογγίου » κτλ, καὶ τοὺς χοροὺς τῆς « Χίας ἐν Καισαρείᾳ ». Περὶ δὲ τοῦ λεκτικοῦ τῶν εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν ποιημάτων, τοιάνδε ἔχω γνώμην. Τὸ ὕφος, οἷον ἐξομαλίσας μετερρύθμισεν ὁ Κοραῆς, χάριν τινὰ ἔχον εἰς τοὺς συμβουλευτικούς ἢ ἱστορικούς λόγους, ὑπολαμβάνω σφόδρα ἀνειμένον καὶ ὑπτίον καὶ περίεργον, ὅθεν καὶ ἀνεπίδεκτον τόνου ποιητικοῦ. Οὐδ' ὑπολαμβάνω ἀμάρτημα καθοσιώσεως τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων τε καὶ φράσεων σύμμιξιν μετὰ τῶν τῆς ἀπλῆς, ἥτις καὶ αὐτὴ ἔχει τὴν τιμὴν τοῦ εἶναι Ἑλληνικῆς ἀρχαίας καταγωγῆς, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ

18^{ον}. Δύο ἐπιγράμματα ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν παροιμιῶν τοῦ Μείτανῃ, μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ.

19^{ον}. Στίχοι Γρανθαμικοὶ, ἢ Σανσκριτικοὶ, περὶ Μετεμψυχώσεως (μετάφρασις).

20^{ον}. Ἀσμάτιον παιδικόν, μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

21^{ον}. Ἀπόσπασμα μεγάλου ἐπικοῦ ποιήματος, ὡς φαίνεται πρωτοτύπου. Δυστυχῶς τοῦ πονήματος τούτου οὐ σώζεται εἰμὴ ἐν μόνον μέγα φύλλον, οὔτε ἀρχὴν ἔχον οὔτε τέλος, ἐξ οὗ οὐδὲ τὸν μῦθον δυνατόν μαντεῦσαι· καὶ τούτου δὲ ὁ στίχος ἐστὶν ὁ νεώτερος δακτυλικὸς καὶ ἐξάμετρος.

22^{ον}. Παράφρασις εἰς στίχους πολιτικούς τοῦ ΡΙΖ΄. φαλμοῦ τοῦ Δαυὶδ « Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος. »

23^{ον}. Ποιημάτιον δημοτικόν, κατὰ τὸ ὕφος τῶν κλεπτικῶν λεγομένων τραγωδίων.

24^{ον}. Διάφορα Ἐπιγράμματα ἀναθηματικά, ἐπιτύμβια, σκωπτικά, καὶ τινὰ ἐκ τῶν εἰς Λευκάδας (Album) σημειουμένων, τὰ μὲν εἰς ἀρχαῖον, τὰ δὲ εἰς νεώτερον ὕφος καὶ μέτρον.

Κοραῆς ἐν τοῖς ὑστέροις συνεφώνησεν εἰς τὰς ἐπὶ τὸν « Πτωχοπρόδρομον » σκέψεις. Καίτοι δὲ πρόῤῥμα καὶ ἄνευ πολλῆς ἐπιστάσεως στιγματίσας τὸ τοιοῦτον ὕφος ὡς « Μακαρονικόν », ἐφ' ᾧ καὶ οἱ πλείους τῶν ἡμιμαθῶν, ὡς συμβαίνει ἐν γένει εἰς τοὺς κοινὴν φήμην καὶ ὑπόληψιν χαίροντας, ἀπογραφόμενοι εἰς τὴν αὐτοῦ λεγεῶνα ὑπερμάχονται ὡς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, μηδεμίαν ἔχοντες ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ ζητήματος, εἰμὴ τὸ ἔπος αὐτοῦ, κατὰ μικρὸν καὶ αὐτὸς οὐκ ἐνέμεινε τοῖς ὁμολογημένοις, ἀλλ' ἐδέχθη μετοχὰς τινὰς καὶ ἐντόνους τινὰς συντάξεις, ὡς δύναται ἕκαστος ἰδεῖν ἐν αὐτῷ τῷ « Συνεκδήμῳ τῷ Ἱερατικῷ » καὶ ἐν τοῖς προλεγομένοις τῶν ἐσχάτων « Ἀτάκτων » αὐτοῦ. Τοῦτο δ' ἦν ἄρα φυσικὸν παρακολούθημα. Ἐπειδὴ γὰρ ἡμεῖς ἐκ παίδων καὶ κατηχούμεθα καὶ παιδευόμεθα καὶ διδασκόμεθα μέχρι γήρως ἐν Ἑλληνικοῖς βιβλίοις καὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, μάλιστα ἐν ᾧ ἤδη καὶ οὐ μικρὸν μέρος τοῦ ἔθνους προάγεται καὶ ἡ ἀγωγή τῶν μητέρων βελτιοῦται, ἔπεται ἵνα μὴ μόνον ἡ γραφομένη, ἀλλὰ καὶ ἡ λαλουμένη γλῶσσα τέως λάβῃ τύπον ἑλληνικώτερον καὶ ἀττικώτερον. Ὅθεν οὐ συνετοῦ ἀνδρὸς τὸ διατείνεσθαι περιορίσαι καὶ περιγράψαι τοιόνδε, ἢ τοσόνδε ὅρον λεκτικοῦ, μάλιστα καὶ διότι ἐπ' οὐδεμιᾷ

25^{ον}. Δράμα τραγικὸν ἢ Τραγωδία, ἡ Παρθενομάρτυς ἡ Ἥλια ἐν Καισαρείᾳ, ποιηθεῖσα τῷ 1830. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος τούτου ὑπάρχει ἐθνικῶς λίαν ἐνδιαφέρουσα· δυστυχῶς ὅμως τὸ δράμα ἐστὶν ἀτελές, διό καὶ ἄγνωστος ἡμῖν ἡ ὅλη τοῦ μύθου πλοκὴ καὶ οἰκονομία. Οἱ στίχοι τοῦ διαλόγου εἰσὶ τρίμετροι ἱαμβικοὶ ἀκατάληκτοι τοῦ καθ' ἡμᾶς νεωτέρου ρυθμικοῦ συστήματος, οἷους ἄριστα ἐπετήδευσεν ἔπειτα καὶ ὁ πολὺς Ῥαγκαβῆς, ἐν ἄλλοις τε καὶ ἐξαιρέτως ἐν τῷ « Γάμῳ τοῦ Κουτρούλη » καὶ ὁ Κύριος Στέφανος Κουμανούδης ἐν τῷ ποιήματι « Στράτης Καλοπίχειρος. » Τὸ δὲ μόνον ἐν αὐτῷ σωζόμενον χορικὸν μέλος διαιρεῖται εἰς στροφάς, ἀντιστροφάς καὶ ἐπωδοὺς, κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων τραγικῶν μελῶν, θαυμασίως ἀρχαίζον ἐν σπουδαιοτέρῳ ὕφει τῆς καθ' ἡμᾶς διαλέκτου.

26^{ον}. Ἐνδεκα πινδαρικαὶ ᾠδαὶ ἡ εἶδη, ποιηθέντα ἄλλοτε ἄλλο ἐπὶ διαφόρων περιστάσεων τῆς συγχρόνου ἱστορίας. Τὸ πρῶ-

ἐπιστήμη οὐδεμίαν εἰσέτι ἔχομεν πλήρη πραγματείαν γεγραμμένην ὑπ' ἀνδρῶν εἰδημόνων καὶ τῶν Ἑλληνικῶν χαρίτων. Ὅσοι γὰρ μέχρι τῆς σήμερον ἦσαν τοῦ ἀκροθιγῶς ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, ἢ εἰδήμονες καὶ ἐγκρατεῖς ὄντες τοῦ ἀρχαίου ἰδιώματος, ὅμως παντάπασιν ἐπιπολαίως ἐσκέφθησαν περὶ τοῦ λεκτικοῦ, ἢ καὶ οὐδὲ τὴν ἀπαιτουμένην ἐκ παίδων Ἑλληνικὴν ἀγωγὴν ἔσχον· αὐτὴν δὲ τὴν ἐπιστήμην, ἢ ἐπιστήμην εἰς ἀλλόγλωσσον καὶ εἰς βάρβαρον φωνὴν ἐκμαθόντες, μετέφερον αὐτὴν εἰς τὴν ἀπλὴν Ἑλληνίδα ὡς εἶχον δυνάμει. Εἶτα δὲ σκέψαι καὶ οὕτως. Ὁ αὐτὸς Κοραῆς ἐν ταῖς αὐταῖς σημειώσεσιν εἰς Πτωχοπρόδρομον, λέγει ὅτι τὸ ἀπαρέμφατον ἐμακαρίσθη μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄνευ ἐλπίδος ἀναστάσεως. Πῶς λοιπὸν ἀληθεύσει ἡ προφητεία, ἐὰν μὴ ὑψωθῇ τὸ ὕφος καὶ ἂν μὴ διέλθωμεν πάντες διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Κοραῆ στηθείσης γεφύρας τοῦ Μακαρονισμοῦ; Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ προφητεία αὕτη ἐνεπνεύσθη εἰς τὸν Κοραῆ ἐν ἐσχάτοις ἐξ ὧν ἐβλεπε γραφομένων τε καὶ λεγομένων ὑπὸ τῶν παιδευμένων τοῦ ἔθνους καὶ τῶν δημοσίων περιοδικῶν κοινώσεων. Καὶ πάντως τίς δύναται ἀρνηθῆναι τὴν ἐπίσημον βελτίωσιν τοῦ λεκτικοῦ παρ' ἅπασιν τούτοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ ὄχλῳ αὐτῷ; ὡς προσδοκῶντι λοιπὸν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ ἀπαρεμφάτου, συγχωρηθῆτω μοι λαλεῖν καὶ γράφειν ἐπ' αὐτῇ τῇ ἐλπίδι μακαρονικῆς.

τον τούτων ἐποιήθη ἐν Τεργέστη 1814, τὸ δὲ τελευταῖον, ὅπερ ἐστὶν ἅμα καὶ ἡ σφραγὶς τῶν ποιητικῶν αὐτοῦ ἔργων, ἐν Καλεν-
δερίῳ τοῦ Βοσπόρου 1854. Λυπούμεθα ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐν τῷ κα-
ταλόγῳ ἡμῶν προχείρους λίαν ἐκφραστικὰς ἐπιγραφὰς τῶν εἰδῶν
τούτων. Ἀλλ' ὅμως εἴ τις καὶ ἡμῖν περὶ τὰ τοιαῦτα πεῖρα καὶ αἰ-
σθησις, θεωροῦμεν τὰ ποιήματα ταῦτα μεγίστης ἀξίας καὶ σπου-
δαιότητος, οὐ μόνον ὡς τὰ ἐκτενέστερα τῶν ποιητικῶν ἔργων τοῦ
συγγραφέως καὶ ποιητοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ποιητικὴν αὐτῶν δύ-
ναμιν, καὶ διὰ τὴν τόλμην μεθ' ἧς ἀπεπειράθη ἀπομιμήσασθαι τὴν
πινδαρικὴν Μοῦσαν, κατὰ τε τὰς εἰσβολὰς, τὴν γνωμοτυπίαν, τὰς
μακρὰς καὶ δυσξυμβλήτους μυθικὰς καὶ ἱστορικὰς παρεκβάσεις καὶ
αὐτὰς ἔτι τὰς ἀσυναρτήτους λυρικὰς παραφοράς, δι' ὧν ὁ ὑψιπέ-
της ἐκεῖνος καὶ θεῖος τοῦ Διὸς ὄρνις ἀποβαίνει δυσπαρακολούθη-
τος εἰς ἀμύητον καὶ ἀταλαίπωρον ἀναγνώστην. Ἐχει δὲ καὶ τὴν
ποικιλίαν τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου, ἐκάστου τῶν Εἰδῶν ἴδιον ἔ-
χοντος σύστημα, καὶ ὁμοίως διαιρουμένου εἰς στροφὰς, ἀντιστρο-
φὰς καὶ ἐπωδοὺς, ἐπὶ τοῦ τονικοῦ πάντοτε μετρικοῦ συστήματος
τῆς καθ' ἡμᾶς στιχουργίας, οἷον οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ἐπετῆδευ-
σεν, ἀλλ' ἡ Κάλβος ἐκεῖνος ὁ Ζακύνθιος μελοποιὸς ἐν τῇ αὐτοῦ
« Λύρα » (Γενεύη 1824) καὶ ἔτι περιεργότερον αὐτὸς πάλιν ἐπ' ἐ-
σχάτων ὁ εὐφύεστος Α. Ραγκαβῆς ἐν τε τῷ μνημονευθέντι « Γά-
μῳ τοῦ Κουτρούλη » καὶ ἐν ταῖς μεταφράσεσιν ἀρχαίων τινῶν
δραμάτων. Ἀλλ' οὐδὲ τῆς κατὰ διάλεκτον ἀνωμαλίας ἢ ποικιλίας
οὕτως ἀφίσταται τῆς Πινδαρικῆς ιδιοτροπίας, ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνος
μετὰ τῆς συγχρόνου Αἰολοδωρικῆς παρενεῖρει τὰ κάλλη καὶ τὴν
σεμνότητα τῆς ἀρχαιοτέρας ἐπικῆς διαλέκτου, οὕτω καὶ οὗτος
διατρέχει ἐλευθέρως πάσας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὰς βαθμί-
δας, ἀπὸ τῆς Πινδαρικῆς μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς περιλαλήτου καὶ
χυδαῖζούσης, χρώμενος ἐκάστοτε τῇ τε συντάξει καὶ τοῖς περὶ τὴν
λέξιν πάθεσιν. Ἐτι δὲ σπουδαιότερα θεωροῦμεν τὰ εἶδη ταῦτα, ὡς
μαρτυροῦντα τρανῶς τὰ ἐνδόμυχα, εὐγενῆ καὶ διακαῆ πατριωτικὰ
αἰσθήματα ἀνδρὸς οὕτω φρονίμως καὶ οὕτως ἀνεπιλήπτως διαβιώ-
σαντος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ἐφ' ἡμᾶς βασιλείας. Οὐχ ἥττον δὲ
σπουδαιόταταί εἰσι καὶ αἱ εἰς ἕκαστον τῶν Εἰδῶν τούτων ἐπισυνα-
πτόμεναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι σημειώσεις.

§ μα'. Β'. ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ καὶ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ.

1^{ον}. Φιλοσοφία Ἐρρίκου τοῦ Πηλιτζίου, μεταφρασθεῖσα
ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ. Ταύτης προτάττονται διεξοδικώτατα Προλε-
γόμενα, ἐν οἷς ὁ μεταφραστὴς ἐκτίθησι τὰς περὶ τῶν φιλοσοφι-
κῶν ἀρχῶν ἰδίας αὐτοῦ θεωρίας καὶ ἐπιλύειν ἐπιχειρεῖ ἀπορά τινα,
ἀπαντῶμενα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις φιλοσόφοις καὶ μάλιστα τῷ Ἀ-
ριστοτέλει.

2^{ον}. Ἐγκυκλοπαιδεία τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν,
σύγγραμμα τοῦ αὐτοῦ Πηλιτζίου, μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.

3^{ον}. Σύντομος διατριβὴ περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ κα-
λοῦ. Συνέταξε ταύτην χάριν τῆς μακαρίτιδος γυναικαδέλφης αὐτοῦ
Αἰκατερίνης, μιᾶς τῶν εὐφυστέρων καὶ σοφωτέρων καθ' ἡμᾶς Ἑλ-
ληνίδων, ἣν νεωτέραν ἔτι ἐδίδασκεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τοὺς Ἑλ-
ληνας ποιητὰς, ἀρχὰς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τὴν τῶν τεχνῶν Ἀρ-
χαιολογίαν. (α)

4^{ον}. Ὁμοιοπαθητικῆς Ἰατροδιδασκαλίας ὅ,τι περ κε-
φάλαιον, ὑπόμνημα ποιηθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1831.

5^{ον}. Πραγματεία περὶ Πανώλους, καὶ περὶ τῶν κατ'
αὐτῆς προφυλακτικῶν μέτρων.

6^{ον}. Ἐτέρα πραγματεία περὶ Χολέρας.

7^{ον}. Αἰσθητικοῦ Διακόσμου τὰ ἱστορούμενα, (ἥτοι φυ-
σικὴ Ἱστορία ἢ Ζωολογία).

8^{ον}. Θέσις περὶ ἠθικοῦ χαρακτῆρος (ἀνεγνώσθη ἐν τῷ ἡ-

(α) Ἐτελεύτησεν ἡ αἰδίδιμος ἐν Ἀθήναις, Ἰουλίου 9 (1856) ἐν ἀκμῇ τῆς
ἡλικίας, καταλιποῦσα, πρὸς ἄλλοις τισὶν ἀνεκδότοις ἢ καὶ ἀνωνύμως ἐκδε-
δομένοις, ἀρίστην μετάφρασιν τοῦ « Γκλαουρ » περιφήμου ποιήματος τοῦ
ἐνδόξου ποιητοῦ τῆς Ἀγγλίας Λόρδου Βύρωνος, ἐκδοθεῖσαν μετὰ θάνατον
αὐτῆς ἐν Ἀθήναις 1858. Ἴδε τὸν ἐπικήδειον αὐτῆς ἐκφωνηθέντα ὑπὸ τοῦ
σοφοῦ καθηγητοῦ Κ. Κοντογόνου ἐν τῇ ἐφημερίδι « Ἀθηνᾶ » ἔτος ΚΕ'.
ἀρ. 2240 καὶ ἡμέτερα « Ἰδιωτικὰ Στιχουργήματα » (Τεργέστη 1860
σελ. 141), καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὴν ἐπίσης καὶ ἐλλόγιμον καὶ μακαρίτιδα
Ραλλοῦν Στρούμσκη, ἐν Πανδῶρ. ἔτ. ΙΔ'.

μετέρω Φιλολογικῷ Συλλόγῳ κατὰ τὴν ΙΘ'. Συνεδριάσιν καὶ ἐξεδόθη ἐν τῷ ὁμωνύμῳ περιοδικῷ). (α)

9^{ον}. Βοτανικὸν Λεξικόν. Μένει τοῦτο ἀσυμπαγές, πιθανῶς δὲ καὶ ἀσυμπλήρωτον.

10^{ον}. Ἐπίτομος Βοτανικὴ, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς ἀγγλικῆς εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν ἐσκόπει δὲ ταύτην ἐκδοῦναι καὶ ἀφιερῶσαι τῇ Α. Α. Μ. τῷ Σουλτάνῳ, ὡς μέλος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας.

11^{ον}. Βοτανικὴ πλήρης, πρωτοτύπως συγγραφομένη εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν. Πρὸς τὴν σύνταξιν τοῦ μεγάλου τούτου πονήματος ὁλοσχερῶς ἀφωρίσατο ὁ αἰίδιμος ἐξ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ πάντως ἐμελλεν ἀπαρτίσειν τὸ ἔργον, ἐὰν ὁ ζωῆς καὶ θανάτου Κύριος ἐχαρίζετο αὐτῷ δύο ἔτι μῆνας ζωῆς. Ἀλλ' ὁ θάνατος κατέλειπε τὸ ἔργον ἀτελές, ὡς καταλείπει συνήθως πάντα τὰ ἀνθρώπινα.

§ μβ'. Γ'. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ.

1^{ον}. Προλεγόμενα εἰς τὴν ὑπὸ Θησέως ἔκδοσιν τοῦ Ὀμήρου μετὰ τῆς εἰς τὸ πεζὸν παραφράσεως ἐκ τοῦ αὐτογράφου κώδικος Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ καὶ ἐκ τοῦ λατινικοῦ μετάφρασις τῆς βιογραφίας τοῦ Γαζῆ. Εἶπομεν περὶ τούτων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (§ ις'). Ἐξεδόθησαν ἐν Φλωρεντίᾳ 1811—1813.

2^{ον}. Σαλουστίου πόλεμος Κατιλιναϊκός, μετὰ δύο τῶν πρώτων κατὰ Κατιλίνα λόγων τοῦ Κικέρωνος, οὓς παρενέβαλεν ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει τοῦ κειμένου τῆς Ἱστορίας. Μετάφρασις ἐκ τοῦ λατινικοῦ, μετὰ προλεγομένων καὶ φιλολογικῶν καὶ κριτικῶν σημειώσεων. (Ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1843).

3^{ον}. Τοῦ αὐτοῦ Πόλεμος Ἰουγυρθικός.

4^{ον}. Χρονικὰ Τακίτου. Ταῦτα ἀνέγνωμέν ποτε ἐν χειρογράφοις, ἀλλ' ἐσχάτως πολλὰ ζητήσαντες οὐκ ἠδυνήθημεν ἀνευρεῖν. Ἴσως ὁ μακαρίτης ἐδάνεισεν αὐτά τινι πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην, ὁ δὲ οὐκ ἐπέστρεψεν αὐτά.

5^{ον}. Περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Ἡ σπουδαιοτάτη αὕτη πραγματεία ἐσχεδίαστο πρὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν, γεγραμμένη ἐν πολλοῖς καὶ ἀσυναρτήτοις τεμαχίοις χάρτου, μόλις δὲ ποτε συντάξας αὐτὴν εἰς ἓν ὅλον παρέδωκεν εἰς ἀνάγνωσμα τῷ ἡμετέρῳ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ, ἐπὶ πολλὰς ἐφεξῆς συνεδριάσεις ἀναγνώσθεισαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἤδη πρόκειται τοῖς πᾶσιν ἐκδοθεῖσα ἐν τῷ ἡμετέρῳ Περιοδικῷ. (α)

6^{ον}. Περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ΕΙ. Παράρτημα τοῦ ἀνωτέρω συγγράμματος, ἐν ᾧ πρὸς πολλοῖς ἄλλοις σπουδαιοτάτοις θεωρήμασι παρουσιάζει ὁ συγγραφεὺς καὶ λύσιν τινὰ λίαν εὐφυᾶ τοῦ διαβοήτου Πλατωνικοῦ προβλήματος, τοῦ ἐν τῷ Η'. Βιβλίῳ τῶν Πολιτειῶν, ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1847. Ἀμα δὲ δημοσιευθέντος τοῦ περιέργου τούτου πονήματος, πολλοὶ σοφοὶ ἄνδρες ὁμογενεῖς καὶ ἀλλογενεῖς ἔσπευσαν δι' ἐπιστολῶν συγχαρῆναι τῷ συγγραφεῖ, ἐπιδochιμάζοντες καὶ θαυμάζοντες τὸ εὐστοχόν τῶν εἰκασιῶν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἡμέτερος Κωνσταντῖνος Εὐθυβούλης ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοψιν ἢ ἐπιτομὴν αὐτοῦ, ἀναπτύσσων καὶ τὴν λύσιν τοῦ Πλατωνικοῦ προβλήματος, συνεξέδωκε δὲ καὶ τὸ παρ' ἡμῶν τότε σχεδιασθὲν κατὰ διχαστικὴν μέθοδον διάγραμμα τοῦ προβλήματος, συμπληρωθὲν ἐκ τῆς λύσεως τοῦ σοφοῦ Ἰατροῦ.

7^{ον}. Διατριβὴ περὶ Κομβοσχοινίου. Καὶ αὕτη φέρεται ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀσυμπαγῆς καὶ παραλελυμένη.

8^{ον}. Γλωσσάριον τῆς κοινῆς γλώσσης μετὰ παροιμιῶν. Καὶ τοῦτο σώζεται ἀκατέργαστον.

9^{ον}. Σύμμικτα Ἑτυμολογικὰ, βιβλία τρία. Φέρουσι καὶ ταῦτα τὴν αὐτὴν περίπου ὕλην, ἣν καὶ τὸ ἀνωτέρω. Ἐξ ἀμφοτέρων δὲ ἠδύνατο συγγραφῆναι ὁγκῶδες γλωσσάριον τῆς καθ' ἡμᾶς διαλέκτου οὐχ ἥττον ὠφέλιμον ἢ τὰ τοῦ Κοραῆ καὶ τὸ τοῦ Κρεμμίδου.

10^{ον}. Ὑλὴ Καροτουρκικοῦ Λεξικοῦ. Καὶ τοῦτο τὸ ἔργον μένει ἀσύντακτον καὶ διεσπαρμένον, ἐσκόπει δὲ τὴν σύγκρισιν τῆς

καθαρᾶς τουρκικῆς γλώσσης πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν (οἷον τὸ τοῦ αἰοιδίου Οἰκονόμου « Δοκίμιον περὶ τῆς πλησιεστάτης συγγενείας τῆς Σλαβικῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν. ») Ἐθεώρει δὲ, καθ' ἃ ἔχομεν ἀκούσαντες ἀπὸ στόματος αὐτοῦ, τὴν καθαρὰν τουρκικὴν, ἀπόρροϊαν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἀρχαίας Καρικῆς γλώσσης, συγγενεούσης πως τῇ Ἑλληνικῇ, ἢ ἑλληνιζούσης μὲν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βαρβαρικώτερον, τοῦτέστι διεφθαρμένως καὶ τραχυφώνως, τεκμαιρόμενος ἐξ ἄλλων τε πολλῶν καὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ Ὁμήρου, ὃς τοὺς Κᾶρας βαρβαροφώνους ἀποκαλεῖ (α), ἐνῶ τοὺς ἄλλους λαοὺς τοὺς πάντῃ ξένῃν φωνὴν προῖεμένους, ἀλλοθρόους ὀνομάζει. (β)

§ μγ'. Δ'. ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ.

Ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ ἦν ἡ Θεολογία. Πρὸς τοῦτο καὶ φύσις καὶ ἀνατροφή καὶ κλίσις καὶ ἕξις ἤγεν αὐτὸν ἰσχυρῶς καὶ ἀπερισπάστως. Ἐκ νεότητος αὐτοῦ μέχρι τῆς ὠρίμου ἡλικίας ἐντροφῶν εἰς τὴν ζείδωρον ἔρευναν τοῦ ζῶντος λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν σωτήριαν μελέτην τῆς θρησκευτικῆς ἀληθείας, ἐγένετο ἐντρίβέστατος οὐ μόνον περὶ τὰς θείας Γραφὰς καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχαίους ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ συγγράμματα τῶν νεωτέρων σοφῶν παντὸς θρησκευτικοῦ κόμματος, ὅσοι περὶ θρησκευτικῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων συνέγραψαν. Πίστιν δὲ ἔχων ἀκραιφνῆ καὶ ζῆλον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐνθερμον, οὐκ ἠνείχετο μένειν ἀδιάφορος ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν παρεμπύπτουσι θρησκευτικοῖς ζητήμασι, καὶ μάλιστα ὅποτε συγγραφεῖς ἄδαις ἢ πολέμοι τῆς ἀληθείας, ἠπατημένοι ἢ ἀπατᾶν ἄλλους προτιθέμενοι, ἐπετίθεντο κατὰ τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, πολλαχῶς ταύτην συκοφαντοῦντες καὶ ἐπηρεάζοντες καὶ τὴν τῶν πατέρων διδασκαλίαν ἢ τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν δίκαια τολμῶντες παραποιεῖν καὶ παραχαράττειν. Τότε δὲ ἀπλίζόμενος ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς ἀποστολικῆς πανοπλίας καὶ δραττόμενος τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος,

(α) Ἰλ. Β. 16.

(β) Ὀδυσ. Α. 184.

ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ, ἀντεπεξήρχετο εὐτόλμως καὶ θαρρᾶλέως, πάντοτε σχεδὸν αὐτόματος, εἰς ἄμυναν τῆς πατρώας εὐσεβείας, « οὐ φιλόνηκος ἐὼν » κατὰ τὸν ποιητὴν, οὐδὲ δίσσερις, οὐδ' ὑποβάλλων τὴν κρίσιν αἰχμάλωτον τῷ αἰσθήματι, ἀλλ' ἐξυπηρετῶν τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ, ὡς πεφωτισμένος Χριστιανός (α). Ἀπὸ τεσσαράκοντα καὶ ἐπέκεινα ἐνιαυτῶν οὐδεὶς ἀλλότριος ἢ ἀλλοτριόφρων, ἑτερόγλωσσος ἢ ὁμόγλωσσος ἐπηρεαστὴς τῆς ὀρθοδόξου συνειδήσεως ἐπελθὼν, ἡδέως ἀπήλλαξεν, ἀποκρουθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀτρομήτου τούτου ἐθελοντοῦ καὶ ἀγρύπνου φρουροῦ τῶν πυργωμάτων τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ. Γνωστὸν δὲ ὅτι διπλοῦς, τό γε νῦν, ὁ κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας πόλεμος, ὁ μὲν, ὁ παρὰ τῶν Παπιστῶν, ἀρχαίων αὐτῆς καὶ ἱταμωτάτων πολεμίων, ὁ δὲ, ὁ παρὰ τῶν Διαμαρτυρομένων, νεωτέρων τούτων καὶ ἐπιβούλων καὶ λίαν ἐπικινδύνων. Ἀμφοτέροις δὲ τούτοις συνετάγησαν, ὡς μὴ ὀφείλον, κατὰ καιροῦς καὶ τινες τῶν ἡμετέρων ἀποβουκοληθέντες τῆς οἰκείας τάξεως ἐκ τῆς δοκούσης πολυμαθείας καὶ χρηστολογίας τῶν ἑτεροδόξων σοφῶν. Ἔστι δὲ καὶ τρίτον εἶδος πολεμίων, κατ' αὐτῆς καθόλου τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐπαναστάντων ἐπὶ τῷ σεμνῷ τῆς φιλοσοφίας, τινὲς δὲ καὶ αὐτῆς τῆς Ἀποκαλύψεως ὀνόματι, ὅποιοι, οἱ θεῖσταί, οἱ πανθεισταί, οἱ ὀρθολογισταί, οἱ ὕλισται, καὶ εἴ τι ἕτερον τοιοῦτον ἀποτρόπαιον ὄνομα. Πρὸς πολλοὺς τοιούτους πολεμίους ἀντιταττόμενος ὁ ἡμέτερος ἱατρός συνέταξε τὰ πολλὰ τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἀνέκοντα ὡς ἐκ τούτου εἰς τὸ εἶδος τῆς ἀντιρρήτικῆς καὶ κριτικῆς θεολογίας. Μετέφρασε

(α) Ἄριστα δὲ τοῦτο ἐκφράζει ὁ αὐτὸς ἐν τινι τῶν ἐν τοῖς ποιήμασι χειρογράφων σημειώσεων αὐτοῦ. « Εἴ τις, (φησὶν) ἀπαθεῖ γνώμῃ πρυτανεύσας ἐγνώριζε τὸ τιμιώτατον καὶ ἐνθεώτατον προτέρημα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, τῆς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Εὐαγγελίου ἀγνὰ τηρούσης τὰ θεῖα δόγματα, χαρᾶς ἀνεκφράστου πλησθεὶς ἐδόξαζεν ἂν τὸν Θεόν. Περὶ γὰρ τῆς πρὸ αἰώνων ἀρχῆς καὶ τῶν μακαρίων προόδων καὶ τῆς κατὰ κόσμον οἰκονομίας αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀντιπαρεξέταζων τὰ ἀρέσκοντα τοῖς τε θύραθεν καὶ τοῖς Χριστιανοῖς, πολὺς μοι ἐπέρχεται σπλάγγων ὄγκος καὶ ἀνέκφραστός τις χαρὰ ἐπὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ τῶν τε προγόνων καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ. »

δὲ καὶ τινὰ θεολογικὰ συγγράμματα ἐκ τοῦ Λατινικοῦ, ὧν ἅπ-
των παρατιθέαμεν ἐνταῦθα τὸν κατάλογον:

1^{ον}. Εἰρηναίου Φαλκόφσκη τρίτομος Θεολογία, μετά-
φρασις ἐκ τοῦ Λατινικοῦ, καὶ Ἀγγελία περὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐ-
τῆς. Οὐ μόνον δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦ ῥώσσου Θεολόγου, ἀλλ' οὐδ'
αὐτὴ ἡ ἀγγελία ἐξεδόθη διὰ τοῦ τύπου.

2^{ον}. Θεοφάνους Προκοποβίκη Ἐπιτομὴ τῆς περὶ Ἐκ-
πορεύσεως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος πραγματείας Ἀδάμ
Ζερνικαβίου, μετάφρασις ἐκ τοῦ Λατινικοῦ.

3^{ον}. Ἀντίρρῃσις πρὸς τὸν τοῦ « Κλήρου Ὁδηγὸν » τοῦ Ἀγ-
γλου Σαμουήλ Χερίδων Οὐίλσονος, ἐκδοθέντα ἐν Μελίτῃ 1829.

4^{ον}. Ἀντίρρῃσις εἰς τὸν Ἱερατικὸν Συνέκδημον τοῦ Ἀ-
δαμαντίου Κοραῆ, ἐκδοθέντα ἐν Παρισίοις 1831, καὶ αὖθις ἔπει-
τα ἐν Μελίτῃ ἀνατυπωθέντα ὑπὸ τῶν Διαμαρτυρομένων 1835. Τὸ
ὄνομα τοῦ αἰοδίου Κοραῆ καὶ μέχρι τῆς σήμερον διατελεῖ παρ'
ἡμῖν προσφιλὲς καὶ δημοτικόν. Καὶ αὐτὸς δὲ Στέφανος ὁ Καρα-
θεοδωρῆ ἐκ νεότητος, καὶ τοι μὴ παντῶσιν ἀσπασάμενος τὸ περὶ
τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης περιοριστικὸν σύστημα τοῦ Κοραῆ, ἀλλ'
ὅμως ἐξετίμα δεόντως τοὺς ἀτρύτους φιλολογικοὺς καὶ κριτικοὺς
αὐτοῦ πόνους, καὶ τὰς σοφὰς γραμματικὰς, ἐτυμολογικὰς καὶ κρι-
τικὰς παρατηρήσεις, καὶ ποτε ἐν Φλωρεντίᾳ θερμῶς ἠγωνίσαστο
πρὸς τὸν ἐλλόγιμον Ἀθηναῖον Παναγιώτην τὸν Κοδρικᾶν, τολ-
μήσαντα εἰπεῖν, ὅτι ἔσεται ἡμάρ, ὅτε ἀποδειχθήσεται ἡ ἀπὸ τοῦ
Κοραῆ εἰς τὸ γένος ἡμῶν βλάβη μείζων τῆς ἐξ αὐτοῦ ὠφελείας.
Καὶ μετὰ τῶν ἐν Πίσῃ δὲ μαθητῶν, συνυπέγραψε δεύτερος αὐτὸς
τὴν ὑπὲρ τοῦ Κοραῆ διαμαρτυρίαν καταχωρισθεῖσαν ἐν τῷ Λογίῳ
Ἑρμῇ, (1818, σελ. 23.) Ἀλλ' ὅσον σεβαστὸν καὶ ἀείμνησον οὐ-
χὶ ἀδίκως ὑπάρχει τὸ τοῦ Κοραῆ ὄνομα, ἔστιν ὅμως ἐν ἡμῖν ὑπο-
κείμενον ἀσυγκρίτως μείζονος ἀξίον σεβασμοῦ καὶ ὁμολογουμέ-
νως πλείονος ἀπολαῦον δημοτικότητος, ὡς χρῆμα αἰώνιον καὶ
πολλαχῶς ἡμῖν σωτήριο, τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ θρησκεία τῶν πατέρων
ἡμῶν καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους. Ἀλλ' ὁ μα-
καρίτης Κοραῆς, εἴτε διὰ τὴν ἀπὸ τῆς πατρίδος μακρὰν καὶ χρό-
νιον ἐκδημίαν, εἴτε διὰ τὰ σπέρματα τῆς διδασκαλίας, ὅσα ἐν τῇ
νεότητι αὐτοῦ ἐνεφύτευσεν αὐτῷ διαμαρτυρόμενος ἱερεὺς, ὡς αὐ-

τὸς ἱσορεῖ ἐν τῇ ἑαυτοῦ βιογραφίᾳ, εἴτε διὰ τὰς ἀλλοτρίας πηγὰς,
ὅθεν ἤρύετο τὰ περὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ θρησκευτικῶν πραγμάτων
γνωματεύματα, καὶ αἵτινες ἦσαν μάλισα ἢ τε Ἐκκλησιαστικὴ Ἴσο-
ρία τοῦ Μοσχέμιου, ἢ Βυζαντινὴ Ἴσορία τοῦ Γίββωνος καὶ ὁ θησαυ-
ρὸς τοῦ Σουηκῆρου, σοφωτάτων, ἀλλὰ διαμαρτυρομένων συγγρα-
φῶν, εἴτε δι' ὑπερβολὴν οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζήλου, εἴτε δι' ἄλλην τινὰ
ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἄκων ἴσως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀναξίως πάν-
τως τῆς κριτικῆς αὐτοῦ πολυμαθείας, προσέκρουσεν ὅμως εἰς πολ-
λὰ καὶ οὐσιώδη τῆς ἱεραῆς ἡμῶν θρησκείας διδάγματα καὶ εἰς ἀρ-
χαῖα καὶ θεοτύπωτα τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἔθιμα, ἄδικα εἰπὼν καὶ
ἀνυποστήρικτα. Ἦρξατο δὲ τῆς ἀδίκου ταύτης καὶ ἀζήλου ἐπιθέ-
σεως ἀμέσως ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (1821), ἀναλα-
βὼν τὸν μάταιον πόνον τοῦ μεταφράσαι ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὴν ψευ-
δώνυμον « Συμβουλήν τῶν Τριῶν Ἐπισκόπων », κακόζηλον
λίβελλον διαμαρτυρομένου τινὸς λογιωτάτου κατὰ τῆς Λατινικῆς
Ἐκκλησίας, ἣν καὶ σχολιάσας αὐτὸς ἐξετόξευσε πολλὰ πλάγιως
καὶ καθ' ἡμῶν, ἐν οἷς μάλιστα συμφωνοῦμεν τοῖς Λατίνοις. Ἐν
δὲ τῷ « Ἱερατικῷ Συνεκδήμῳ » πρὸς πλείστοις ἄλλοις ἀτόποις
ἀπετόλμησε συμβουλευσαι διαβρῆδην καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν διά-
στασιν τῶν ἐλευθέρων ἀπὸ τῶν μὴ ἐλευθέρων Ἑλλήνων, διὰ τῆς
ἀλλοιώσεως τοῦ κοινοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ τύπου καὶ τῆς μεταβολῆς
τοῦ κοινοῦ ἱερατικοῦ διακόσμου, διχάζων οὕτω τὴν τοῦ Γένους ἱ-
στορικὴν τε καὶ κοινωνικὴν ἐνότητα. Ἡ δὲ προσωπικὴ τοῦ Κοραῆ
ὑπόληψις παρεῖχεν ὀλέθριον κῦρος τοῖς γραφομένοις.

« Λόγος γὰρ, (κατὰ τὸν ποιητὴν), ἐκ τ' ἀδοξούτων ἰὼν,

» Κακὰ τῶν δοκούντων αὐτὸς οὐ ταῦτόν σθένει. »

(Εὐρ. Ἑκ. 294).

Συνηνέχθη δὲ ἡ τοῦ « Ἱερατικοῦ Συνεκδήμου » ἐκδοσις ἐν καιρῷ
καθ' ὃν σπεῖραι διαμαρτυρομένων ἱεραποστόλων διαφορῶν θρησκευ-
τικῶν ἐταιριῶν δίκην ἀκρίδων ἐπιπεσοῦσαι ἐπὶ τὸ ὀρθόδοξον λήϊον
ἐκατέρας τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἐφιλονείκουν διὰ παντοίων βλασφή-
μων βιβλιδαρίων, φιλοκάλως ἐν Μελίτῃ τετυπωμένων, διὰ σχο-
λείων ἐκατέρου τοῦ φύλου καὶ διὰ ζώσης ἐτεροδιδασκαλίας, « πάν-
τα δόλον τεύχοντες » περὶ τῇ δυστήνῃ πατρίδι ἡμῶν ἀποπλανῆ-

σαι τὰ νήπια τῆς εὐσεβείας τῶν πατρῶν ἐθίμων καὶ παραδόσεων. Ἄλλ' ὁ εἰς τὸν « Ἱερατικὸν Συνέδρημον » τοῦ Κοραῆ Ἀντιρρήτικὸς τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως ὑπάρχει, κατὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν, τὸ σωστικώτατον ἀντίδοτον κατὰ τῆς δηλητηριώδους νεωτερικῆς διδασκαλίας, σοφώτατον ἀντιτέχνημα ἱατροῦ πρὸς ἱατρὸν καὶ φιλόλογον πρὸς φιλόλογον, ὃν ὡς ἀξιόμαχον ἐπολέμησεν, οὕτως εἰπεῖν, ἀδυσωπήτως, διότι, κατὰ τὸν σοφόν « Κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται· ὁ γὰρ ἐλάχιστος συγγνωστός ἐστὶν ἐλέους, δυνατοὶ δὲ δυνατῶς ἐτασθήσονται » (Σοφ. Σολ. ζ. 7.). Πεποίθαμεν δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς Κοραῆς εἶπερ ζῶν ἀνεγίνωσκε τὸν Ἀντιρρήτικὸν τοῦτον καὶ χάριν ἐμελλεν εἰδέναι τῷ συγγραφεῖ, πολλὰ μεταμαθὼν παρ' αὐτοῦ. « Ἐλεγγε γὰρ, φησὶ, σοφὸν καὶ ἀγαπήσει σε, γνώριζε δικαίῳ καὶ προσθήσει τοῦ δέχεσθαι », διότι, προστίθῃσιν ὁ αὐτὸς σοφός, « τὸ γνῶναι νόμον διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς. » (Παροιμ. Θ. ή.) Δυσυχῶς ὁ συγγραφεὺς, κατέλιπε τὸ ἔργον ἀνέκδοτον διὰ τὸν ἀμέσως ἐπακολουθήσαντα λυπηρότατον τῷ ἔθνει παντὶ θάνατον τοῦ περικλεοῦς Κοραῆ, ὅπως μὴ φανῇ, ὡς ἔλεγεν, « ἐπεμβαίνειν κειμένῳ ».

5^{ον}. Ἀντιρρήσεις πρὸς τὸ φυλλάδιον τοῦ διδασκάλου Νεοφύτου Βάμβα τὸ ἐπιγραφόμενον « Ἀπάντησις πρὸς τὸν ὑποκρυπτόμενον ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Ζ. Π. Ρ. ἀνώνυμον συγγραφέα. » Ὁ ἀληθῶς σεβάσμιος καὶ ἀοίδιμος διδάσκαλος Νεόφυτος Βάμβας, φίλος ὢν καὶ συμπολίτης τοῦ σοφοῦ Κοραῆ παραρρύνει ἐπὶ τινα καιρὸν ὑπὸ τῆς ῥύμης τῶν νεωτέρων ἰδεῶν, ἀλλ' ἀνακύψας ἔπειτα καὶ γενόμενος ἑαυτοῦ, μάλιστα μετὰ τὸ ἐξαίσιον πτώμα τοῦ ἀθλίου Καίρου, ὑπερήσπισε γενναίως τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐτελεύτησεν ὁσίως προστεθεὶς ἐπ' εὐλογίαις εἰς τοὺς πατέρας αὐτοῦ.

6^{ον}. Περὶ Βαττολογίας, κατὰ Θ. Φαρμακίδου μετὰ Παραρτήματος περὶ τοῦ ὀνόματος Κανδάκης. — Ὁ ἱερομόναχος Φαρμακίδης, τὸν θεολόγον ἐν Ἑλλάδι ἐπαγγελλόμενος, ἤττον μὲν σοφός ἢ ὁ Κοραῆς, ἱταμώτερος ὅμως καὶ ἀποτομώτερος, πολυπράγμων ἄνθρωπος καὶ ῥέκτης θερμουργός, πολλὰ πράγματα παρέσχε τῇ Ὁρθόδοξῳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ διὰ τε τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐπιρροῆς καὶ διὰ παντοίων λιθέλλων καὶ συγγραφῶν. Ἀπήντησαν δὲ πρὸς πολλὰ τούτου, παρεκτός τοῦ

Στεφάνου Καραθεοδωρῆ καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων λογίων, οἳ οἱ μακαρίζεται Γερμανὸς ὁ Ἱεροκῆρυξ, Μηνᾶς Μινωίδης, Γεώργιος ὁ Μαυροκορδάτος, Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος, Νεόφυτος Βάμβας καὶ ἔξοχα πάντων ὁ ἀοίδιμος καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας καὶ φίλος ἡμῶν Κωνσταντῖνος ὁ Εὐθυβούλης, πολλάκις δὲ κατεκρίθη ἐπισήμως καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἐντός καὶ ἐκτός τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Ἄλλ' ὅμως, ὡς ἔοικεν, ἔχει ἔτι τοὺς ἑαυτοῦ θαυμαστάς.

7^{ον}. Ἀπάντησις πρὸς Ἰωνᾶν Κίγκ. Εἷς οὗτος τῶν Ἀγγλαμερικανῶν Ἱεραποστόλων, Σχολὴν ἐν μέσῃ τῇ Ἑλλάδι ἀνοίξας ἐπεχειρεῖ διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας τὸν ἀληθῆ Χριστιανισμόν, « γλαῦκας εἰς Ἀθήνας » ἐξ ἀντιπόδων κομίζων, καὶ εἶθε γλαῦκας ἀλλὰ μὴ κορώνας ἐπ' ὀνόματι γλαυκῶν.

Τὰ ἀνωτέρω πέντε ἀντιρρήτικὰ συγγράμματα, ἀνατρεπτικὰ προτεσταντικῶν ἰδεῶν, ἐπιγράφονται κοινῷ ὀνόματι « Στηλιτευτικὸν κακοδοξίας, ἢ ἑτεροδιδασκαλίας, τὸ Α'. τὸ Β'. τὸ Γ'. τὸ Δ'. καὶ τὸ Ε'. τὸ Δ'. καὶ τὸ Ε'. οὐ σώζονται. Τὰ δὲ ἐξῆς ἀπαντῶσι πρὸς Λατίνους.

8^{ον}. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς διακηρύξεως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει δυτικοῦ ἐπισκόπου Ἰουλιανοῦ Μαρίας Ἰλλερῶ.

9^{ον}. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς κατηχήσεως τοῦ αὐτοῦ, καὶ γαλλικὴ αὐτῶν μετάφρασις.

10^{ον}. Κατὰ τοῦ αὐτοῦ Ἰλλερῶ Περὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ περὶ Μυστηρίων (Βαπτίσματος, Χρίσματος καὶ Εὐχαριστίας).

Ἡ πρόθεσις τοῦ συγγραφέως ἦν ὅπως συγγράψῃ καὶ περὶ ὧν τῶν Μυστηρίων, ἐλέγχων τὰς ἐφ' ἑκάστου καινοτομίας τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἡ πρόθεσις αὕτη ἀνεστάλη, ἐπιδοθέντος τοῦ συγγραφέως εἰς ἑτέρας μεταξὺ συγγραφάς, μᾶλλον κατεπειγούσας. Ὅτε δὲ ἐνιαυτούς τινας μετὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ προκειμένου συγγράμματος, διάκονός τις τῆς Σκωτο-Βρεττανικῆς Ἐκκλησίας ὀνόματι Οὐίλλιαμ Πάλμερ ἐπαγγελλόμενος δῆθεν τὸν Ὁρθόδοξον, προέθετο δι' ἀναφορῶν αὐτοῦ καὶ συγγραμμάτων ἀνακινήσαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ περὶ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων

ζήτημα, ὃ συγγραφεὺς ἐξελὼν ἀπὸ τοῦ προκειμένου συγγράμματος τὸ « Περὶ Βαπτίσματος » Βιβλίον, καὶ συμπληρώσας κατήρτισεν ἰδίαν περὶ Βαπτίσματος πραγματείαν, ἣν ἐξεδώκαμεν ἡμεῖς ἐν τῷ Γ'. Τόμῳ τῶν « Παπιστικῶν Ἑλέγχων » (Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1853).

11^{ον}. Κατὰ Ἀζύμων εἰς μέρη τρία. Ἀπάντησις πρὸς ἀνώνυμον διατριβὴν ἑλληνιστὶ γραφεῖσαν παρὰ τινος Γραικο-Λατίνου, κληρικοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸς ἀνασκευὴν δῆθεν τῆς ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ὁμογενοῦς Κ. Κοντογούρη μεταφρασθείσης πραγματείας τοῦ Καλμέτου περὶ τοῦ τελευταίου Πάσχα τοῦ Σωτῆρος. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐξεδώκαμεν ἐν τῷ Α'. Τόμῳ τῶν « Παπιστικῶν Ἑλέγχων » (1850).

12^{ον}. Προλεγόμενα εἰς τοὺς « Παπιστικούς Ἑλέγχους. » Οὐδεὶς διεσάφισεν ἐναργέστερον τὰ ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ ἐν μακαρίοις Φωτίου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπηρεῖα Παπικῇ καὶ Αὐλικαῖς ῥαδιουργίαις διαδραματισθέντα ἢ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, ἐν ἄλλαις τε πολλαῖς τῶν ἑαυτοῦ συγγραφῶν καὶ μάλιστα ἐν τοῖς προλεγομένοις τούτοις. (α)

13^{ον}. Ἐπιστολιμαία Ἐπίκρισις φυλλαδίου τινὸς ἐπιγραφομένου *Le Protestantisme et l' Eglise Grecque, lettres de M. le Comte J. de Maistre.*

(α) Ἀναγκαῖον κρίνομεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐπανορθώσασθαι σπουδαῖον λάθος ἐξαπατήσαν πολλούς. Ἀληθῶς συνετάξαμεν ἡμεῖς ἴδια προλεγόμενα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκδοσιν τῶν Παπιστικῶν Ἑλέγχων καὶ ἐπέμψαμεν αὐτὰ ἀπὸ τῆς Χάλκης τῷ τυπογράφῳ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν μένουσιν ἀνέκδοτα παρ' ἡμῖν· ὁ δὲ σοφὸς συγγραφεὺς, χρησιμώτερον κρίνας ἔδωκεν ἀντ' αὐτῶν ἴδια τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος, ἅτινα ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν ἐξετυπώθησαν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς « Προλεγόμενα τοῦ ἐκδότου. » Καὶ ἐσπεύσαμεν μὲν ἐπανορθώσασθαι τὸ λάθος ἐν τῷ τέλει τοῦ Βιβλίου, ἀλλ' ὁ ἐν Λονδίῳ πολυμαθὴς ἐκδότης τῶν Φωτίου Ἐπιστολῶν Κ. Βαλέττας, ὡς καὶ τινες Ῥώσοι, μὴ προσχόντες τῷ ἐλέγχῳ τῶν παροραμάτων ἀποδιδόασιν ἡμῖν ἀδικωτάτους ἐπαίνους ἀνήκοντας πάντῃ πάντως τῷ σοφῷ συγγραφεῖ. Τὸ δ' αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν Προλεγομένων καὶ τῶν Σημειώσεων τοῦ Γ'. Τόμου τῶν « Παπιστικῶν Ἑλέγχων. »

14^{ον}. Ἐπίμετρον εἰς τὴν Ἐπιστολιμαίαν Ἐπίκρισιν.

Ἀμφότερα τὰ πονήματα ταῦτα ἐξεδώκαμεν ἰδίᾳ τε ἑκάτερον καὶ ἀμφότερα ὁμοῦ ἐν τῷ Β'. Τόμῳ τῶν Παπιστικῶν Ἑλέγχων 1850.

15^{ον}. Ἐπίκρισις τῶν Λόγων τοῦ Ἰησοῦίτου Γαγάριν. — Ὁ τοῦ πατρῷου δόγματος ἀποστάτης οὗτος ῥώσος εὐγενὴς καταταχθεὶς ἐν τῇ Ἰησουϊτικῇ συμμορίᾳ ἐξέδοτο γαλλιστὶ βιβλίον ὑπὲρ τοῦ Παπισμοῦ κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας, πρὸς ὃ γενναίως ἀπαντᾷ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς. Ἐξεδόθη ἡ Ἐπίκρισις αὕτη ἐν Ἀθῇναις 1857, ἐξεδόθη δὲ καὶ ἀλλαχοῦ μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν Ῥωσικὴν, γαλλικὴν καὶ γερμανικὴν γλῶσσαν, καὶ παρὰ πάντων ἐπηνέθη. Ἡ δὲ ἀγιωτάτη διοικοῦσα Σύνοδος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν ἐσπευσε δι' ἐπιστολῆς ἀποδοῦναι τὴν εὐλογίαν αὐτῆς τῷ εὐσεβεῖ συγγραφεῖ.

16^{ον}. Περὶ Γάμου, δύο ἐπιστολιμαῖαι διατριβαὶ πρὸς Γεώργιον Μαυροκορδάτον.

17^{ον}. Ἀπάντησις πρὸς τὸ φυλλάδιον τοῦ Γάλλου Εὐγενείου Βορέ, « Περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Ἀγίων Τόπων. » Τοῦ συγγράμματος τούτου Γαλλικὴ μετάφρασις ἐκ τοῦ πρωτοτύπου χειρογράφου ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1851 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: « Réponse à la brochure de M. Boré, intitulée « Question des Lieux Saints. » (α)

18^{ον}. Ἀνάλυσις ἀνασκευαστικῆ τοῦ Ἰσπανικοῦ συγγράμματος « Πατριμόνιο Σεράφικο ». — Περιεργώτατον τὸ ἀρχαῖον τοῦτο Ἰσπανικὸν σύγγραμμα, ἅπαξ ἐκδοθὲν καὶ ἐπιμελῶς ἐν ἀποκρύφοις φυλαττόμενον ὑπὸ τῶν δυτικῶν φρατόρων. Διαγράφονται δὲ ἐν αὐτῷ τὰ ὑπερφυῆ θαύματα τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου τοῦ ἐπιλεγομένου Σεραφικοῦ Ἀγίου, ἐφ' ὧν στηρίζονται τὰ ἐπὶ τῶν Ἀγίων Τόπων ἀδιαφιλονείκητα κτητορικὰ δικαιώματα τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν, ἅπερ ἀγχινούστατα διακωμῶδούνται διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως.

Τοσαῦτα δὲ τὰ πρὸς τοὺς Λατίνους, οἷς προσθετέον καὶ ἄλλα

(α) Γενναίως ἀπήντησε τότε πρὸς τὰ τοῦ Βορέ ἑλληνιστὶ τε καὶ Γαλλιστὶ καὶ ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀοίδιμος Πατριάρχης πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖος ὁ ἀπὸ Σιναίου..

τούτων ἐπισημότερα. Γνωστὸν ὅτι οἱ διέποντες τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ, ὁσάκις χρήζουσιν ἀπολύσαι ἐπισημότερα ἐκκλησιαστικά γράμματα, ἢ ἐγκυκλίους σπουδαιότερας ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως, ἀνατιθέασιν τὴν σύνταξιν αὐτῶν οὐχὶ τοῖς κοινοῖς τοῦ Πατριαρχείου γραμματεῦσιν, ἀλλ' εἰδικοῖς λογίοις ἀνδράσιν ἀπολαύουσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεώς τε καὶ ὑπολήψεως. Οὕτως ἔχομεν ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς κώδεξιν ἐπίσημα ἔγγραφα συντεταγμένα ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου Γεωργίου τοῦ Κορεσίου, Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων, Μεγάλου τότε Λογοθέτου, τοῦ αἰοδίου διδασκάλου Δωροθέου τοῦ Μιτυληναίου, τοῦ μακαρίτου Ἀρχοντος Χατμάνου Δημητρίου Σχινᾶ, τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου ἡμῶν Νικολάου Λογάδου, τοῦ αἰοδίου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων καὶ ἄλλων πολλάκις πολλῶν καὶ πάλαι καὶ νῦν. Τοιαῦταί τινες ἐντολαὶ ἀνετέθησαν καὶ τῷ Στεφάνῳ Καραθεοδωρῇ, ἄλλοτε καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ἐξῆς περιστάσεσιν. Ἐν ἔτει 1848, πατριαρχεύοντος Ἀνθίμου τοῦ ς'. τοῦ ἀπὸ Ἐφέσου, ὁ νῦν παπεύων Πῖος Θ'. ἄδηλον πόθεν ἐνθάρρυνόμενος, ἀπέλυσεν ἐκ τοῦ Βατικανοῦ Ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς Ἐπισκόπους, προσκαλούμενος αὐτοὺς εἰς ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἀγίας Ἐδρας, τοῦτέστι τῆς Ῥώμης. Ταύτην δὲ τὴν Ἐγκύκλιον Ἑλληνιστὶ μὲν γεγραμμένην, πολλὰ δὲ τῆς ἱστορικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀληθείας διαστρεπτικὰ ἔχουσαν διένειμεν ἐντυπον ὁ ἐνταῦθα τότε διατρίβων ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Α. Μακαριότητος παρὰ τῇ Υ. Πύλῃ, Καρδινάλιος Φεριέρης. Ὁ Πατριάρχης Ἀνθιμος μετὰ τῆς Συνόδου αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν καὶ τῶν Συνόδων αὐτῶν συνεννοηθεὶς, ἐθεώρησε καθήκον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀντὶ τοῦ ἀπαντῆσαι ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Πάπαν, καταστῆσαι δι' ἑτέρας Ἐγκυκλίου προσεκτικὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Ὁρθόδοξους, Ἐπισκόπους τε καὶ λαϊκοὺς πρὸς τὰ νέα τῆς παλαιᾶς Ῥώμης δελεάσματα. Πρὸς ταύτης τῆς ἐγκυκλίου τὴν σύνταξιν οὐδένα εὑρίσκει τοῦ Καραθεοδωρῆ κρείττονα. Ἡ ἐντολὴ ἐδόθη καὶ τὸ ἔργον ἐτελέσθη περιφανῶς καὶ προσκείσθω ἄρα δικαίως τοῖς συγγράμμασι τοῦ μακαρίτου.

19^{ον}. Ἡ Ἐγκύκλιος τῆς μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει 1848.

Μεταφράσθη δὲ αὕτη εἰς πολλὰς γλώσσας, τὴν Ἰταλικήν, τὴν Γαλλικήν, τὴν Ῥωσικὴν, τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ἀραβικὴν. (α) Ἐπειδὴ δὲ καὶ δεύτερον ἐδέησε μετατυπωθῆναι, προσέθηκεν ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδόσει καὶ ἄλλην συγγραφὴν, ὑπὸ τὸν τίτλον,

20^{ον}. Παράρτημα. Ἐξεδόθη τοῦτο μετὰ τῆς Ἐγκυκλίου ἐν Κωνσταντινουπόλει 1863. Ἐν τῷ Παραρτήματι τούτῳ πρὸς πολλοῖς ἄλλοις συμπληροῖ ὁ συγγραφεὺς μετὰ κριτικῆς ὀξύτητος τὰ περὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ Μεγάλου Φωτίου ἱστορούμενα.

21^{ον}. Ἀνασκευὴ τῆς Παπικῆς Ἀντιρρήσεως. — Ἡ μὲν ἀντίρρῃσις ἐκείνη ἐγρᾶφη ἐκ διαταγῆς τοῦ Πάπα ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ἐκδοσιν τῆς τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν Ἐγκυκλίου καὶ ἐξεδόθη Ἰταλιστὶ ἐν Ῥώμῃ· ἐκ δὲ τῆς τέως ἀνεκδότου Ἀνασκευῆς ὁ συγγραφεὺς ἀποσπᾶσας καὶ διασκευάσας ἐξέδωκε μέρος ἐν φυλλαδίῳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν,

22^{ον}. Δοκίμιον Καρδινάλικῆς Κρίσεως τε καὶ Πίσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει 1862. Ἐπικρίνει ἐν τούτῳ ὁ συγγραφεὺς ἀπροσδοκῆτους ἀκρισίας καὶ ψευδολογίας τῶν ἐπὶ κριτικῇ δεινότητι καὶ πολυμαθείᾳ περιβοήτων Καρδινάλεων Βαρωνίου καὶ Ἀγγέλου Μαΐου.

Τοσαῦτα μὲν καὶ τὰ πρὸς τὸν Πάπαν αὐτόν· τὰ δ' ἐξῆς ἀνήκουσιν εἰς τὴν κριτικὴν γραφικὴν θεολογίαν.

23^{ον}. Ἐπισολιμαία Πραγματεία περὶ τῆς τῶν Γραφῶν μεταφράσεως, πρὸς τὸν αἰοδίμον Πατριάρχην Κωνσταντινὸν Α'. γραφεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει 1830.—Μακρὸν ἂν εἴη ἀφηγήσασθαι ἐνταῦθα τοὺς πολυετεῖς περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀγῶνας τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς δυτικούς νεωτεριστάς. Τότε δὲ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίου ἐδωρο-

(α) Ἀπῆντησε τότε πρὸς τὴν Παπικὴν Ἐγκύκλιον αὐτός τε ὁ σοφὸς Πατριάρχης Κωνσταντῖος ὁ Α'. καὶ ὁ ἐν Σμύρνῃ ἱεροκῆρυξ Βενέδικτος Κωνσταντινίδης ὁ Βυζάντιος, καὶ ὁ ἐν Κερκύρᾳ ἐλλόγιμος Γεώργιος Μαρκοῦ καὶ ἄλλοι. Τὴν τοῦ Μαρκοῦ ἀπάντησιν Ἰταλιστὶ γεγραμμένην ἔσπευσεν ἐξελληνίσαι ὁ ἡμέτερος Καραθεοδωρῆς καὶ ἐκδοῦναι ἐν Κωνσταντινουπόλει, τύποις Ι. Λαζαρίδου 1848.

φορεῖτο τοῖς ὁμογενέσιν ἄδωρον δῶρον παρὰ τῆς Ἀγγλικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας, ἢ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς χυδαίαν φωνὴν ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ μετάφρασις τῶν ἐν τῷ νῦν Ἑβραϊκῷ κώδηκι βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. (α)

24^{ον}. Γεῦμα κριτικόν τε καὶ ἱστορικὸν τοῦ θείου γράμματος.—Πληρεστέρα πραγματεία περὶ τῆς τῶν Ο'. μεταφράσεως καὶ περὶ τοῦ νῦν Ἑβραϊκοῦ κειμένου, ἔργον κριτικώτατον καὶ πολυμαθέστατον, ὅπερ καὶ αὐτὸς Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων χειρόγραφον ἀναγνοὺς μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν τοῦ ἀνδρός συγγραφῶν καὶ θαυμάσας, συνίστησι πολλάκις μετ' ἐπαίνου ἐν τῇ περιπύστῳ αὐτοῦ περὶ τῶν Ο'. Ἑρμηνευτῶν Τετραβίβλῳ, προτρεπόμενος τὸν σοφὸν συγγραφέα εἰς τὴν διὰ τοῦ τύπου αὐτοῦ ἐκδοσιν. (β) Ἐν τῷ τέλει τῆς πραγματείας ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεὺς καὶ πρὸς Νεόφυτον τὸν Βάμβαν φιλονεικοῦντα τότε εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐναντίων.

(α) Ἐγραψαν δὲ τῇ καὶ κατὰ τῆς μεταφράσεως παρὰ τὸν ἡμέτερον συγγραφέα καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς, αὐτὸς τε ὁ ἀοίδιμος καὶ σοφὸς Πατριάρχης Κωνσταντῖνος καὶ ὁ πεπαιδευμένος μητροπολίτης Τουρνόβου Ἰλαρίων. Ἐσχατὰ δὲ καὶ ἔξοχα πάντων ὁ πολὺς καὶ μέγας ἐν τούτῳ τε καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀοίδιμος πρεσβύτερος καὶ Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἐν τε τῇ Ἐπικρίσει καὶ τῇ περὶ τῶν Ο'. Ἑρμηνευτῶν Τετραβίβλῳ.

(β) Ἄξιον δὲ παραθέσθαι ἐνταῦθα αὐτὰ τοῦ σοφοῦ Οἰκονόμου τὰ ἐκφαντορικὰ ῥήματα. Ἐν μὲν γὰρ τῷ Α'. Τόμῳ σελ. 333 φησὶν: « Ἐκ δὲ » τῶν ἡμετέρων Στέφανος Καραθεοδωρῆς, ὁ ἱατρὸς, καὶ παντοίας Μουσικῆς ἐργάτης, συνέγραψε *Παρεκβολὴν εἰς τὴν Ἀλεξανδρινὴν Βιβλιοθήκην*, καὶ ἄλλην ὁμοίαν περὶ τῆς *Δυναστείας τῶν Πτολεμαίων*. ἔχει δὲ καὶ ἄλλα ποικίλης καὶ χρησίμου πολυμαθείας συντάγματα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἐπιγραφόμενον « Γεῦμα Κριτικόν τε καὶ ἱστορικὸν τοῦ θείου Γράμματος, » (οὗ καὶ αὐτὸς μνημονεύει, ὡς καὶ τῆς Παρεκβολῆς, ἐν τῇ ἐκδοθείσῃ *Κριτικῇ ἐπιστάσει εἰς ἱερὸν τι λόγιον* σελ. 7 καὶ 9. ἐκδ. ἐν Κωνσταντινουπόλει 1840.) Ἀποδείκνυσι δ' ἐν τούτῳ τρανῶς τῆς κατὰ τοὺς Ο'. Ἑρμηνείας τὴν ἀλήθειαν καὶ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου τὴν ἐν πολλοῖς διαφθοράν. Ἀλλ' ἄγε δὴ φιλόφρων ἐστιάτωρ, γεῦσον τοὺς ὁμογενεῖς καὶ τοῦ ψυχτρόφου τούτου γεύματος καὶ τῆς ἄλλης παγκαρπίας, τάχιον τύποις ἐκδούς. » Ἐν δὲ τῷ Δ'. Τόμῳ σελ. 848 τάδε: « Ἄλλος Ἀργέντης καὶ Κορέσσιος διαπρέπει καὶ καθ' ἡμᾶς, ὁ σοφὸς ἱα-

25^{ον}. Παρεκβολὴ περὶ τῆς δυναστείας τῶν Πτολεμαίων, παράρτημα τοῦ Γεύματος.

26^{ον}. Ἑτέρα Παρεκβολὴ εἰς τὴν Ἀλεξανδρινὴν Βιβλιοθήκην, ὁμοίως παράρτημα τοῦ Γεύματος, ἐν ᾧ καὶ μακρά τις γλωσσολογικὴ παρέκβασις περὶ διαφορῶν ὀνομάτων.

27^{ον}. Περὶ τοῦ ὅτι εἰσὶν ἄρα καὶ ὄνοι ἄνευ μακρῶν ὠτῶν, ὁμοίως παράρτημα τοῦ Γεύματος. Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ἀνακρίνει ὁ συγγραφεὺς ἐδάφιόν τι τῆς Γενέσεως ἐν τῷ νῦν Ἑβραϊκῷ κειμένῳ διαλαμβάνον περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰσάχαρ ὅτι δῆθ' ἐστὶν ὄνος καὶ ὄνος δυνατός! Περιέχει δὲ ἡ διατριβὴ ἱκανὴν σαρκασμοῦ δριμύτητα· σοφώτατα δὲ ἐν αὐτῇ ἐρμηνεύεται καὶ ἡ ὥδ' ἡ τῆς Δεβώρας.

28^{ον}. Ἐπιστάσις κριτικὴ εἰς ἱερὸν τι λόγιον, ὁμοίως παράρτημα τοῦ αὐτοῦ Γεύματος, ἀνακρίνον ἐν τῷ νῦν Ἑβραϊκῷ κειμένῳ περικοπὴν τινα τοῦ προφήτου Ἡσαίου. Ἐξεδόθη τοῦτο ἡμετέρα ἐπιστάσις ἐν Κωνσταντινουπόλει 1840.

29^{ον}. Παρεκβολὴ εἰς τὸ ΚΗ'. Κεφάλαιον τοῦ προφήτου Ἡσαίου. — Ἡ συγγραφὴ αὕτη ἐστὶν ἐρμηνευτικὴ ἅμα καὶ κριτικὴ, σπουδαιοτάτη εἰς τὸ εἶδος αὐτῆς.

30^{ον}. Ἀνασκευὴ συγγραφέως Ἀραβὸς Μωαμεθανοῦ γράψαντος κατὰ Χριστιανισμοῦ. Τὸ σύγγραμμα τοῦτό ἐστι γενναία τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπεράσπισις ἀπέναντι τῆς Ἰσλαμικῆς ἀποκαλύψεως, ἣν ἀντιτάττει ὁ Ἀραβὺ συγγραφεὺς. — Τόσαῦτα δὲ καὶ τὰ Θεολογικά.

§ μδ'. Ε'. ΔΙΑΦΟΡΑ.

1^{ον}. Ἀποσπάσματα Ἡμερολογίου (1813-1819) περὶ ὧν εἵπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 22. ἐν Σημ.)

» πρὸς Στέφανος ὁ Καραθεοδωρῆς, ὅστις οὐκ ἔλασσον ἐκείνων ὑπὲρ τῆς » πατρῴας Ὀρθοδοξίας κατ' ἐπίγνωσιν ζηλῶν, πολλῇ δὲ καὶ ἀμφιλαφεῖ » τῇ περὶ τὰς Θείας Γραφὰς μελέτῃ συγκεκριτὴν ὄντος, συνέταξεν ὑπὲρ » τῆς Ἑρμηνείας τῶν Ο'. τὸ τὴν ἐκδοσιν ἀπεκδεχόμενον ὁσημέραι *Γεῦμα » Κριτικόν τε καὶ ἱστορικὸν τοῦ θείου Γράμματος*· ἐξέδωκε δὲ καὶ τὴν » *Κριτικὴν ἐπιστάσιν εἰς ἱερὸν τι λόγιον*, περὶ ἧς προείπομεν ἐν τοῖς » ἔμπροσθεν. » Ταῦτα ὁ περινοῦστατος πρεσβύτερος, ἄξιον τῆς τῶν συγγραφῶν ἐπισκέψεως τὸν μισθὸν ἀποτινύς.

2^{ον}. Σημειώσεις παντοῖαι.

3^{ον}. Σχέδιον περί ενός καταστήματος ἐν Ἀδριανουπόλει.

4^{ον}. Λόγος, ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν σύστασιν αὐτοῦ ὡς Σχολάρχου τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου, καὶ τοῦ Μητροπολίτου Δωροθέου τοῦ Πρωτοῦ. Ἐξεδόθη ἐν τῷ «Λογίῳ Ἑρμῇ» 1820.

5^{ον}. Ἐγκώμια ἑορταστικά.

6^{ον}. Λόγοι καὶ Ἀγορεύσεις, ἐκφωνηθέντες ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ.

7^{ον}. Ἐκθεσις περὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος, ἐκ μέρους τῶν Γραικικῶν Μελῶν τῆς ἐπὶ τούτῳ διορισθείσης ἐν τῇ Υ. Πύλῃ Μικτῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργόν.

8^{ον}. Διατριβὴ περὶ ἐκλογῆς Ἀρχιερέων, ἐκδοθεῖσα διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐφημερίδων.

9^{ον}. Ἑτέρα, Περὶ Λογοδοσίας τοῦ Μικτοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου.

10^{ον}. Ἐπιστολαὶ ὀλίγαι ἐκ πολλῶν πρὸς διαφόρους ἐπισήμους ἄνδρας, ἐν αἷς καὶ τις ἐκτενεστέρα πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κωνστάντιον τὸν Α'. τῷ 1833, εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐν τῇ «Ἀθηνᾶ» (ἔτος Β'. ἀρ. 141) λιβέλλου περὶ μνημοσύνου τοῦ Κοραῆ.

§ με'. Τὰ μὲν οὖν διανοητικὰ προϊόντα τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ τοσαῦτά τε καὶ τοιαῦτα. Ποιητικὰ μὲν μικρὰ καὶ μεγάλα ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα, ἐπιστημονικὰ δὲ ἑνδεκα, φιλολογικὰ δὲ ἑννέα, θεολογικὰ δὲ τριάκοντα καὶ τρία· τὸ ὅλον ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν, παραλειπομένων τῶν Διαφόρων. Τούτων δὲ ἐξεδόθησαν, ποιητικὰ μὲν δύο, ἐπιστημονικὸν ἓν, φιλολογικὰ τέσσαρα, θεολογικὰ δὲ ἑνδεκα, τὸ ὅλον ὀκτωκαίδεκα, ἐξαιρέσει τῶν Διαφόρων. (α) Ἐκ τῶν ἀ-

(α) Παρεκτὸς τῶν ἐν τοῖς «Παπιστικοῖς Ἐλέγχοις» ἐκδομένων καὶ τῶν δύο τῆς τῶν Πατριαρχῶν Ἐγκυκλίου ἐκδόσεων, τὰ λοιπὰ πάντα ἐξεδόθησαν ἰδίᾳ δαπάνῃ τοῦ συγγραφέως καὶ διενεμήθησαν ὑπ' αὐτοῦ δωρεὰν τοῖς ὁμογενέσιν.

νεκδότην ἀπηρτισμένα μὲν εἰσιν ἐν χειρογράφοις, ποιητικὰ μὲν τριάκοντα καὶ ἕξ, ἐπιστημονικὰ δὲ ὀκτώ, φιλολογικὸν ἓν, θεολογικὰ δὲ εἴκοσι καὶ δύο, τὸ ὅλον ἐξήκοντα καὶ ἑπτὰ· ἑλλιπῆ δὲ ἡ ἀτελῆ καὶ ἀνεπεξέργαστα, ποιητικὰ μὲν τρία, ἐπιστημονικὰ δὲ δύο, καὶ φιλολογικὰ τέσσαρα, τὸ ὅλον ἑννέα. Παρὰ ταῦτα μνημονεύονται καὶ τρία ἀπολωλότα, ἧς τε Τακίτου μετάφρασις καὶ δύο ἐκ τῶν Στρηλιτευτικῶν κακοδοξίας ἢ ἑτεροδιδασκαλίας. Πάντα δὲ τὰ σωζόμενα ἐκδομένα τε καὶ ἐκ τῶν ἀνεκδότην τὰ πλήρη, εἰὰν συλλήβδην συνεκδοθῶσι, δυνατόν, κατὰ τὸν ἡμέτερον ὑπολογισμόν, πληρῶσαι τόμους ὑπὲρ τοὺς δώδεκα, πεντακοσίων σελίδων ἕκαστον, ὧν ὁ πρῶτος μόνον περιέξει τὰ ποιητικὰ μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν σημειώσεων. Τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ.

§ με'. Καθόλου δὲ εἰπεῖν, τὰ πλεῖστα τῶν φιλοπονημάτων τοῦ συγγραφέως ἡμῶν εἰσιν ἀνάμεστα ἰδεῶν πρωτοτύπων, καὶ γόνιμα εἰς συμπεράσματα πολὺ ἐκχέοντα φῶς εἰς ἐξακρίβωσιν τῆς θύραθεν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱστορίας τε καὶ φιλολογίας. Καὶ ὁ μὲν λόγος αὐτοῦ ἐστὶ γενναῖος καὶ στιβαρὸς, αἱ σκέψεις αὐτοῦ ἐμβριθεῖς, αἱ κρίσεις ὀξεῖαι, αἱ εἰκασίαι τολμηραὶ μὲν πολλάκις, ἀλλ' εὐφυεῖς, τὰ ἐπιχειρήματα ῥαγδαῖα καὶ ἀκαταμάχητα, ἡ εἰρωνεία δριμεῖα καὶ δηκτικὴ, αἱ παρομοιώσεις πλούσιαι, προσφυεῖς καὶ ἐκφραστικαί, αἱ χρήσεις τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν εὐχairoι, ἡ λέξις κυρία καὶ ἐμφαντικὴ, τὸ δὲ ὅλον ὕφος ἐν μὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις αὐτοῦ πονήμασιν, ἦν ἀνώμαλόν πως καὶ ἰδιότροπον, οἷον καὶ παντὸς ἐπιχειρήσαντος φειδομένως τὴν τῆς λαλουμένης ἡμῶν γλώσσης διόρθωσιν, ὡς τοῦτο συνέβη πρότερον μὲν Ἰωσήφῳ τῷ Μοισιόδακι, οὗ τινος ὅμως ἐστὶ πολλῶ μαλακώτερος, εἴτα τῷ σοφῷ Κοραῇ, οὗ πάντως ἐστὶν ἀδρότερος. Ἐν δὲ τοῖς μεταγενεστέροις ὕψωθὲν εἰς τὸ τοῦ ἀοιδίου Θεοτόκη, τοῦ μόνου καὶ ἀληθοῦς τῆς γλώσσης διορθωτοῦ, ἡ, βέλτιον εἰπεῖν, συνανυψωθὲν τῷ τοῦ ἀοιδίου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, μᾶλλον δὲ σθεναρόν καὶ ἀρρένωπόν, κάλλος ἔχον οὐ τὸ τοῦ ταῶνος, ἀλλὰ τὸ τοῦ αἵματος. Οὐχ ἥττον ὅμως αἱ περίοδοι αὐτοῦ φαίνονται σχοινοτενεῖς καὶ δυσπαρακολούθητοι εἰς ἀγύμναστον ἀναγνώστην, ἀναγκαῖα τοῦτο συνέπεια οὐ μόνον τοῦ πολυκυμάντου βίου καὶ τῶν ποικίλων περισπασμῶν καὶ τοῦ τρά-

που καθ' ὃν συνέγραφε, κλέπτων ἐξ ἑαυτοῦ τὸν καιρὸν, γράφων ἅμα καὶ θαλασσομαχῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ποικίλης πολυμαθείας καὶ τῆς πληθώρας, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἐννοιῶν, εἰς ὃ βλέπομεν πολ-
 λάκις ἐξοκέλλοντα καὶ αὐτὸν τὸν σοφώτατον Πλούταρχον (α). Ὅ-
 λως δὲ ὡς λόγιος πρὸς ἄλλους ὁμογενεῖς λογίους, ὁμοτέχνους, ἢ,
 ἐν γε τοῖς λόγοις, ὁμοειδεῖς παρεξεταζόμενος, εὐρίσκεται, ὡς μὲν
 ποιητῆς, οὐδενὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ποιητῶν παραπλήσιος, ἰδίαν αὐτὸς
 τεμῶν καὶ πάντη ἀρχαιότροπον τέχνης ὁδὸν, πάντως οὐ πᾶνυ δη-
 μοτικὴν, οὐδ' ἐν αὐτοῖς τοῖς χυδαῖκοις αὐτοῦ στιχουργήμασιν. Ὡς
 δὲ συγγραφεὺς, φαίνεται Ἀλεξάνδρου μὲν Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ
 Ἀπορρήτων, ὥσπερ ἦττον πολιτικός, οὕτως ἦττον ἀπτικός τὴν εὐ-
 φράδειαν, ποικιλομαθέστερος δὲ καὶ πολυγλωττότερος. Κορεσσίου
 δὲ, ὡς θεολόγος, ἦττον μὲν συστηματικός, ἦττον ὁμως καὶ σχο-
 λαστικός διὰ τὴν τῆς ἐπιστήμης πρόοδον. Ὡσαύτως δὲ καὶ Ἀρ-
 γέντου ἀνομαλώτερος μὲν τὴν τοῦ λόγου ὕφην, διορατικώτερος
 δὲ τὴν διάνοιαν καὶ ἀγωνιστικώτερος καὶ πολυγραφώτερος. Ἀλ-
 λὰ καὶ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Στούρζα, συγγραφέως χαριεστά-

(α) Οὐκ ἄλλως φαίνεται κρίνας τὸν ἡμέτερον συγγραφέα καὶ ὁ μακαρί-
 της Εὐθυβούλης ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ Συνόψει τῆς περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς
 Εἰ πραγματείας, λέγων ἐν σελ. 38 τάδε: «Τὴν δὲ γλώσσαν ἀνυψοῖ πρὸς
 » τὸ ἀρρενωπὸν τῆς ἀρχαίας καλλιπερείας, ἐκφεύγων τὸ χαῦνον καὶ ἐκλυ-
 » τον τοῦ λόγου καὶ τῆς φράσεως τὸ διάκενον, οὐδὲν μάτην παραρρίπτων,
 » ἀλλὰ μεμεστωμένος πανταχοῦ καὶ πεπυκνωμένος ἐν κυριολεξίᾳ καὶ τῶν
 » μικρῶν ἐπεξεργασιῶν οὐ σφόδρα φροντίζων καὶ ἐκ τούτου πολλάκις
 » ἀποδίδωσι τὸν λόγον δύσληπτον καὶ περινενοημένον τοῖς γε ἐπιλίγδην
 » αὐτὸν ἐπερχομένοις. Ἰσως δ' ἂν τις ἐλεῖνο μεμψιμοιρήσειεν, ὅτι τοὺς λα-
 » τινικοὺς στίχους οὐκ ἐξομηρίζει, οὐδὲ ἱαμβίζει, ὡς εἰώθει ποιεῖν ἡ λαμ-
 » πρὰ γραφὴς τοῦ ἑλληνικωτάτου Εὐγενίου, καὶ ἡ ἀριφραδὴς καὶ ἀριστο-
 » τόκος μοῦσα τοῦ περικλεοῦς Οἰκονόμου. Ἀλλ' ἴσως καὶ πρὸς ταῦτα καὶ
 » πρὸς ἑτέρας τινὰς μικρὰς ἐλλείψεις ἔχει ἡμῖν ἀπαντᾶν τὸ πολυάσχολον
 » καὶ ποικίλον τῶν βιωτικῶν αὐτοῦ φροντίδων, ὡς πάντες ὁμολογοῦσιν
 » οἱ ἐγγύθεν τὸν ἄνδρα γινώσκοντες, καὶ ποῦ μάλιστα εὐκαιρίας τινὲς
 » ἐπιλαμβανόμενος τὰ πλείστα εἴωθε φιλαπονεῖν καὶ ἐπιλύειν. »

του καὶ θρησκευτικωτάτου, ἤττον μὲν αἰσθηματικός καὶ ψυχολο-
 γικός, δεινότερος δὲ καὶ ὀξύτερος καὶ εὐρετικώτερος.

§ μζ'. Ἀλλ' ἐπανεέλθωμεν ἀπὸ τῶν συγγραφῶν ἐπὶ τὸν συγ-
 γραφέα καὶ ἀπο τῶν ἔργων ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον. Νοῦς ὀξύς καὶ διο-
 ρατικός, καρδία ἀπαλὴ καὶ εὐαίσθητος, ψυχὴ Θεῷ ἀνατεθειμένη
 καὶ ἀνατεταμένη, ἀγάπη τοῦ πλησίον καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς
 Ἑκκλησίας, τίμιος καὶ ἀκέραιος χαρακτήρ, ταῦτα πάντα ὁμολο-
 γουμένως ἀπαρτίζουν τὴν φύσιν καὶ τὸ ἦθος τοῦ Στεφάνου Κα-
 ραθεοδωρῆ. Πραῦς, ταπεινός, μελίχιος, πρόθυμος αἰεὶ πρὸς τὸ
 εὐεργετεῖν, ἀφθόνῳ χειρὶ ἐπιχέων τοῖς χρήζουσι τῆς ἀγάπης τὸ ἑ-
 λαιον, συνεισφέρων τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν συντήρησιν τῶν φι-
 λανθρωπικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων ἐνταῦθα τε καὶ ἐν
 Ἀδριανουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς συντήρησιν τῶν ναῶν καὶ τῶν
 λειτουργῶν τοῦ θυσιαστηρίου, ἐτοιμότητος ἀλλὰ καὶ ἐμπειρότα-
 τος πρὸς τὸ νοθετεῖν καὶ διδάσκειν. Ἐδίδασκε δὲ οἴκοι τὰ τέχνα,
 παρεκτός τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἃ κατὰ πᾶσαν Κυ-
 ριακὴν αὐτοῖς διηρμήνευε, τὰς μὲν θυγατέρας τοὺς ἰταλοὺς ποιη-
 τὰς Τάσσον καὶ Δάντην καὶ Ἀλφιέρην, τοὺς δὲ υἱοὺς πολλοὺς τῶν
 Λατίνων καὶ Περσῶν καὶ Ἀράβων ποιητῶν. Εὐχαρὶς ἐν ταῖς συνα-
 ναστροφαῖς καὶ προσφιλῆς καὶ ὁμιλητικός, ἰδίως πρὸς τὰς κυρίας,
 αἷς συμπεριεφέρετο εὐγενέστατα καὶ περιποιητικώτατα, χαριέστα-
 τος ἐν τοῖς τῶν ἀνδρῶν ὁάροις, εὐφυέστατος ἐν ταῖς ἀπαντήσε-
 σιν, ἀστεῖος πολλάκις καὶ ζωηρός ἐν τοῖς διηγήμασιν, οἷα πολλὰ
 ἐκ νεότητος ἀπεμνημόνευε, τὸν λόγον ἔχων βραδὺν μὲν ἐνίοτε καὶ
 διακεκομμένον, ἀκριβῆ δὲ καὶ κυριολεκτικόν, πολλοῖς τοῖς ἐκ τοῦ
 ἑλληνισμοῦ ἀνθεσι καλλυνόμενον, πολλάκις δὲ καὶ τῷ Ἀποστο-
 λικῷ ἄλατι ἠρτυμένον. Ἐπιστήμων ἐραστής τοῦ καλοῦ, ἐνησμενί-
 ζετο περιπαθῶς τοῖς αὐτομάτοις καὶ ἀπλάστοις κάλλεσι τῆς αἰ-
 σθητικῆς φύσεως, καὶ ἔχαιρε θαμίζων εἰς τὰς ἐξοχὰς, ὁπόθεν πολ-
 λάκις συνέλεγεν ἄνθη καὶ βοτάνας παντοίας, δι' ὧν ἐνέπνεε τοῖς
 περὶ αὐτὸν φιλεπιστήμονα περιέργειαν. Ἡγάπα δὲ ἐνθουσιωδῶς καὶ
 τὰς καλὰς τέχνας καὶ μάλιστα τὴν γραφικὴν καὶ τὴν μουσικὴν,
 ἐν αἷς, ὡς κρατίστῳ καὶ οὐσιωδεστάτῳ μαθήματι καὶ σπουδαιοτά-
 τῳ στοιχείῳ καλῆς ἀνατροφῆς, δαπάνη πολλὴ ἐξεπαίδευσε τὰ τέ-
 χνα αὐτοῦ ὡς οἷόν τε τελειότερον, αὐτὸς πολλάκις ἐφεστῶς τοῖς

μαθήμασι, συγκινούμενος μέχρι δακρύων ἐπὶ ταῖς μελωδίαις καὶ βραβεύων πᾶσαν καλλιτεχνικὴν ἐπιτυχίαν. Ἄλλ' ἐν τούτοις καὶ αὐστηρὸς ἐν τῇ φιλοστοργίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀκριβέστατος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χριστιανικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, οὐδέποτε παρημέλει τὸ ἱερώτατον χρέος τῆς καθημερινῆς προσευχῆς, οὐδεμίαν τῶν ἐορτασίμων ἡμερῶν ἐκὼν ἀπελείπετο ἐκ τοῦ θείου ναοῦ, ὅπου συνήθως προσήρχετο μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς οἰκογενείας, πλὴν εἴ τις αὐτῶν δι' ἀσθένειαν ἐκωλύθη. Γόνιμος τὴν φαντασίαν, αἰείποτε ἀκμαῖος τὴν μνήμην, πολλάκις καὶ ἐν τῇ γηραιᾷ ἡλικίᾳ ἀπεμνημόνευεν ἑκατοντάδας ὅλας ἐπὼν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων καὶ Ἰταλῶν ποιητῶν, οὓς ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ λιπαρῶς ἐμελέτησε. Τὰ δὲ τῶν Ἀγίων Γραφῶν Κεφάλαια καὶ ἡ τοῦ ὅλου ἔτους ἀσματικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀκολουθία ἦσαν αἱ συνήθειες καὶ πρόχειροι ἐπωδοὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ. Πολλάκις δὲ ἀναψύχων ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν τῆς ἡμέρας καμάτων, ἢ καὶ παραμυθούμενος ἀπὸ τῶν ἀνιαρῶν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ ἀντιάσεων, ὑπετονθόριζε καθ' ἑαυτὸν ἀνακείμενος ἐν τινὶ τοῦ οἴκου γωνίᾳ τοὺς τῆς προσεχοῦς ἐορτῆς ἢ Κυριακῆς Κανόνας καὶ τὰ τροπάρια, ἅτινα, ὥς ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου εἶπομεν, (§ ζ'). ἐξέμαθε παῖς ἔτι ὢν, μετὰ τοῦ μέλους αὐτῶν, κανοναρχῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἀπὸ ψυχῆς καὶ διαφερόντως ἐτίμα τὸ ἱερατεῖον, καὶ τοι δικαίως πολὺ μᾶλλον ἀπετραπιάζετο τὴν θρησκευτικὴν ἀκηδίαν καὶ τὴν ἐκ ταύτης μοχθηρίαν τε καὶ ἀβελτηρίαν, τὴν καλυπτομένην ἔστιν ὅτε καὶ παρ' οἷς ὑπὸ τὸν ἱερατικὸν ἐπενδύτην. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἑτεροδόξους προσεφέρετο φιλοφρόνως, εἰλικρινῶς καὶ ἀνυποκρίτως, πρὸς δὲ τοὺς κρατοῦντας μετὰ σεβασμοῦ ἅμα καὶ ἀξιοπρεπείας, οὐδένα μὲν θεραπεύσας πώποτε ἀναρσίως καὶ πρὸς ἰδιοτέλειαν, [οὐδένα δὲ παρενοχλήσας δι' ἀξιώσεων ἢ ἀπαιτήσεων ἰδίων, ἀλλὰ ξυνὼν αὐτοῖς τὴν φιλόσοφον ξυνουσίαν « ἡ ὥς ἡχιστα, ἡ ὥς ἄριστα, » ὥς ἐδικαίως καὶ παρ' αὐτῶν ἀπελάμβανεν ὥς ἀμοιβὴν τὸ σέβας καὶ τὴν εὐλάβειαν, πιστευόμενος παρ' αὐτῶν καὶ λεγόμενος « νουνεχὴς ἀνὴρ ».

§ μῆ'. Ἦν δ' ἀληθῶς ταπεινότατος καθ' ὅλην τὴν Εὐαγγελικὴν τῆς λέξεως δύναμιν, ἀπηλλαγμένος πάσης οἰήσεως καὶ ματαιοφροσύνης. Καὶ περὶ τὴν περιβολὴν δὲ αὐτὴν, τὴν τε παλαιότεραν τῶν ἱατρῶν καὶ ἀνατολικωτέραν, συνισταμένην εἰς τιάραν ἐκ σα-

μουρίου, πλατὺν ἐπενδύτην καὶ κἀνδυν καὶ πορφυρᾶν ἀναξυρίδα καὶ κιτρίνους περὶ τοῖς ποσὶν ἐμβάδας μετὰ συρτῶν εὐμαρίδων, καὶ τὴν νεωτέραν ταύτην τὴν Εὐρωπαϊκὴν, ἣν λιτὸς μὲν, κόσμιος δὲ καὶ καθαρὸς. Ἄπαξ δὲ ποτε μόνον δεῖσαν παρουσιάσαι ἐν τοῖς Ἀνακτόροις μετὰ τῆς τῷ βαθμῷ αὐτοῦ ἀνηκούσης διαχρύσου σολῆς καὶ τοῦ ξίφους καὶ τῶν ἀδαμαντοκολλήτων παρασῆμων, ἐβάδιζε κάτω βλέπων καὶ ὑπομειδιῶν, οἷον καταμωκώμενος ἑαυτοῦ ὡς παιδίου καὶ αἰδούμενος τοὺς ὀρῶντας. Καὶ τὴν πόλιν δὲ διέτρεχε πάντοτε βαδίζων πεζῇ καὶ δρομαίως, οὐδέποτε σχεδὸν ἐπιβαίνων ἵππου, προφυλάττων ἑαυτὸν μὲν ἵπποφυφίας καὶ πολλῶν ἐνδεχομένων κινδύνων, τοὺς δὲ παραπορευομένους ἐνοχλήσεων καὶ τῶν ἐκ πιτύλου σπιλωμάτων. Τῆς δ' ἀπλότητος αὐτοῦ ἅμα καὶ εὐθύτητος πολλὰ μὲν ἐν τοσῶδε βίῳ φέρονται τὰ μαρτύρια, οὐ μικρὸν δὲ καὶ τὸ ἐξῆς. Περιελθὼν ἅπαξ ἐπὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ προσελθεῖν εἰς δικαστήριον ἐν Κωνσταντινουπόλει παρουσίασε τῷ δικαστῇ ἔγγραφον ἐν τάξει γεγραμμένον καὶ φέρον τὰς ἐνυπογράφους μαρτυρίας πέντε ἐγκρίτων τῆς Ἀδριανουπόλεως μετὰ καὶ τῆς σφραγίδος τῆς κοινότητος. Ἀλλὰ πόσον ἐξενίσθη ἀκούσας παρὰ τοῦ δικαστοῦ ὅτι τὸ μὲν ἔγγραφον οὐδὲν ἰσχύει, ἀπαιτοῦνται δὲ δύο μάρτυρες Ὁθωμανοί, οὓς ἡδύνατο προχείρως εὑρεῖν ἔξω παρὰ τὴν αἵθουσαν τοῦ δικαστηρίου. Ὅπως δὲ μὴ καταφύγῃ εἰς δόλον, προσελθὼν κατήγγειλε τὸ πρᾶγμα τῷ τότε Ἀρχινομοφύλακι (Σεῖχ-οὐλ-Ἰσλάμ), οὗ τινος ἦν ἱατρός καὶ φίλος· ὁ δὲ, « Ἀμέλει, ἔφη, ἐγὼ οἰκονομῶ τὴν ὑπόθεσιν (Κάϊδ ἔτμε, μ π ἐ ν ο ὕ ἱ ν τ ρ ο ὕ ρ ο υ μ.) » Μετὰ τινος ἡμέρας προσκληθεὶς αὐθις εἰς τὸ δικαστήριον, εἶδε παρεσῶτας αὐτῷ δύο ἀγνώστους εὐπαρύφους Ὁθωμανοὺς, πολὺ νεωτέρους αὐτοῦ, οἵτινες ἐρωτῶντι τῷ δικαστῇ, ἐμαρτύρουν ὑπὲρ αὐτοῦ, διαβεβαιοῦντες, ὅτι κάλλιστα γινώσκουσι τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ὅτι εἰσὶ παλαιοὶ φίλοι καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ δεινός, εἰπόντες ἐν ὄνομα, μεθ' οὗ καὶ πολλάκις δῆθεν συνέφαγον ἐν Ἀδριανουπόλει. « Ἀλλ' αὐθέντα μου, εἶπεν ἀγανακτῶν ὁ ἐκπεπληγμένος ἱατρός, (οὐκ ἀγνοῶν τὴν ὑπαρξίν τάγματος ψευδομαρτύρων) οἱ αὐθένται οὗτοι ψεύδονται προφανῶς, διότι ἐγὼ μὲν νῦν πρῶτον βλέπω αὐτοὺς, ὁ δὲ πατήρ μου ἀπέθανε δύο μῆνας πρὸ τῆς γεννήσεώς μου, αὐτοὶ δὲ ὥς

ὄρα, νεώτεροί μου εἰσί. » Καὶ τότε μὲν ἀνεκόπη ἡ δίκη μετὰ πολλοῦ γέλωτος τῶν παρόντων, ὕστερον δὲ ἄλλως μηχανησαμένου τοῦ ὑψηλοῦ προστάτου ἐξεδόθη ἡ δικαία δικαστικὴ ἀπόφασις. Καὶ περὶ τὴν δίκαιαν δὲ ἦν ἀπλοῦς καὶ λιτὸς, ἐκφεύγων τὴν πολλὴν κρεωφαγίαν καὶ ἐμπιπλάμενος μᾶλλον τυροῦ ἢ ὧν καὶ ὀπώρας· πολὺ δὲ μᾶλλον ἠδύνετο ἐν τοῖς νηστισίμοις. Τῆς δ' οἰνοποσίας κανόνα εἶχε τὸ τοῦ Ἀποστόλου « οἶνω ὀλίγω χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου » (Α'. Τιμοθ. ε. 23.) Τοιοῦτος μὲν ἦν καθόλου τοῖς συνοῦσι καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ βιογραφούμενος.

§ μθ'. Τὴν δὲ τοῦ σώματος ιδέαν τοιοῦτος. Μέτριος τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν κεφαλὴν μικρὸν προκλινῆ, πολιὰν ἔχουσαν ἐν τοῖς ἐσχάτοις τὴν κόμην, προεξέχον τὸ μέτωπον, λεπτὰς τὰς ὀφρῦς, μέλανας, διαυγεῖς καὶ σρογγυλωτέρους τοὺς ὀφθαλμούς, ἀγάπης, περινοίας καὶ κρίσεως ἐκφραστικούς καὶ δι' ὅλης τῆς ἡλικίας ὀξυτερκεῖς καὶ ἀόπλους, πλὴν τῶν τελευταίων ἐτῶν, ὅτε ἀνεγίνωσκε διὰ χρυσταλλίνου φακοῦ τὴν ῥίνα ἡρέμα ἐπίγρυπον, μικρὰς ἐξογκώσεις περὶ τὰς παρειάς ὑπὸ τοὺς κροτάφους, μικρὸν τοὺς ὀδόντας προβεβλημένους, τὰ χεῖλη παχύτερα, θάτερου πρὸς τὰ κάτω ἐπινεύοντος, ἀνώμαλον δὲ πῶς τὸν μύστακα, ὃν καὶ περιέχειρεν, αὐτὸς πάντοτε ἑαυτὸν καὶ κείρων καὶ ξυρῶν τὴν δὲ γλῶσσαν ἀνεπαισθήτως ὑποψελλίζουσαν κατὰ τὴν Ἀδριανουπολίτιδα προφορὰν τοῦ τελικοῦ σίγμα, τὴν δὲ τοῦ προσώπου χροιάν ὑπομέλαιναν, πολλὴν ἔχουσαν τὸν ἥλιον καὶ μάλιστα πρὸ τῶν τοῦ γήρως ἐτῶν διὰ τὰς καθ' ἡμέραν ἐν ὑπαίθρῳ περιπολήσεις. Τὸ δ' ὅλον πρόσωπον εἰ καὶ μὴ πάμπαν εἰς κάλλος ἐξησχημένον, γλυκὺ ὁμῶς καὶ γερarὸν καὶ αἰδέσιμον, οἷον καὶ ἐν τῇ προσηρτημένῃ ὥδε εἰκόνι καταφαίνεται. Καὶ καθόλου δ' ἄξιον εἰπεῖν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου τὸ τοῦ Εὐριπίδου :

« Μορφῇ μὲν οὐκ εὐωπὸς, ἀνδρεῖος δ' ἀνὴρ,
» Ἀκέραιος ἀνεπίληπτον ἡσκηκῶς βίον. (α)

Πάντως δὲ διὰ τῶν στίχων τούτων ὁ φιλόσοφος ποιητὴς ἀπεικόνι-

νιζε τὸν φίλον αὐτοῦ Σωκράτην, ὃν ὁ παρὰ Πλάτωνι μαθητὴς αὐτοῦ καὶ φίλος Ἀλκιβιάδης « ὁμοιότατον εἶναι, ἔλεγε, τοῖς Σειληνοῖς, τοῖς ἐν τοῖς Ἑρμογλυφείοις καθημένοις, οὓς τινες ἐργάζονται οἱ δημιουργοί, σύριγγας ἢ αὐλοὺς ἔχοντας, οἱ διχάδε » διοιχθέντες, φαίνονται ἀγάλματα ἐνδοθεν ἔχοντες θεῶν. » (Συμπ.) Καὶ ταῦτα μὲν ταῦτα.

§ ν'. Ὁ δὲ σοφὸς Καραθεοδωρὴς καὶ τὴν ὅλην τοῦ σώματος ὀργανικὴν σύστασιν ἦν ἄρτιος καὶ ἐρρωμένος καὶ ὑγιής. Καί τοι δὲ πρὸ τοῦ γάμου αὐτοῦ καὶ μάλιστα ἐν Ἰταλίᾳ συνεχῶς ἠνωχλεῖτο ὑπὸ αἰμοπτυσίας, καὶ ἰσχνότερος ἦν τῷ σώματι, ἀλλὰ μετὰ τὸν γάμον σπανιώτατα ἐπεσκέπτετο αὐτὸν ἡ ἐνόχλησις, καὶ δυνατώτατος ἦν ἑαυτοῦ, ὀφείλων, ὥς ἔφασκε, τὴν ὑγίειαν εἰς τὸ τοῦ βίου ἐνεργὸν καὶ ἀεικίνητον. Ὅσάκις δὲ καὶ μικρὸν ἠνωχλεῖτο καὶ μάλιστα ὑπὸ τῆς τοῦ ψυχῆς ἐπηρείας, εἰς δ' ἐξ ἀνάγκης ἐξετίθετο, ἐθεράπευεν αὐτὸς ἑαυτὸν δι' ἐλαφρῶν καὶ συχνῶν ἀφαιμάξεων. Ἀπαξ δὲ πρὸ δεκαετίας (1857) ἀσθενήσας σοβαρῶς καὶ ἐπικινδύνως ὑπὸ ἀσθματικῆς τινος προσβολῆς, ἀλλὰ σωθεὶς τότε τῇ τοῦ Θεοῦ πάντως βοηθείᾳ, καὶ τὴν ἀσθενείαν, οἷόν τι προμήνυμα προσεγγίζοντος θανάτου κατὰ θεῖον ἔλεος ἀποκαλυφθέν, λίαν ὀρθῶς καὶ εὐσεβοφρόνως ὑπολαβὼν, συνέταξεν ἰδιοχείρως σχέδιον διαθήκης, εὑρεθὲν ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ μετὰ τὴν τελευταίαν. Ἐξ δ' ἔτη μετέπειτα (1868 Φεβρ. 24) ὁ γηραιὸς ἱατρὸς ὑπέστη καὶ ἑτέραν θεόθεν δοκιμασίαν, ἱκανὴν καὶ μόνην ὥστε συντεμεῖν τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ἦν δὲ αὕτη ὁ ἄωρος θάνατος νεαρᾶς καὶ μυρίων σωματικῶν καὶ ψυχικῶν χαρίτων καὶ ἀρετῶν βριθούσης θυγατρὸς, τῆς ἀειμνήστου Σοφίας Δέλτα, ἥτις οὕτω εἰκοσαέτις ἐτελεύτα κατόπιν τοῦ πρώτου αὐτῆς τοκετοῦ. (α) Ἐκ δὲ τῆς ἀφορμῆς ταύ-

(α) Ἡὐλόγησε τὸ ποικίλον τῶν ἀρετῶν αὐτῆς σύμπλεγμα ὁ εὐγλωττος Ἀρχιμανδρίτης, νῦν δὲ Μητροπολίτης Σισανίου, Ἀλέξανδρος Λάσκαρις, διὰ λόγου ἐπιταφίου, ἐκδοθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει (1863). Ἡ καλλιτεχνικὴ εὐφυΐα καὶ εὐχέρεια, περὶ ἧς ἐποιοῦμεθα λόγον ἐν τῇ πρὸς τὴν μακαρίτιδα ἐπιστολῇ (Ὁρ. « Ἰδιωτικὰ Στιχουργήματα » σελ. 141) καὶ ἧς κάλλιστον μνημεῖον ἀνήρτηται ἐν τῷ κατὰ τὸ Βεῖκοζ τοῦ Βοσπόρου ναῶ

της εφαινετο ἡ ὑγιεία αὐτοῦ καταβεβλημένη καὶ ἡ ζωηρότης οὐ μικρὸν καταπεπτωκυῖα.

§ να'. Ὡς ἐπιθανάτια δὲ προμηνύματα λογιστέαι καὶ δύο ἐπικίνδυνοι περιστάσεις συμβᾶσαι ἢ μὲν πρό τινων ἐνιαυτῶν, ἢ δὲ προσφάτως. Ἐν ἔτει 1859 ἀπερχόμενος εἰς ἐπίσκεψιν ἀσθενοῦς ἕν τινι ἀπωχισμένη τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνοικία ἐκ τῶν ἐρήμων ἐκείνων καὶ ἀστιβῶν, ὁποῖαι πολλὰ ἀπαντῶνται ἐν τοῖς ἐνδοτέροις τῆς πόλεως, (ἦν δὲ καὶ ἡ ὥρα μεσημβρινή, ὁπότε οὐδ' ἵχνος ἀνθρώπου εφαινετο) συντέμνων τὴν ὁδὸν εἰσῆλθε μακρὰν τινα στε-

τοῦ ἀγ. Κωνσταντίνου, ἀνατεθὲν μετὰ θάνατον αὐτῆς, ἡ ἐλαιόγραφος εἰκὼν τοῦ Ἀποστόλου τῆς ἀγάπης καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἦν ἐν τῶν ἐλαχίστων αὐτῆς πλεονεκτημάτων. Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς τελευτῆς ἐσχεδίαζε πλείστας εἰκόνας παριστώσας διάφορα σκηνογραφήματα τῶν τοῦ πατρὸς Εἰδυλλίων, σκοποῦσα, ἵνα λάθρα τοῦ συγγραφέως μετατυπώσῃ ταῦτα λαμπρῶς ἐν Παρισίῳ, μετὰ τῶν εἰκονογραφιῶν. Ἀλλ' ἐξεδόθη αὕτη πρότερον εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τῇ δὲ μοχθηρᾷ ἡμῶν ζωῇ ἀπέκειτο ἀφοῦ πρὸ ἐνιαυτοῦ ὑμνήσαμεν αὐτῆς τοὺς γάμους διὰ μικρᾶς ἀνακρεοντείου ᾧδης τέως ἀνεκδότου, θρηνῆσαι αὐτῆς ἔπειτα τὴν θανὴν διὰ τῶν ἐξῆς μήποτ' ὀφειλομένων παραμύσεων στιχουργημάτων.

Α'.

Ἰητροῦ Στεφάνοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην
Τὴν ἄλοχον Δέλτα τύμβος ἔχει Σοφίην.
Τὴν πέρι Μοῦσαι στέρξαν ἐν σφετέροισι τραφεῖσαν
Ἦθεσιν, ἐν μεγάροις πατρὸς ἀριστογόνου.
Καὶ χάριτες κόσμησαν ἀγαστὴν ἔμμεν ἰδέσθαι,
Σύν τ' ἐφίλησε τύχη πάντα νέμους' ἀγαθά.
Καὶ νύμφη πέρυσιν λέγετο· χθὲς δ' ἄρσενά τίκτε,
Εἰκοσέτις δὲ νεκρὰ σήμερον. Οἶον ὄναρ!

Β'.

Μή μου τὴν Σοφίην, μὴ, βάσκανε δαῖμον, ἀμύξης.
Φεῖσαι ἀρτιθαλοῦς, ὦ τάλας, ἡλικίης.

νωπὸν ὑψηλοῖς ἐκατέρωθεν τοίχοις ὀριζομένην, δι' ἧς καὶ ἄλλοτε κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας πρὸς τὴν αὐτὴν χρεῖαν διερχόμενος, οὐδὲν ἀπὴντα ἢ κύνα μόνον λευκόφαιον ἐν μέσῃ που τῇ διόδῳ ἀναπαυόμενον. Μόλις δὲ τότε προχωρήσαντος αὐτοῦ εἰς τῆς στενωποῦ, ὁ ἄλλοτε ἡμερος κύων ἀγρίως ἐπαναστὰς καὶ καθυλακτῶν φρικωδῶς, ἐδόκει κωλύσων αὐτόν τῆς περαιτέρω πορείας σπερχινῶς ἀπελαύνων ἔξω τῆς στενωποῦ. Τοῦτο ὡς ἀπαίσιον ὑπολαβὼν οἰωνόν, ταχέως ἔσπευσεν ἐξελθεῖν τῆς ὁδοῦ, καὶ παραχρῆμα ὅλος ὁ

Κεῖνη πατρὶ φίλῃ καὶ ἀνέρι καὶ κασιγνήτοις,
Κεῖνη μητρὶ πόθος καὶ πατρίδι στέφανος.
Ἀλλὰ σὺ τόνδ' ἐλέαιρ' ἀταλόφρονα, νήπιον υἱόν,
Μητέρος οὔποτε ἦς ὄμματ' ἐποψόμενον.
Αἶ! λείπεις Σοφίην, καὶ λείπεται ὄρφανὰ πάντα,
Παῖς, πόσις, ἔργα, δόμος, πατρὶς, ὀμηλικίη.

Γ'.

Σοφὴ, ὡς πρὶν ἀμαυρωθῇ, τῶν γενάρχων ἡ φύσις,
Ὡς ἀκηλίδωτος ἀκτὶς φωτὸς ἀναλλοιώτου,
Εἰσέδυσ τὴν περίγειον, Σοφία, ἵνα πείσῃς
Ὅτι τὰ ἔργα τέλεια εἰσὶ τοῦ Ζωοδότου.
Πρὶν ἢ δ' ἀπέλθῃς ἔσπευσας καταλιπεῖν τῷ γένει
Ἀπαύγασμά σου ἐμψυχον. ὦ, χαίρουσα νῦν ἴθι.
Οὐκ ἦν ὁ τόπος σου ἡ γῆ· ἐπ' ἀνέλθε ἀσμένῃ
Εἰς τῆς σοφίας τὴν πηγὴν, καὶ μακαρία ζῇθι.

Δ'.

Οἶμοι! τί τοῦτο; Τὴν φίλην, (οἶ' γὰρ τάλας!)
Πέμπουσιν ἄνδρες ἐκ δόμων κεκλαυμένοι,
Εὖ μὲν περιστείλαντες ὡς νύμφην πέπλοις,
Καλὴν θ' ὁμοίως ὡς ὅτ' ἤγετ' εἰς γάμον,
Ἀλλ' ὑπτίαν γε, ὡς δοκεῖν ὑπνῷ πεσεῖν,
Σιγῶσαν, οὐδ' ὀρῶσαν, οὐ κινουμένην.
Οὐ ταῦτα νύμφης, οὐ γάμων αἶ λαμπάδες,
Ἀλλ' ὡς θανοῦσαν τήνδε κηδεύει πόλις.
Φεῦ τοῦ φθονοῦντος δαίμονος, πατρὶς φίλῃ,

ἄριστερός τοῖχος μετὰ κονιορτοῦ καὶ πατάγου καταπεσὼν κατέ-
 χωσεν ὅλην τὴν δίοδον καὶ αὐτὸν τὸν κύνα. Καὶ τότε μὲν ἀπροσ-
 δοκῆτως σωθεὶς ἐδόξασε τὸν Θεόν. Ἐκτοτε δὲ οὐ διέλειπεν ἐνθυ-
 μούμενος μετὰ πόνου τὸ προαισθητικώτατον, ἀλλὰ ταλαίπωρον
 ζῶον, δι' οὗ ἔσωσεν αὐτὸν ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Οὗτος μὲν ὁ κίν-
 δυνος εἷς, ἕτερος δὲ ὁ ἐξῆς. Τῇ 4 Δεκεμβρίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔ-
 τους περὶ δεῖλιν ἐσπέραν ἐτύγχανεν ὁ γηραιὸς Στέφανος Καρα-

Χρηστοῖσι τοῖς σοῖς, ὡς μένειν βαιὸν χρόνον!

Ποῦ τοὺςδ' ἔωσα συγγόνους Σοφία φέρει

Πατέρα πόσιν τε καὶ βρέφος χιζὸν τόδε;

ὦ, μείνον, ὦ τραφεῖσα φίλτατα βροτῶν,

ὥς πλεῖστον ἦδε γῆ καλῶν ἀντλῇ σέθεν.

Τί δῆτ' ἐροῦμεν μητρὶ τλημονεστάτῃ,

Ὅταν μολοῦσα δεῦρο πυρφόρῳ τάχει

Λεχθῶ λέκτρ' ἰοῦσα σὺν φρίτῳ φρενῶν

Αἰτεῖ θυγατρὸς ὄμμα φιλτάτης ἰδεῖν;

Τίς ἀντὶ λέκτρων καὶ κόρης δείξει τάφον;

Ἦπου τάλαινα τήνδ' ὅταν πληγὴν λάβῃ,

Αὔρος πρὸς οὐδ' αὖς λυπρὸν ἐκτρίψει βίον,

Πεσοῦς ἀέλπτῳ σὺν δόμου πεσέματι.

Ἄλλ' οὐ τὸ σὸν γε ταῦτα δειμαίνει κέαρ,

Ἐπεὶ πορεύῃ σχετλίαν ταύτην ὁδόν.

Σοῦ δ' οὖν βεβώσης τίς φανήσεται φίλοις

Παρήγορος λόγος τις ἢ χρόνος ποτέ;

Εἶπω τι κάμδον, ἢ μύσας θρηνῶ μόνον;

ὦ φίλτατον φῶς, καὶ γὰρ ἦσθα τοῦτό μοι

Τυφλῷ ἀλήτῃ δυσμορωτάτῳ βροτῶν.

Νῦν τίς γένωμαι σοῦ λελειμμένος χθονί;

Πῶς οἶκον ἔλθω, ἔνθα σῆς γλώσσης φθέγμα

Γλύκιστον οὐκ ἔνεστιν αὐδῶσης κλύειν

Εὐδαιμονεῖν τε, καὶ περ οὐ βλέπονθ' ὁμῶς;

Οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ δεῖ με πάντως δυστυχεῖν,

Καὶ ζῆν, ὅτ' ἐχρῆν ἀντὶ σοῦ κεῖσθαι νέκυν.

Οἱ γὰρ μάλ' αὖθις, ὡς μ' ἀπώλεσας τέκνον!

Θεοδωρῇ ἀναβαίνων πεζῇ ἀπὸ τοῦ Γαλατᾶ εἰς τὸ Σταυροδρόμιον,
 ἔπνεε δὲ νότιος ἄνεμος, λαμπρότατος καὶ σφοδρότατος τῶν πώ-
 ποτε πνευσάντων. Σχολῇ δὲ βαδίζοντος αὐτοῦ ἐπὶ τὸ λιθόστρωτον
 τῆς ὁδοῦ, σανὶς εὐμεγέθης, παχεῖά τε καὶ στιβαρά ὑπερθεν τῶν
 προθύρων ἐργαστηρίου ἀνηρτημένη, τὴν ἐπιγραφὴν φέρουσα τοῦ
 καταστήματος, βιαίως ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἀπο-
 σπασθεῖσα, κατέπεσε καθέτως ἐπὶ τὸν γέροντα καὶ πατάξασα με-
 ταξὺ ὤμου καὶ κεφαλῆς κατέστρωσεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αἰ-
 ματόφυρτον, ἄπνουν, ἀναίσθητον, νεκροῦ μηδαμῶς διαφέροντα·
 οὕτω δὲ ἔχοντα μετήνεγκάν τινες τῶν διαβαιόντων καὶ γνωρίμων
 εἰς τὸν οἶκον καὶ μόλις ταῖς πολλαῖς τῆς ἱατρικῆς θεραπείας καὶ
 μετὰ ἐπανειλημμένας ἀφαιμάξεις ἐπανήγαγον ὀκτῶ ὥρας ἔπειτα
 εἰς τὰς αἰσθήσεις, οὐδὲν τῶν ἐπ' αὐτῷ γενομένων οὔτ' ἐννοοῦντα,
 οὔτ' ἐνθυμούμενον. Καὶ ἡ μὲν πόλις τότε ἐσείσθη ἐπὶ τῷ ἀκού-
 σματι, αὐτὸς δὲ τὰς ἀφορήτους ἀλγηδόνας γενναίως ὑφιστάμενος,
 μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἦν αὖθις ὑγιής, μικρὸν λείψανον τῆς ὁδύ-
 νης ἐπὶ τῶν ὤμων αἰσθανόμενος μέχρι τελευτῆς.

§ νβ'. Ἐπειδὴ δὲ ὡς συγγραφέα παρεξητήσαμεν αὐτὸν πρὸς
 τινὰς ὁμοτέχνους, φέρε καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις τούτοις παραβά-
 λωμεν, εἰ θέμις, πρὸς ἕτερον ὁμότεχνον πολὺ πάντων ἀρχαιό-
 τερον καὶ ἐπισημότερον, Καيسάριον τὸν τοῦ Θεολόγου Γρη-
 γορίου περιφανέστατον ἀδελφόν, ὃν τι καὶ τῷ ἡμετέρῳ ἱατρῷ
 πολλὰ ὑπάρχουσι τὰ κοινὰ καὶ παρόμοια. Πρὸς οὖν τοῖς ἄλ-
 λοις συνέβη ποτὲ καὶ τῷ Καيسάρῳ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου κιν-
 δυνεῦσαι περὶ τῆς ζωῆς οὐ πάνυ διάφορον κίνδυνον, ἢ οὓς εἶδομεν
 ὑποστάντα τὸν ἡμέτερον Στέφανον. Σεισμοῦ γενομένου ἐν Νικαίᾳ
 τῆς Βιθυνίας, ὅπου τότε τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο ὁ Καيسάριος, σφο-
 δροτάτου τῶν πώποτε, καὶ τῆς στέγης, ὑφ' ἣν εὐρέθη φεύγων, κα-
 ταπεσούσης ἐπ' αὐτὸν, παραδόξως οὗτος ἐσώθη κάτωθεν τῶν ἐ-
 ρειπίων, ὡς διὰ θαύματος. Ἰδοὺ δὲ τί περὶ τούτου φησὶν ὁ θεῖος
 Γρηγόριος: « Μόνος τῶν ἐπιφανῶν ἐκ τοῦ κινδύνου περισώζεται
 » καὶ σωτηρίαν ἀπιστουμένην αὐτῷ σκεπασθεὶς τῷ συμπτώματι
 » καὶ μικρὰ σημεῖα τοῦ κινδύνου φερόμενος, ὅσον τὸν φόβον παι-
 » δαγωγὸν λαβεῖν τῆς μείζονος σωτηρίας καὶ ὅλως τῆς ἄνω γε-
 » νέσθαι μοίρας, μεταθέμενος τὴν στρατείαν ἐκ τῶν κινουμένων

» καὶ ἀμείψας ἑαυτῷ τὰ βασίλεια.» (α) Ταῦτα τοῦ θείου πατρὸς καλῶς γινώσκων καὶ ἀναπολῶν καὶ αἰσθανόμενος ὁ σοφὸς καὶ εὐσεβὴς γέρων Στέφανος Καραθεοδωρῆ, ἡτοιμάζετο ἀταράχως πρὸς τὴν αἰωνίαν ἔξοδον, ἐξακολουθῶν μὲν μετὰ τὴν ἀνάβρῳσιν τακτικῶς τὴν ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ διδασκαλίαν ὡς πρότερον, ἐπισκεπτόμενος δὲ πάντοτε τοὺς ἀνὰ τὴν πόλιν ἀσθενεῖς καὶ μάλιστα ἐκείνους τῶν παλαιῶν αὐτοῦ πελατῶν, οὓς ἡ τῶν καιρῶν χαλεπότης ἐξ εὐδαιμόνων ποτὲ περιέστησεν εἰς ἀήθη πενίαν. Ἦσχρολεῖτο δ' ἐν τῷ οἴκῳ περὶ τὴν συγγραφὴν, σπεύδων, εἰ δυνατόν, ἀποπερατῶσαι πρὸ τοῦ θανάτου τὴν ἀνὰ χεῖρας μεγάλην Βοτανικὴν, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν (§ μβ'), πάντων δὲ μάλιστα προσανεῖχε τῇ προσευχῇ καὶ τῇ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν χρεῶν ἀκριβεῖ ἐκτελέσει.

§ νγ'. Ἐν τούτοις, τῇ ἐ. Ἀπριλίου ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Σχολῆς καὶ τινων ἱατρικῶν ἐπισκέψεων, κατέπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης οὕτω βαρέως ἀσθενῆς, ὥστε τὴν ἐπιούσαν οὐδεὶς τῶν ἱατρῶν ἐδίδου αὐτῷ οὐδὲ πεντάωρον ζωὴν· ἐχαρακτηρίσθη δὲ ἡ ἀσθένεια περιπνευμονία. Ἄλλ' αἰφνης τὴν τρίτην ἡμέραν παραδόξως ἀνέβρῳσε καὶ τῆς κλίνης ἐξαναστὰς, ἤψατο τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀναγνώσεως καὶ μετὰ συντόνου προσοχῆς ἤκουεν ἀναγινωσκομένας τὰς τῆς ἡμέρας ἐφημερίδας. Ἄλλ' ἦν ἄρα τοῦτο ὁ τελευταῖος ἀσπασμὸς πρὸς τε τὰς φίλας Μούσας καὶ τὴν ἐπίγειον φίλην πατρίδα. Τὴν γὰρ τετάρτην κατέπεσεν αὖθις ἐπὶ τῆς κλίνης ὀλίγα πνέων, ἐδέχετο δ' ὁμως τὰς ἐπισκέψεις τῶν οἰκείων καὶ φίλων, ὧν παραμυθητικωτάτη ὑπῆρξεν αὐτῷ ἡ προσωπικὴ ἐπίσκεψις τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ς', ὅστις μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ προθυμίας ἐπιστὰς, παρηγόρει τε ἅμα καὶ ὑλόγει φίλον ἀρχαῖον καὶ σεβαστὸν, μόλις δυνάμενον διὰ τοῦ λόγου εὐχαριστεῖν. Τῇ δὲ 11ῃ Ἀπριλίου, τῇ τρίτῃ τῆς μεγάλης ἐβδομάδος, ἤδη τὴν τελευταίαν προσεγγίζουσαν ἐννοῶν, δύναμιν τινα θεόθεν ἀναλαβὼν, καὶ τὸ θνήσκον ἤδη σαρκίον τονώσας,

καὶ ἀπὸ τῆς κλίνης ἐπὶ τὸν σκίμποδα αὐτοῦ μετακομισθῆναι αἰτήσας, ἐλάλησε λόγους τινὰς τοῖς οἰκείοις ἐσχάτως αὐτοῖς τινὰς παραγγελίας διδούς. Καὶ πρῶτον μὲν ἐξητήσατο τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἀξιωθῆναι, ἡμέρας τινὰς πρότερον ἐξομολογηθεῖς. Πρὸς ἄλλοις δέ τισι λόγοις διέταξε τοὺς υἱοὺς ἐπιδοῦναι τοῖς ὑπηρέταις τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τὰ συνήθη δῶρα τοῦ Βαῖραμίου, ἅτινα οὐκ ἠδυνήθη δοῦναι αὐτὸς διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀσθένειαν, ἀποδοῦναι δὲ καὶ βιβλίον τι τῷ Κυρίῳ Ι. Μουσούρῳ. Ἐξέφρασε δὲ καὶ τὴν λύπην αὐτοῦ ὅτι οὐκ ἔφθασε περατῶσαι τὴν Βοτανικὴν, ἣδη πρὸς τῷ τέλει ἐγγίζουσαν, ἧς καὶ τὰ τετράδια παρήγγειλε φυλάξαι, εἴ ποτέ τις τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ ἐγκρατὴς τῆς ἐπιστήμης γενόμενος συμπληρώσει ταῦτα, ἵνα μὴ «τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένοιντο». Καὶ στίχου δὲ τινος Ἀραβικοῦ ἀναμνησθεῖς εἶπε πρὸς τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν: «Ἴδου ἐφθάσαμεν εἰς τὸν τελευταῖον στίχον τοῦ Ἀβούτ-αλ-Ἀταχιέ.» Ἔστι δὲ ἡ ἐννοία τοῦ στίχου τούτου ἡ ἐξῆς. «Πλὴν ὅταν αἱ ἀναπνοαὶ στενωθήσονται ἐν τῇ ἀδημονίᾳ τῆς ἀγωνίας, τότε γνώσει καλῶς ὅτι οὐκ ἦσθα εἰμὴ ἐν τῇ ματαιοφροσύνῃ(α). Παρήγγειλε δὲ καὶ περὶ τῆς κηδείας αὐ-

(α) Πρὸς ἐντελῇ κατανόησιν τῶν στίχων τοῦ Ἀραβὸς ἄξιον παραθέσθαι δλόκληρον τὸ ἱστορικὸν ἀνέκδοτον μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ καὶ ἔχον οὕτω: «Λέγει ὁ Ἀσμαῆς: Ἐποίησεν ὁ Καλὶφης Χαροῦμ Ρεσίτης δεῖπνον καὶ ἐκόσμησε τοὺς θαλάμους αὐτοῦ καὶ ἐκάλεσε τὸν Ἀββούτ Ἀλαταχιγέ καὶ εἶπεν αὐτῷ: «Ἐπαίνεσον ἡμῖν τι τῶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καλῶν» ὅσα παρ' ἡμῖν.» Καὶ εἶπεν ὁ Ἀββούτ Ἀλαταχιγέ (Στίχ. 4.) «Ζῆθι εὐφραίνόμενος καὶ ὑγιαίνων ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ὑψορόφων μεγάρων σου.» Καὶ εἶπεν ὁ Ρεσίτης: «Εὗγε· τί τὸ μετὰ τοῦτο;» Καὶ εἶπε (στίχ. 2.) «Εἴης ἐξυπηρετούμενος ἐφ' οἷς ἂν ἐφίεσαι περὶ τε αὐγὴν καὶ ὀψίαν.» Καὶ εἶπεν, «εὗγε· τί τὸ μετὰ τοῦτο;» Καὶ εἶπε (στίχ. 3.) «Πλὴν ὅταν αἱ ἀναπνοαὶ στενωθήσονται ἐν τῇ ἀδημονίᾳ τῆς ἀγωνίας, τότε γνώσει καλῶς ὅτι οὐκ ἦσθα εἰμὴ ἐν τῇ ματαιοφροσύνῃ.» Καὶ ἔκλαυσεν ὁ Ρεσίτης, καὶ εἶπεν ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ. «Ἐκάλεσέ σε ὁ ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν, ὅπως εὐφράνης αὐτὸν, σὺ δὲ αὐτὸν ἐλύπησας.» Καὶ εἶπεν ὁ Ρεσίτης. «Ἄφες αὐτὸν, εἶδε γὰρ ἡμᾶς ἐν τῷ σκότει, καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἐπαυξῆσαι αὐ-

(α) Λόγος εἰς Καισάριον σελ. 167.

τοῦ ὅπως μὴ γένηται πομπωδῶς, ἀλλ' ἐν πάσῃ ἀπλότῃ, μόνον τῶν τῆς συνοικίας ἱερέων προπεμπόντων, μετὰ μόνου τοῦ χωρεπισκόπου. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Ἰταλίδα τροφὸν τοῦ ὀρφανοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ ἐρωτήσασαν, πῶς ἔχει, ἀπεκρίνατο ἰταλιστὶ μειδιῶν «*Io sto bene*» (ἔχω καλῶς) κάλλιστα ἐμφαίνων, ἡμῖν δοκεῖν, τὴν φιλόσοφον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς εὖ εἶστώ καὶ γαλήνην καὶ ἀνάπαυσιν καὶ χαρὰν ἐπὶ ταῖς μακαρίαις ἐλπίσι. Καὶ πρὸς τὸν ἀνεψιὸν Κωνσταντῖνον Καραθεοδωρῇ, τὸν ἱατρὸν, παρεστῶτα καὶ ἐνθαρρύνοντα αὐτὸν διὰ λόγων, λεπτὸν ἐπιγελάσας, «*Ὁναίμην*, ἔφη, τῆς σῆς Ἰατρικῆς». Εἴτα ἐπειδὴ ἡσθάνετο ἤδη ψυχόμενος τὰ ἀντικινήμια, ἡτήσατο τεθῆναι αὐθις ἐπὶ τὴν κλίνην, ἐφ' ἧς καθήμενος ἐδέξατο μετὰ κατανύξεως διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως καὶ πνευματικοῦ αὐτοῦ, τὰ θεῖα ἐφόδια τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ ἐνισχύσας τὸ ἔσχατον ἑαυτὸν τῇ μεταλήψει σταγόνων τινῶν οἴνου παλαιοῦ, ἐκάλεσε περὶ ἑαυτὸν τὴν γυναῖκα καὶ πάντα τὰ παρόντα τέκνα καὶ ἔγγονα καὶ προσεῖπεν ἐκάστῳ συντόμους καὶ προσφόρους συμβουλὰς καὶ εὐχὰς, μὴ ἐπιλαθόμενος μήτε τῆς ἐν Ἀθήναις θυγατρὸς, μήτε τοῦ ἐν Βερολίῳ ἐκπαιδευομένου ἐγγόνου, ὑγρὸν ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὴν φωνὴν βραγχώδη καὶ διακοπτομένην, καὶ ψηλαφῶν μεταξὺ τὴν τῆς νεκρώσεως ψύξιν ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὸν θώρακα, τοῦθ' ὅπερ εἶπε καὶ πρὸς τὸν ἱατρὸν «*Ἐχομεν ἔτι ὀλίγα λεπτά.*» Εἴτα παρεκάλεσε πάντας ἐξελθεῖν λοιπὸν καὶ ἀφεῖναι παρ' αὐτῷ ἓνα τῶν ὑπηρετῶν ἐπειπὼν τὸ τοῦ Κυρίου. Ἰδοὺ ἔρχεται ἡ ὥρα καὶ νῦν ἐλήλυθεν ἵνα σκορπισθῇτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφήτε. » (Ἰωάν. 16, 32.) Μηδενὸς δὲ ὑπακούσαντος, ἀλλὰ πάντων πέριξ δακρυρροούντων, ψιθυρίσας ἔτι ἀσαφῆ τινα ῥήματα προσευχῆς καὶ ἀναπεσὼν ἱλαρὸς παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ὁ μακάριος καὶ ἀοίδιμος, περὶ ὥραν ἐννάτην τῆς ἡμέρας (3 1/2 μετὰ μεσημβρίαν), ἔτος ἄρτι ἐναρξάμενος τῆς ἡλικίας ἐβδομηκοστὸν ἑννατον.

» τὸ ἐφ' ἡμᾶς. » (Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Φάχρι Ἐρράζῃ. Χρηστομάθεια Ἀρσική τοῦ Σιλβέστρου δὲ Σασί. Τόμ. Α'. σελ. 3.)

§ νδ'. Τὴν δ' ἐπιούσαν ἐγένετο ἡ ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ ἄνευ μὲν μεγάλης Ἐκκλησιαστικῆς πομπῆς κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ μακαρίτου, καὶ ἄνευ παρασῆμων καὶ τῶν δι' αὐτὰ στρατιωτικῶν τιμῶν καὶ παρατάξεων, λίαν φιλοφρόνως διαταχθεῖσιν παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, ἃς ὁμως παρακλητικῶς οἱ συγγενεῖς ἀπηνῆναντο, ἀλλὰ μετὰ συρροῆς ἀπείρου πλήθους πάσης τάξεως, θρησκείας καὶ ἐθνικότητος, παρακολουθοῦντος μετὰ λύπης τὸ φέρετρον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἐξοχωτάτου Πρεσβευτοῦ τῆς Ῥωσσίας στρατηγοῦ Ἰγνατιέφ, μετὰ παντὸς τοῦ προσωπικοῦ τῆς Πρεσβείας. Ταύτην δὲ τὴν ἐκφορὰν ὁ ἐν τῷ «*Ἀμερολήπτῳ*» Γάλλος κάλλιστα διαγράφει ἐν τοῖς ἐξῆς: «*Ἡ κηδεὶα τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῇ ἦν ὁ μετὰ θάνατον θρίαμβος, ὁ τοῖς ἐξόχοις ἀνδράσιν ἀποκείμενος. Ἀπαντα παρῆσαν τοῦ τόπου τὰ ἔσοχα πρόσωπα, ἡ δὲ Ἰατρικὴ Σχολὴ πλήρης περιεστοίχει τὸν κράββατον τοῦ προσφιλοῦς αὐτῆς καθηγητοῦ. Πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς μαθητὰς τῆς Σχολῆς ταύτης, διορισθέντας εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ νεκροῦ, οἱ Ὀθωμανοὶ αὐτῶν συμμαθηταὶ ἡμιλλῶντο περὶ τῆς τιμῆς τῆς μεταφορᾶς, σέβας ἀξιοσημείωτον ἀνεξιθρησκείας πρὸς τὸν χρηστὸν ἄνδρα, πρὸς τὸν περιπόθητον σοφόν.*» Καὶ ἡ μὲν νεκρώσιμος ἀκαλουθία ἐψάλη ἐν τῷ ναῷ τῶν Εἰσοδίων, οὐδενὸς ἐπιταφίου λόγου ἐκφωνηθέντος, εἰμὴ μόνον κατὰ τὸ τεσσαρακονθήμερον Μνημόσυον ὑπὸ τοῦ Σ. Μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου ἐν τῷ κατὰ Νεοχώριον ναῷ τῆς Παναγίας. Ἐκ δὲ τοῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων μετὰ τῆς αὐτῆς συνοδίας μετηνέχθη ὁ νεκρὸς ἐπὶ τὸ κοινὸν νεκροταφεῖον ἔξω τῆς συνοικίας κατὰ τὸ Σισλῇ καὶ ἀφέθη τὴν νύκτα ὅλην ἐν τῷ αὐτόθι ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως. Τῇ δ' ἐπιούσῃ, τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Πέμπτῃ, πάντων συγγενῶν καὶ φίλων καὶ οἰκείων τοῦ μακαρίτου αὐτόθι συναθροισθέντων, μετὰ τὴν θεῖαν καὶ ἱεράν λειτουργίαν ἐναπετέθη προσκαίρως τὸ λείψανον ἐν μνημείῳ, ἔξωθεν παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Ναοῦ, ὅπως μετακομισθῇ ἐκεῖθεν ἐν καιρῷ εἰς Νεοχώριον, παρὰ τῷ τάφῳ τῆς πεφιλημένης θυγατρὸς Σοφίας. Ἀπλοῦν μάρμαρον καλύπτει τὴν κόνιν τοῦ ἐναρέτου Χριστιανοῦ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν: «*Στέφανος Καραθεοδωρῇ, ἱατρὸς, ἐγεννήθη ἐν Ἀδριανουπόλει ἐν ἔτει 1789, Μαρτίου 17.*»

ἐκοιμήθη τῷ 1867 Ἀπριλίου 11 » καὶ δὴ καὶ βραχὺ τοῦτο ἐπέ-
γραμμα τῆς τοῦ ἀνδρὸς ταπεινοφροσύνης δηλωτικόν·

*Δοῦλος ἐὼν Χριστοῦ οὐδὲν μέγα ἤνυσα ἔργον·
Ἄλλ' ὅπερ ὤφειλον, τοῦτ' ἀπέβην τελέσας. (α)*

§ νε'. Οὕτως ἐβίου καὶ οὕτως ἐτελεύτα Στέφανος ὁ Καραθεοδω-
ρῆ, ἑξοχος καὶ μεγαλωφελὴς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνὴρ ἀ-
ναντιρρήτως γενόμενος, κατὰ πάντα σεβαστὸς καὶ αἰδέσιμος, οὐ-
τινος ἀμυδρὰν διὰ λόγου εἰκόνα ἐνταῦθα παρατεθείκαμεν, παραδι-
δόντες αὐτὸν ταῖς εὐλογίαις τῶν μεθ' ἡμᾶς γενεῶν, ὡς τύπον κα-
λοῦ χριστιανοῦ, ἀνδρὸς ἐναρέτου, πολίτου φιλογενοῦς, πολυμα-
θοῦς λογίου καὶ ἀγαθοῦ οἰκογενειάρχου, οὗ τὸ μὲν μέγιστον εἰς
εὐφημίαν ἐστὶ τὸ χρηστὸν παράδειγμα καὶ ἡ ἔντιμος ἀποκατάστα-
σις τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ ὅπερ ὁ Γάλλος
βιογράφος προστίθῃσιν ἐπιλέγων· « Ὁ μέγιστος ἔπαινος ὁ ἀπο-
διδόμενος τῷ χαρακτῆρι τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ ἐστὶν ὅτι
διελθὼν περιστάσεις, καθ' ἃς καὶ οἱ ἀδεξιώτεροι μεγάλα ἐπεσώρευ-
σαν πλοῦτη, αὐτὸς ξένος ὢν πρὸς τὰς ῥαδιουργίας, δι' ὧν ταῦτα
θηρεύονται, μετρίαν καταλείπει περιουσίαν. »

§ νς'. Τελευτῶντες ἐνταῦθα τὴν βιογραφίαν τοῦ μακαρίτου, μετὰ
μὲν τοῦ αὐτοῦ βιογράφου ἐκφωνοῦμεν· « Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος
ἀπώλεσε μίαν τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ ἐπισημοτήτων ἐπιχύσασαν
ζωηροτάτην λάμψιν. » Μετὰ δὲ τοῦ ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ « Αἰῶνι »
βιογράφου ἐπισυνάπτοντες καὶ τὰς ἡμετέρας εὐχὰς ἐπιλέγομεν·

(α) Πρὸς τῷ διστίχῳ τούτῳ ἐποιήσαμεν καὶ δύο ἕτερα στιχουργημάτια,
τὸ μὲν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς λόγῳ τε καὶ ῥυθμῷ, θάτερον δὲ ἐν τῷ ἀρχαίῳ.
Καὶ ἄλλα δὲ ἐπιτυμβίδια ἔπη ἐποίησαν ἐπὶ τῷ κεκλιμένῳ ἄνδρῳ ἐλλόγιμοι
καὶ μουσοτραφεῖς, τρία μὲν Ἀντώνιος Χαρίλκος, ὁ τῶν Ἑλληνικῶν γραμ-
μάτων καθηγητῆς, ἐν δὲ Ἰάγγος ὁ Μουσοῦρος, φίλος αὐτῷ γεγονώς ἐκ
τῶν σπουδαιοτάτων, ἃ δὴ πάντα προστιθέαμεν ἐν τέλει, ὡς ἐλικώνια ἄνθη
εὐγνώμοσι χερσὶν ἐπιφύαινόμενα τῷ τάφῳ τοῦ τῶν Μουσῶν σεβασμίου ἱε-
ροφάντου.

« Ὁ θάνατος τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ στερεῖ τὰ Ἑλληνικὰ
γράμματα ἐνὸς τῶν διασῆμων λειτουργῶν αὐτῶν. Εἴθε ἡ διάδο-
χος γενεὰ τὰ παραδείγματα τῆς προκατόχου καὶ ὁσημέραι παρερ-
χομένης ὁδηγὸν ἔχουσα, ἀποδειχθῇ ἀνταξία τῶν προσδοκιῶν τοῦ
πολυπαθοῦς Γένους. » Ἐπιβάλλοντες ἔτι ἅπαξ ὀφθαλμοῦ βολίδα
ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως τῶν ἐν τῷ βίῳ τοῦ μακαρίτου Στεφάνου
Καραθεοδωρῆ, ἐπισφραγίζομεν τὸν περὶ τούτου λόγον ἐπιβοῶντες
οὐ πάνυ ἀστόχως, κατὰ γε τὴν ἡμετέραν πεποίθησιν, τὸ τοῦ Προ-
φητάνακτος· « Ἰδοὺ οὗτος εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος, ὁ φοβούμενος
τὸν Κύριον. » (ψαλμ. ρκή. δ').

Ἐν Χάλκῃ, τῇ ιδ'. Αὐγούστου αὐξζ'.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Ἄλλ' ὅταν, σοῦ καθεύδοντος ἐνθάδ' ἐν ἀναπαύσει,
Τὴν καθ' ἡμῶν ἐπήρειαν ἢ αἵρεσις ἐκκαύσῃ,
Καὶ πρὸς τὰ δίκαια ἡμῶν, ὡς ἔθλους κ' Ἐκκλησίας,
Ὀπλίση ψεῦδος ἄδικον, ἢ χεῖρ' ἀπλώσῃ βίας,
Τίς ἐγερεῖ σε, Στέφανε, ὅπως τῆς Βαβυλῶνος
Τὰ νήπια κατὰ πετρῶν κατεδαφίσῃς μόνος;

Ἔτερον.

Ἑλλάνων γενεῇφι φῶως πέλεν ἄσπετον ἀνὴρ
Παμφαίνων ἀρεταῖς, εὐσεβίῃ, σοφίῃ.
Φρεσσὶ δὲ πεπνυμέναις ἥς πατρίδος ἔμμεναι ἔρκος
Παῦσε λυγρῶς φθονέων οὐ χρόνος, ἀλλὰ μόρος.
Καί ρ' ὁ μὲν αὖθι, βροτὸς γὰρ ἔην, κείτ' ἐκ δὲ οἱ αὐδὴ
Χεῖτ' ἀπὸ μυριάδων ἀθανάτῃ σελίδων.

ΙΑΓΓΟΥ ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ.

Πρέσβια δμηγερέων Δαναῶν Χριστοῖο τ' ὀπηδῶν,
 πρώτη τ' Ἀντολίῃ ἐν μέσῃ ἀρξάμενη,
 πίστιος ὀρθοδαοῦς προτέρη τ' ἐκκλησίῃ ἔμπης
 ἔστι μόνῃ Κυρίου νύμφῃ ἀναμφίβολου·
 Καὶ γὰρ πρωτότυπός περ εὐσά τε μάρτυς ἐν ἄλλαις
 ἔπλετο δαιμονίοις πᾶσι διωκομένη.
 Ἡ πολέας προμάχους ποτ' ἀπηνῶν ἔσχε κατ' ἐχθρῶν
 ὧν εἷς καὶ σὺ λέγων ἡδὲ γράφων ἐφάνης.
 Ἀλλ' ὅθ' ὑπερνικήσει ἐκείνη, ὦ Στέφαν', ἔξεις
 τοῦ Καραθευδωρῆ θειοπρεπῆ στέφανον.

*Ἔτερον τοῦ αὐτοῦ ἀναφερόμενον ἰδίως εἰς τὴν ἀτελῆ
 μείραςαν Βοτανικὴν τοῦ Συγγραφέως.*

Ὡ λειμωνιάδες· Στεφάνου δράμετε προτὶ τύμβον
 τοῦ Καραθευδωρῆ, κλεινοῦ ἱατροτέχνου·
 καὶ θαλερὸν φθιμένῳ κατὰ, νύμφαι, λείβετε δάκρυ,
 παντοδαπῶν τ' ἀνθῶν πλέξατέ οἱ στεφάνους.
 Πλεῖστά γ' ἐκεῖνος ἔγραψε σοφώτατα, ἐν δὲ νυ γήρᾳ
 ὀγδωκοντούτης λείρια καὶ βοτάνας
 ἀνδίφα, ὥστε μέλισσα ἐπ' ἀνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
 εἶδεα σημειῶν καὶ δυνάμεις ποέων,
 ὄφρα κεν ἱητροῖσι διδάξαι φάρμακα πάσσειν
 παντοίησι νόσοις· κάτθανε δ' ὥς μογέων,
 ἀνθεμον ὥς χλοερὸν δ' ἐξήνθισε, καὶ γὰρ ὁμοίῃ
 καὶ ἀνθῶν γενεῇ ἔπλετο καὶ μερόπων.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.

Ἡ μέγχε ὄρτο γόος Βύζαντος ἀνὰ κλυτὸν ἄστν
 Λυγρῇ ἐπ' ἀγγελίῃ οἰχομένου Στεφάνου.
 Πᾶσά τε Θρηϊκίῃ πυκινὸν στενάχεςκε περὶ χθῶν,
 Οἶον ἔθεν στέφανον μοῖρ' ἀπέκερσε πικρή.

Πολλὰ δ' ἀκηχεμένη πενθεῖ μιν ἀσχετον Ἑλλάς,
 Μουσάων τε χορὸς στυγνὰ κατηφιῶν.
 Ὃς περὶ μὲν σοφίῃ, περὶ δ' ἦν Παιωνίδι ἱρῇ,
 Ἡδέ γ' εὐσεβίῃ καὶ τ' ἀρετῇ ζαθέῃ.
 Πᾶσι δὲ τιμῆς καὶ φίλτατος ἔπλετο λήν,
 Νῦν πόθῳ οἷα φίλου πατρὸς ὀδυρομένοις.
 Τοῦδ' ἄρα καὶ φθιμένου ζῶει κλέος εἰνί τε δέλτοις
 Ἐν τε βροτοῖς αἰὲν, τοῖς μέγ' ὄνειαρ ἔην.

Ἔτερον τοῦ αὐτοῦ.

Αἰ, αἰ, κάτθανες, ὦ Στέφανε κλυτὲ, κῦδος Ἀχαιῶν,
 Πιερίδων θεράπων πᾶσιν ἀειδόμενε,
 Ὃς σοφίης λύχνῳ τηλαυγεί πάγχυ φαείνων,
 Ἀχλὺν αἰδρεῖς πουλὺν ἀπεσκέδασας.
 Πολλοὺς δ' αὖ τέχνην παιήονος ἐξεδίδαξας,
 Καὶ πλείστους νούσων ῥύσαο καὶ θανάτου.
 Ἐμπης δὲ δνοφερὸν θανάτου φεῦ ἄημ' ἐπιβρίσαν
 Ἔσθεςεν ἐξαπίνης σείο λύχνον βιότου.
 Τῷ δ' ἄχεος νεφέλῃ ἐκάλυψε μέλαινα σὸν οἶκον
 Βύζαντός τε πόλιν νῦν δὴ ἀμαυροτέρην.

Ἔτερον τοῦ αὐτοῦ.

Ὅστέα μὲν Στεφάνου κατὰ γαῖν μέλαινα καλύπτει
 Κλεινοῦ ἐν ἱητροῖς καὶ σοφίῃ μεγάλου.
 Ὃς πόλλ' ἔγραψεν καὶ πολλὰ, πολέας τ' ἐδίδαξεν,
 Ἑλλάδι δ' ἀμφὶ φίλῃ πλεῖστ' ἐμόγησε πρόφρων.
 Οἱ δ' ἄρ' ἐν ἐπταλόφῳ πόλει ἱρῇ Σύλλογοι αἰὲν
 Μουσοπόλοι πρόεδρον σφὸν ποθέουσι φίλον.
 Πικρὰ δὲ τ' εὐσεβέων λαὸς δάκρυα λείβει
 Πάντοσε παπταίνων, εἰκέ μιν αὖτ' ἐσίδη.
 Αὐτὰρ ἔθεν φάτις ἐσθλὴ ὑπέρπτατο γαῖαν ἀπάντη
 Καὶ τ' ἀρετῆς ὀπίσω μνήστις εὐστεφάνου.

